

Det Humanistiske Fakultet

**Speciale**

Forside til specialet

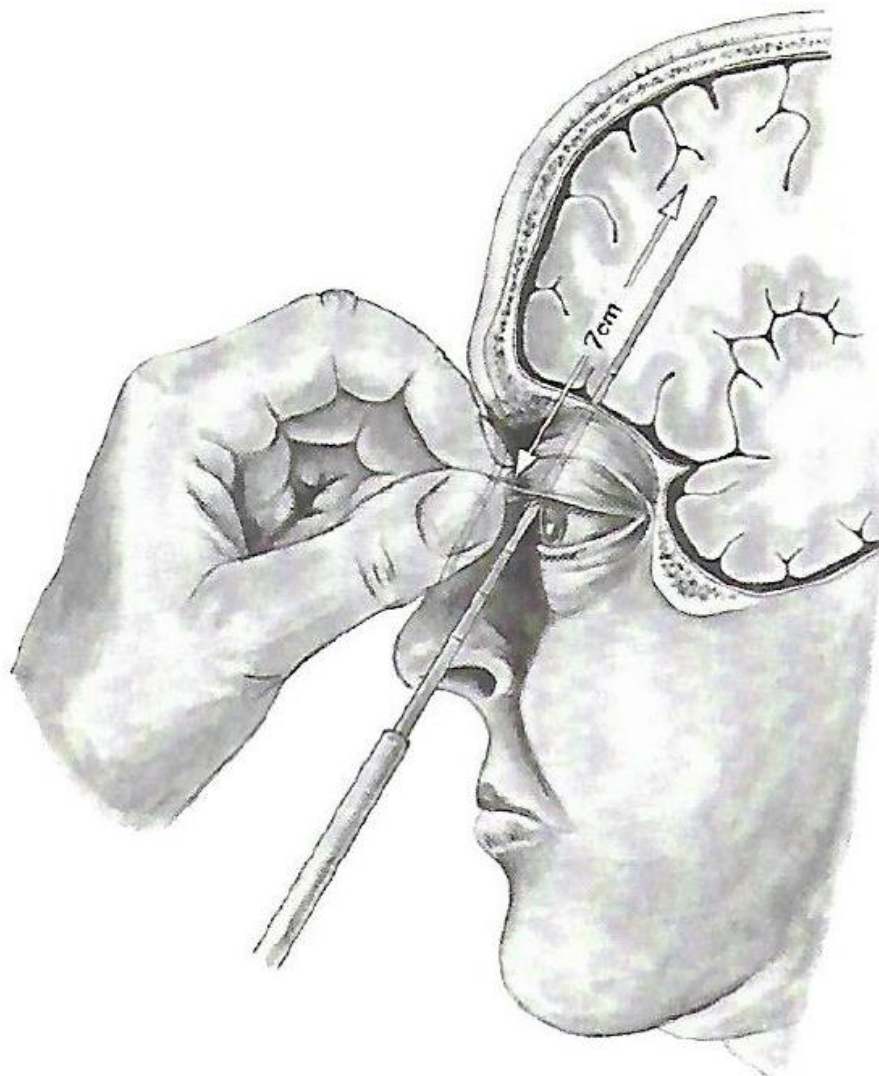
Afleveringsfrist (sæt x)	Januar:	Juni:	Andet: [X] 01.09.2020
Vejleder: Anne Magnussen		Institut: Historie	

Titel, dansk: Fremstillingen af Det hvide snit i den danske dagspresse: 1946-1992	
Titel, engelsk: Portrayal of Lobotomy in the Danish Daily Press: 1946-1992	
Min./max. antal typeenheder: 144.000 – 192.000 (60 – 80 normalsider) (1 normalside = 2400 typeenheder)	Din besvarelses antal typeenheder¹: 177.978
Du skal være opmærksom på, såfremt din besvarelse ikke lever op til det angivne (min./max) antal typeenheder (normalsider) vil din opgave blive afvist, og du har brugt et forsøg.	
(sæt x) <input checked="" type="checkbox"/> Specialet må gerne i anonym form bruges i forbindelse med undervisning/vejledning af kommende specialestuderende	

Tro og love-erklæring		
Det erklæres herved på tro og love, at undertegnede egenhændigt og selvstændigt har udformet denne eksamensopgave. Alle citater i teksten er markeret som sådanne, og eksamensopgaven, eller væsentlige dele af den, har ikke tidligere været fremlagt i anden bedømmelsessammenhæng. Læs mere her: http://www.sdu.dk/Information_til/Studerende_ved_SDU/Eksamen.aspx		
Afleveret af:		
Fornavn: Alexander	Efternavn: Rasmussen	Fødselsdato: 140492

¹ Tælles fra første tegn i indledningen til sidste tegn i konklusionen, inkl. fodnoter. Tabeller tælles med deres antal typeenheder. Følgende tælles *ikke* med: resumé, indholdsfortegnelse, litteraturliste og bilag. Se i øvrigt eksamensbestemmelserne for disciplinen i studieordningen.

Fremstillingen af Det hvide snit i den danske dagspresse: 1946-1992



Kilde: Kragh, Jesper Vaczy. *Det hvide snit – Psykokirurgi og dansk psykiatri 1922-1983*. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2010. Print. s. 20.

Kandidatspeciale 2020 ved vejleder:

Anne Magnussen

Kandidatspeciale af:

Alexander Rasmussen

Antal anslag:

177.978

Abstract

In this master's thesis, the Danish daily press' portrayal of lobotomy in the period 1946-1992 has been examined. The study is based on a discourse analysis of four Danish newspapers: *Aktuelt*, *Berlingske Tidende*, *Information* and *Jyllands-Posten*. These newspapers have been analyzed with the discourse theory made by Ernesto Laclau and Chantal Mouffe. Using this method, it has been possible to systematize the source material and divide the period into three: 1946-1969, 1970-1979 and 1980-1992. In the first period – 1946-1969 – there was a positive discourse in the portrayals of the treatment. Lobotomy was presented as a safe treatment that could help the patients who had previously been hopeless cases. During the second period – the 1970s – there was antagonism in the discourse since there was both a positive and negative discourse in the portrayal of the lobotomy. During this period, the treatment was described both as a scientific and unscientific method. In the third and final period – 1980-1992 – the discourse was negative. In the last period, the lobotomy was presented as a dangerous and pointless treatment in the Danish daily press. The lobotomy has also been used as a prism in this master's thesis to illustrate the currents in the Danish society during the period studied, and how attitudes towards medical science and the view of mental illness change during the period. The Danish society was first influenced by the technological optimism, and thereafter by the medical counterculture as well as anti-psychiatry. These currents influenced the Danes' attitude to medical science as an authority. In the first period, medical science had great authority in society and was considered infallible. This authority began to falter during the second period, and in the last period, medical science was met with distrust among the Danes. The view of mental illness also changed during the period studied. In the first period, the Danes found it acceptable that the doctors pacified the patients they could not cure. This view changed during the second and third periods, as the Danish population could no longer accept this intervention towards mentally ill people.

Indholdsfortegnelse

Indledning.....	5
Forskningsoversigt.....	7
Metode og teori.....	13
Empiri.....	17
Psykiatriske behandlingsmetoder gennem tiderne.....	18
En verden uden behandling.....	18
Asyltiden – de første behandlingsmetoder	19
Malariabehandling.....	21
Mirakelkuren – chokbehandling og elektrochok.....	22
Det hvide snit – et psykiatrisk gennembrud?	23
Fremstillingen af Det hvide snit i den danske dagspresse.....	26
Behandlingen der gav de håbløse håb: 1946-1969	27
Da Det hvide snit næsten blev glemt	37
Det hvide snit i antagonismens tegn: 1970-1979	38
Det hvide snit i unåde: 1980-1992	47
Diskussion	55
Lægevidenskaben som autoritet: 1946-1969.....	56
En vaklen i lægevidenskabens autoritet: 1970-1979	63
Dommen over lægevidenskaben: 1980-1992	66
Konklusion	71
Litteraturliste	75
Bilag	91
Bilag 1: Mediestream.....	91
Bilag 2: Oversigt over momenterne i hele perioden	92

Indledning

I slutningen af 1940'erne begyndte den danske dagspresse at interessere sig for en ny behandlingsmetode af sindssyge. Det hvide snit hed behandlingsmetoden, og var et indgreb i hjernen, der kunne forandre menneskets karakter og stemningsleje. Det hvide snit var en af lægevidenskabens seneste erobringer, en operation der kunne anvendes på personer med sindslidelser og skaffe dem både fred og ro, og som forbedrede deres tilværelse for dem selv og deres omgivelser. I særlige tilfælde kunne metoden medvirke til at bringe de syge tilbage på arbejdsmarkedet, og hermed give dem en normal tilværelse.² Sådan blev den nye behandlingsmetode fremstillet af dagspressen i de første avisartikler, vi har om Det hvide snit. Vi befinder os i en periode, hvor der var en bølge af optimisme og fremskridtstro indenfor lægevidenskaben. Lægevidenskaben var præget af den ene store opdagelse efter den anden. Sukkersyge var blevet kureret ved opfindelsen af insulin i 1922.³ Få år efter i 1929 blev et af lægevidenskabens største bedrifter opdaget – nemlig penicillin.⁴ Denne optimisme smittede af på psykiatrien, som forsøgte at anvende lægevidenskabens opdagelser i det psykiatriske arbejde. Fx blev insulin anvendt i forbindelse med chokbehandling, som i starten gav gode resultater i forbindelse med remission af syge patienter.⁵

Det hvide snit skulle blive det næste store gennembrud i psykiatrien, og bringe psykiatrien ind i en ny tidsalder, hvor fortidens fejltagelser og mangelfulde tilbud overfor meget psykisk ustabile mennesker skulle glemmes.⁶ Psykiaterne og psykiatrien udviste stor begejstring for den nye behandlingsmetode, og i perioden 1936-1956 udførte man operationen på 60-80.000 mennesker på verdensplan. I 1949 udløste behandlingen en Nobelpris i medicin og fysiologi til dens opfinder – Egas Moniz.⁷ I Danmark tog psykiaterne især imod Det hvide snit. I perioden 1939-1983 blev der udført over 4000 operationer. Danmark er det land i verden, der har udført flest 'hvide snit' i forhold til befolkningsstørrelsen. I Danmark lå antallet af operationer per 1.000 indbygger på 0,98, mens det i USA og England var på 0,28 og 0,33.⁸ Behandlingsmetoden har

² Berlingske Tidende 17.10.1948, s. 7; Jyllands-Posten 15.9.1949, s. 6.

³ Porter 2000, s. 567.

⁴ Porter 2000, s. 455; Shorter 2001, s. 233.

⁵ Shorter 2001, s. 250.

⁶ Pressman 1998, s. 402.

⁷ Kragh 2010, s. 23.

⁸ Kragh 2010, s. 23-24.

således fyldt meget indenfor den danske psykiatri. Spørgsmålet er, om emnet har fyldt lige så meget hos den danske befolkning. Det er svært at få et konkret svar på dette, men en undersøgelse af, hvordan Det hvide snit blev italesat i dagspressen, er en måde at nærme sig det på.

Jeg vil i dette speciale undersøge, **hvordan Det hvide snit blev fremstillet af den danske dagspresse i perioden 1946-1992**. Da sproget fylder en del i vores måde at opfatte verden på, vil det være interessant at se på, hvordan pressen italesatte Det hvide snit. Dette vil give et indblik i, hvilke strømninger og forestillinger der har cirkuleret i det danske samfund i denne periode. Undersøgelsen vil bidrage til at belyse, hvad 'danskernes' – og pressens – syn var på Det hvide snit. Samtidig vil en undersøgelse af pressens fremstilling af Det hvide snit bidrage til et indblik i, hvad holdningen var til lægevidenskaben – og psykiatrien – i dagspressen og blandt befolkningen. Periodens begyndelsesår – 1946 – er valgt på baggrund af, at det er her den første omtale af Det hvide snit finder sted i de udvalgte aviser: Aktuelt, Berlingske Tidende, Information og Jyllands-Posten. Slutåret er sat til 1992, da der her var en ny debat om Det hvide snit, hvorefter dagspressen ikke har interesseret sig nævneværdigt for Det hvide snit. Behandlingen bliver omtalt både under sit medicinske navn 'lobotomi' og det fordanskede navn 'Det hvide snit'. Derfor vil betegnelserne blive brugt synonymt i dette speciale.

Til besvarelse af denne problemformulering vil jeg benytte mig af diskursanalyse. Efter en forskningsoversigt, hvor jeg placerer min undersøgelse indenfor forskningsfeltet om Det hvide snit, vil jeg forklare, hvordan jeg forstår Ernesto Laclau og Chantal Mouffes diskursteori – og hvordan den kan anvendes i dette speciale. Derefter vil jeg kort skitsere de forskellige behandlingsmetoder, der var indenfor psykiatrien fra middelalderen og op til Det hvide snit. Herefter analyseres dagspressens fremstilling af Det hvide snit ud fra diskursteoriens metodiske begreber. Analysen vil være inddelt i tre perioder: 1946-1969, 1970-1979 og 1980-1992. Afsluttende vil jeg diskutere, hvordan analyseresultaterne kan belyse holdningen til lægevidenskaben som autoritet og opfattelsen af psykisk sygdom i det danske samfund.

Forskningsoversigt

Man kan næppe snige sig udenom at nævne Michel Foucault i forbindelse med et speciale, som undersøger en psykiatrisk behandlingsmetode vha. diskursanalyse. Derfor skal Foucaults værk *Galskabens historie i den klassiske periode* fra 1961 nævnes, da dette værk kan betragtes som et standardværk i forskningsfeltet om psykiatriens historie. I dette værk undersøger Foucault, hvordan galskab er blevet opfattet fra slutningen af 1600-tallet til begyndelsen af 1800-tallet. Han følger gennem en analyse af sproget – diskursanalyse – hvordan diskurserne ændrede sig i fremstillingen af galskab i Frankrig, England og Tyskland. Diskursændringen forekommer, da de psykisk syge går fra at være indespærret på asylerne uden nogen former for helbredelsesforsøg til i slutningen af 1700-tallet at blive frigjort af deres lænker. Foucault anser dog ikke denne 'befrielse' af de gale, som en reel befrielse, men som en objektivering af begrebet om deres frihed.⁹ Derudover er Foucaults undersøgelse ikke blot et studie af galskabens historie, men også en undersøgelse af, hvordan psykiatrien og psykologien voksede frem som videnskaber.¹⁰ Foucaults værk er en bog om sprog, og hvordan sproget kan bidrage til en analyse af samfundet. Den måde hvorpå et emne – som galskab – italesættes på giver et indblik i, hvilke opfattelser der har cirkuleret i et samfund.¹¹ Denne tankegang videreudviklede Foucault i sine efterfølgende værker.¹² Foucault påpeger i sine senere værker, at diskurser altid ændres over tid, og hvordan dette er et udtryk for, at samfundet ændrer sig.¹³ Denne opfattelse gør sig ligeledes gældende i dette speciale. Det er især Foucaults tankegang omkring diskurser, der gør ham relevant i forbindelse med mit speciale, da jeg vil benytte diskursanalyse i min undersøgelse. Jeg anvender dog ikke direkte Foucault, men en videreudvikling af hans diskursanalyse – dette vil blive uddybet i metodeafsnittet.

Indenfor psykiatriens historie har forskere interesseret sig for en bred skare af emner. De emner, der har tiltrukket forskernes interesser har hovedsageligt været emner såsom psykiaternes opfattelse af psykisk sygdom, asyltiden, behandling af kriminelle psykisk syge, psykiatriens

⁹ Foucault 2003, s. 511-512.

¹⁰ Foucault 2003, s. 525.

¹¹ Foucault 2003, s. 252-253.

¹² Se *Ordene og tingene* fra 2006 (opr. 1966) og *Vidensarkæologien* fra 2005 (opr. 1969).

¹³ Foucault 2005, s. 76; Foucault 2006, s. 320.

udvikling og behandlingsmetoderne indenfor psykiatrien.¹⁴ Til belysningen af disse emner har forskningstraditionen været at bruge den samme type kildemateriale – patientjournaler, lægetidsskrifter og disputatser. Forskningen har hermed belyst, hvordan psykiaterne selv opfattede disse emner, og ikke hvilket syn befolkningen havde på dem. Behandlingsmetoden, Det hvide snit, er blevet belyst ud fra det samme kildemateriale som resten af forskningsfeltet. Næsten ingen eller relativt få – jeg har kun fundet to artikler – har belyst, hvordan pressen har fremstillet denne behandlingsmetode. Undersøgelsen i dette speciale vil hermed bidrage til forskningen indenfor denne psykiatriske behandlingsmetode, eftersom specialet fokuserer på dagspressens fremstilling af Det hvide snit i perioden fra 1946-1992.

Den undersøgelse der ligger tættest på specialets problemstilling ses i artiklen *Protrayal of Lobotomy in the Popular Press: 1935-1960* fra 1999. I denne artikel ønskede Gretchen J. Diefenbach, Donald Diefenbach, Alan Baumeister og Mark West at belyse, hvordan lobotomi – Det hvide snit – blev fremstillet i den amerikanske dagspresse og magasiner. De anvendte magasinartikler fra *Reader's Guide to Periodical Literature*, og som avis havde de udvalgt *New Yorks Times*, eftersom denne var en af de største aviser i USA.¹⁵ Ifølge Diefenbach et al. forblev den amerikanske avis positiv i dens fremstilling af lobotomi indtil midten af 1950'erne. Herefter blev flere af de negative effekter ved behandlingen fremstillet i pressen, men hovedårsagen til pressen stoppede med at omtale lobotomi skyldtes, at klorpromazin kom på banen.¹⁶ Dette nye medikament erstattede lobotomi som behandling. Derudover påpeger Diefenbach et al., at pressens ønske om at fremstille dramatiske historier, og visse psykiateres – Walter Freemans – jagt på berømmelse, førte til et symbiotisk forhold der gavnede pressen og psykiaterne, men ikke nødvendigvis den offentlige interesse.¹⁷

Den anden artikel som ligger tæt på dette speciales problemstilling, er artiklen *Portrayals of Lobotomy in American and Swedish Media* fra 2013. I denne artikel undersøger Kenneth Ögren,

¹⁴ Om **psykiaternes opfattelse af psykisk sygdom**, se Jette Møllerhøjs Ph.d.-afhandling *På gyngende grund – Psykiatriens praksisser og institutionalisering i Danmark 1850-1920* fra 2006. Om **asyltiden**, se Edward Shorters værk *Psykiatriens historie – fra asyl til Prozac* fra 2001. Om **behandlingen af kriminelle psykisk syge**, se Jesper Vaczy Kraghs værk *Sikringen – Forbrydelser, farlighed og foranstaltninger. Sikringsafdelingen i dansk psykiatri 1918-2018* fra 2018. Om **psykiatriens udvikling og behandlingsmetoderne indenfor psykiatrien**, se antologien *Psykiatriens historie i Danmark* redigeret af Jesper Vaczy Kragh fra 2008.

¹⁵ Diefenbach et al. 1999, s. 61.

¹⁶ Diefenbach et al. 1999, s. 67-68.

¹⁷ Diefenbach et al. 1999, s. 68.

hvordan journalister skrev om lobotomien i de amerikanske og svenske aviser i perioden 1936-1959.¹⁸ Udover aviser anvender Ögren også magasiner i sin komparative undersøgelse. Ögren konkluderer – ligesom Diefenbach et al. – at de amerikanske aviser fremstillede Det hvide snit positivt i perioden 1936-1959. Det samme positive billede af behandlingen finder han i de svenske aviser.¹⁹ Derudover påpeger Ögren, at den svenske presse fremstillede lobotomien endnu mere positivt end den amerikanske presse, da de svenske journalister undlod at rapportere om bivirkningerne og dødeligheden ved behandlingen.²⁰

I Danmark har vi ikke haft lignende undersøgelse af Det hvide snit, som vi ser hos Diefenbach et al. og Ögren. Vi har derimod Anker Brink Lunds doktordisputats *Smitsomme sygdomme i dansk journalistik* fra 1997. I denne afhandling undersøger Lund, hvordan AIDS massemedieret som HIV-epidemi, arvede en række handlingsaspekter fra tekstualiseringen af tuberkulose, syfilis og andre infektionssygdomme.²¹ Undersøgelsen tog udgangspunkt i de danske massemedier – dagspressen, fagpressen og magasinpressen – i perioden 1893-1994. Lund anvender Jürgen Habermas offentlighedsteori og diskursetik samt Foucaults genealogisk diskursanalyse til sin analyse af de danske massemedier.²² Ifølge Lund medvirkede den positive holdning til lægevidenskaben fra før 1960'erne og 1970'erne til, at AIDS blev fremstillet af massemedierne i 1980'erne, som endnu en sygdom der kunne kureres med antibiotika.²³ Derudover påpeger Lund, at der sker et skifte i hvilke aktører, der får lov til at udtale sig i massemedierne. I de første 70 år af perioden er det hovedsageligt specialister, eller eksperter indenfor sundhedsvæsenet, der får taletid i medierne. Herefter tilbyder journalisterne i større grad sig selv og brugerne af sundhedsvæsenet – patienter, pårørende og lægfolk uden autoriseret faglighed – en privilegeret talesituation. Brugere af sundhedsvæsenet citeres i et stigende antal artikler og får hermed mulighed for at påvirke, hvad der sundhedsfagligt skal gælde som rationelt og meningsfuldt.²⁴

I det følgende vil jeg skitsere de vigtigste værker indenfor forskningen af Det hvide snit. I denne del af forskningen har aviser ikke været kernen i kildematerialet, som vi ser i de

¹⁸ Ögren 2013, s. 201.

¹⁹ Ögren 2013, s. 215-216.

²⁰ Ögren 2013, s. 216.

²¹ Lund 1997, s. 1.

²² Lund 1997, s. 12-15.

²³ Lund 1997, s. 404-407.

²⁴ Lund 1997, s. 541.

ovenstående værker. Derimod har disse forskere fokuseret på patientjournaler og lægetidsskrifter, hvilket har medført, at Det hvide snit er blevet fremstillet ud fra, hvad psykiatere internt skrev om behandlingen, og ikke hvordan den blev italesat overfor befolkningen. Nogle af værkerne inddrager avisartikler, men dette sker sporadisk. Hovedvægten af deres analyser tager udgangspunkt i gennemgangen af patientjournaler eller lægetidsskrifter.

Det første værk der skal nævnes, er *Great and Desperate Cures – The Rise and Decline of Psychosurgery and Other Radical Treatments for Mental Illness*, som blev skrevet af psykiateren Elliot S. Valenstein i 1986. Valenstein undersøger i dette værk, hvordan lobotomien fik sin hurtige udbredelse blandt psykiatere og patienter i USA.²⁵ Til denne undersøgelse anvendte Valenstein lægefaglige tidsskrifter, patientjournaler, patientdagbøger og avisartikler. Ifølge Valenstein skyldtes den hurtige udbredelse af behandlingen, at der indenfor psykiatrien var en desperation efter at hjælpe patienterne. Denne desperation fik psykiaterne til at anvende den nye behandlingsmetode for hurtigt. Derudover blev metoden fremstillet positivt overfor pressen af enkelte psykiatere, hvilket medførte at pressen promoverede behandlingsmetoden ukritisk overfor befolkningen.²⁶ Valenstein er generelt kritisk i sin fremstilling af Det hvide snit, men alligevel påpeger han, at metoden ikke var atypisk, men en del af mainstreampsykiatrien.²⁷ I slutningen af værket kommer Valenstein med en moralsk opfordring til, hvordan vi kan undgå at tage behandlingsmetoder som lobotomien i brug: "In my view, it is essential that we minimize the harm caused by premature claims of cures, by unbridled ambition, and by uncritically enthusiastic promotion. This end can be accomplished only by establishing procedures for testing innovative therapies before they are broadly used."²⁸

Efter Valensteins værk udvikledes to hoveddiskurser indenfor forskningen af Det hvide snit. Hver af disse hoveddiskurser forsøgte at forklare, hvad psykiatriens hovedsigte var med behandlingsmetoden. I den første hoveddiskurs har en kritisk version af historien været fremtrædende. Denne version af historien bliver især repræsenteret af psykiater og medicinhistorikeren Joel Braslow. I Braslows værk fra 1997, *Mental Ills and Bodily Cures – Psychiatric Treatment in the First Half of the Twentieth Century*, undersøger han, hvordan læger –

²⁵ Valenstein 1986, s. 3-6.

²⁶ Valenstein 1986, s. 5-6, 291.

²⁷ Valenstein 1986, s. xi.

²⁸ Valenstein 1986, s. 295-296.

og i mindre grad patienter – konstruerede og reagerede på, hvad de vurderede som effektive behandlingsmetoder.²⁹ Braslows analyse tager udgangspunkt i patientjournaler fra hospitalerne Patton State Hospital og Stockton State Hospital.³⁰ Ifølge Braslow blev lobotomien anvendt til at kontrollere og disciplinere besværlige patienter. Det hvide snit havde til formål at kontrollere patienternes krop og bevidsthed. De patienter der især blev indstillet til det hvide snit, var patienter som var aggressive, urolige og trodsige. Lobotomien blev hermed anvendt til at pacificere patienterne permanent, så de blev nemmere at håndtere for personalet på hospitalerne.³¹

I den anden hoveddiskurs ses et markant anderledes syn på psykokirurgien. Denne hoveddiskurs blev især introduceret af medicinhistorikeren Jack D. Pressman i hans værk *Last Resort – Psychosurgery and the Limits of Medicine* fra 1998. Pressman undersøger i dette værk, hvilke forhold der eksisterede på det tidspunkt, hvor lobotomien kom frem, siden en så drastisk behandlingsmetode fremstod som nødvendig for så mange. Ligeledes fokuserer Pressman på, hvorfor lobotomien virkede dengang og ikke i dag.³² Til besvarelse af disse spørgsmål anvender Pressman patientjournaler fra McLean Hospital. Pressman fremhæver det ironiske i lobotomiens historie, da behandlingen i samtiden blev baseret på videnskab, som skulle gøre op med den tidligere barbarisme indenfor psykiatrien. Behandlingen blev dog for eftertiden husket som uvidenskabelig og set på med skam.³³ Ifølge Pressman var hovedmotivet bag Det hvide snit ikke at kontrollere afvigende adfærd, men at hjælpe meget forpinte patienter. Psykokirurgien blev anvendt overfor patienter med meget lange indlæggelser, og hvor al anden behandling var afprøvet. Ifølge Pressman blev psykokirurgien valget mellem at lade patienten forblive i sin forpinte situation, eller at forsøge en sidste gang med en ny usikker medicinsk behandlingsmetode – Det hvide snit blev en 'sidste udvej' til at hjælpe patienterne.³⁴ Hos Pressman ser vi altså et mere humanitært sigte, der gik ud på at hjælpe patienterne, så de kunne forlade hospitalerne. I Braslows kritiske version, handlede Det hvide snit derimod kun om kontrol og disciplinering.

²⁹ Braslow 1997, s. 4.

³⁰ Braslow 1997, s. 7.

³¹ Braslow 1997, s. 135, 151, 172.

³² Pressman 1998, s. 8.

³³ Pressman 1998, s. 402.

³⁴ Pressman 1998, s. 437-438.

Den eneste dybdegående undersøgelse af Det hvide snit i Danmark findes hos medicinhistorikeren Jesper Vaczy Kragh.³⁵ Han udgav i 2010 værket *Det hvide snit – Psykokirurgi og dansk psykiatri 1922-1983*. Kragh undersøger i dette værk, hvordan lobotomien og andre fysiske behandlingsmetoder indgik i det større udviklingsprojekt, som tegnede sig indenfor dansk psykiatri og samfund i begyndelsen af 1900-tallet.³⁶ Kragh benytter sig i høj grad af patientjournaler og lægetidsskrifter i sin undersøgelse. Men for at få et bredere sigte, har Kragh også anvendt arkivmateriale fra Folketingets Ombudsmand, Sundhedsstyrelsen og Tilsynsrådet for Statshospitalerne. Sporadisk inddrages avisartikler også nogle få steder i undersøgelsen.³⁷ Kragh ønsker – ligesom Pressman – at fralægge sig nutidens syn på Det hvide snit, og prøver at forstå behandlingens udbredelse ud fra den tid, som den var en del af.³⁸ Ifølge Kragh spillede den særlige situation på sindssygehospitalerne i 1940'erne og 1950'erne med de store urolige afdelinger og patienter – som havde været indlagt i årevis – en afgørende rolle i psykiaternes valg af Det hvide snit som behandlingsmetode.³⁹ I forhold til de problemer psykiaterne stod overfor i denne periode påpeger Kragh, at forklaringen ikke entydigt kan reduceres til enten kontrol eller en sidste udvej, som vi ser ved Braslow og Pressman.⁴⁰ I stedet argumenterer Kragh for, at det hvide snit blev brugt som et led i moderniseringen af psykiatrien.⁴¹ Ligeledes fremhæver Kragh, at psykiaterne ikke handlede alene i forhold til lobotomien. Hverken Direktoratet, Sundhedsstyrelsen, Retslægerådet, pressen, retssystemet og det øvrige samfund så heller ikke nævneværdige problemer ved Det hvide snit.⁴²

I det ovenstående kan det anskues, at forskningen har været sparsom i dens fremstilling af, hvordan befolkningen har opfattet Det hvide snit. Kun enkelte undersøgelser inddrager avisartikler i deres kildemateriale. I de få undersøgelser, hvor der udelukkende har været fokus på avisartikler

³⁵ Undersøgelser af Det hvide snit findes også fra Norge og Sverige. Fra Norge findes værket *Lobotomi i skandinavisk psykiatri* fra 1992 af Joar Tranøy. I dette værk har Tranøy undersøgt 135 patientjournaler ud fra en sociologisk analyse. I 2005 udgav Kenneth Ögren et al. artiklen *Psychosurgery in Sweden 1944-1964*, som undersøgte lobotomien i Sverige ud fra statistisk og kvalitativ analyse af patientjournaler. Kraghs undersøgelse af Det hvide snit i Danmark går mere i dybden end den norske og svenske undersøgelse, da Kragh anvender andet kildemateriale end blot patientjournaler.

³⁶ Kragh 2010, s. 8.

³⁷ Kragh 2010, s. 27-29.

³⁸ Kragh 2010, s. 8.

³⁹ Kragh 2010, s. 407.

⁴⁰ Kragh 2010, s. 407-408.

⁴¹ Kragh 2010, s. 390-391.

⁴² Kragh 2010, s. 407.

som kildemateriale, er perioden kun sat til omkring 1960'erne. Med anvendelse af de danske aviser er det muligt at udvide perioden til begyndelsen af 1990'erne, da debatten om lobotomi på ny tændes i de danske aviser i denne periode. Det hidtidige forskningsfokus på patientjournaler og lægetidsskrifter har været relevant, da man hermed har fået belyst, hvilke tanker psykiaterne gjorde sig om behandlingen, og hvorfor de anvendte den. Dette fokus har dog medført, at befolkningens opfattelse af Det hvide snit ikke har været tydeliggjort – kun inddraget sporadisk. Befolkningen har ikke haft adgang til patientjournaler, og har nok kun fulgt begrænset med i de psykiatriske debatter i lægetidsskrifterne. Derfor vil jeg i dette speciale sætte fokus på, hvordan den danske dagspresse har fremstillet Det hvide snit i perioden 1946-1992, da det vil bidrage til et indblik i, hvilke forestillinger og holdninger der har cirkuleret blandt den danske befolkning.

Metode og teori

Eftersom jeg undersøger, hvordan den danske dagspresse fremstillede Det hvide snit i perioden 1946-1992, vil det være relevant at anvende diskursanalyse som metode. Diskursanalysen er en tekstnær metode, som kan hjælpe med at belyse, hvilke diskurser der har cirkuleret i samfundet omkring Det hvide snit. Ved at undersøge disse diskurser vil vi få et indblik i, hvilket syn pressen og den danske befolkning har haft på behandlingen. Som tidligere nævnt har Foucault stærke forbindelser til diskursanalysen. Det var ham, der for alvor satte gang i diskursanalysen ved at udvikle teori og begreber gennem en række empiriske undersøgelser. Foucault følger den generelle socialkonstruktionistiske præmis om, at viden ikke bare kan opfattes som en afspejling af virkeligheden. Sandheden er derimod en diskursiv konstruktion, hvor det der gælder som sandt eller falsk bliver udpeget af forskellige vidensregimer. Foucault ønskede at afdække strukturen i de forskellige vidensregimer, og hermed belyse reglerne for hvad der kan udsiges, og hvad der er utænkeligt. Samtidig ville han belyse reglerne for, hvad der kan anses som sandt og falsk. Der findes utallige udsagn man ikke fremsætter, og som heller ikke ville blive accepteret som meningsfulde. Ifølge Foucault sætter de historiske regler for diskursen snævre grænser for, hvad der kan siges.⁴³ Vi ser disse historiske regler i forbindelse med min undersøgelse af Det hvide snit, da efterkrigstidens videnskabsoptimisme dannede klare regler for, hvad der kunne siges og ikke siges om Det hvide snit – fx var kritik af behandlingen utænkelig. Disse regler blev især fastlagt af

⁴³ Jørgensen og Phillips 1999, s. 21-22.

lægevidenskaben/psykiatrien, der optrådte som et vidensregime i denne periode. Det teoretiske afsæt i de diskursanalytiske tilgange hentes fra en strukturalistisk og poststrukturalistisk sprogfilosofi, der hævder, at vores adgang til virkeligheden altid finder sted i sproget. Gennem sproget skabes repræsentationer af virkeligheden, som ikke bare er spejlinger af en allerede eksisterende virkelighed, eftersom repræsentationerne i sproget er med til at skabe den virkelige verden.⁴⁴

Jeg vil i dette speciale anvende metoden diskursteori, som er udviklet af Ernesto Laclau og Chantal Mouffe. Jeg har valgt at benytte mig af deres tilgang til diskursanalyse, da den vil kunne belyse, hvordan pressen fremstillede Det hvide snit i perioden 1946-1992. Metoden vil bidrage med en række begreber og redskaber, som kan gøre det muligt at se de forskellige diskurser og holdninger, der var i forbindelse med pressens omtale af Det hvide snit. Diskursteorien vil hermed hjælpe med at systematisere de udsagn og tegn, der kan anskues i de forskellige aviser, som mit kildemateriale indeholder. Samtidig kan metoden bidrage til at belyse, hvornår synet ændrer sig på behandlingen ud fra de diskursændringer der sker i omtalen af Det hvide snit. Jeg har valgt kun at henvise begrænset til Laclau og Mouffes originale tekst fra 1985, da teksten er skrevet i et svært tilgængeligt og teoritungt baseret sprog. Derfor har jeg i stedet valgt at bruge Marianne Winther Jørgensen og Louise Phillips' gennemgang af metoden. Der findes en række forskellige udmærkede gennemgange af Laclau og Mouffes diskursteori, fx Niels Åkerstrøm Andersens introduktion *Diskursive analysestrategier* eller antologien *Discourse Theory and Political Analysis*, som er redigeret af David Howarth et al. Jeg har valgt Jørgensen og Phillips' introduktion, da de formår at gøre diskursteorien forståelig og anvendelig i en konkret diskursanalyse. Da jeg ikke ønsker at teori/metode-udvikle på diskursteorien, er Jørgensen og Phillips' gennemgang tilstrækkelig for dette speciales rammer, hvor metoden skal anvendes i en konkret diskursanalyse.

Laclau og Mouffe henter inspiration hos Foucault, da de ligesom Foucault anser diskurser som noget forholdsvis regelbundet, der skaber grænser for, hvad der giver mening.⁴⁵ I diskursteorien opfattes diskurs, som en fastlæggelse af betydningen indenfor et bestemt område. Ifølge Laclau og Mouffe er alle tegnene i en diskurs *momentar*, og deres betydning er bestemt ud fra deres relation til hinanden. Diskursen skabes ved, at betydningen af tegnene knytter sig til et

⁴⁴ Jørgensen og Phillips 1999, s. 17.

⁴⁵ Laclau og Mouffe 2014, s. 91-95.

nodalpunkt eller flere *nodalpunkter*. Et *nodalpunkt* er et særligt tegn, som de andre tegn organiseres omkring og får deres betydning i forhold til. Diskursen skabes som en totalitet, hvor hvert ord er entydigt fastlagt gennem relationerne til andre ord eller udsagn. Dette gøres ved at udelukke alle de andre mulige betydninger tegnene kunne have haft. Diskursen bliver dermed en reduktion af muligheder, og et forsøg på at skabe entydighed. Alle de muligheder diskursen udelukker, kalder Laclau og Mouffe for det *diskursive felt*.⁴⁶ Jørgensen og Phillips kritiserer det diskursive felt, da de argumenterer for, at det diskursive felt enten kan anses som et ustruktureret hav af mulige betydningsdannelser eller som et struktureret felt med konkurrerende diskurser.⁴⁷ Fremfor for at kigge på det diskursive felt, som alt det diskursen udelukker, vil jeg i stedet anvende begrebet til at belyse, hvad diskursen indeholder – altså hvilke tegn der knytter sig til *nodalpunktet* i diskursen. Eftersom min undersøgelse er begrænset til et bestemt emne – Det hvide snit i dagspressen – og en bestemt periode, vil det være muligt at anvende det diskursive felt på denne måde. Pga. det diskursive felt er diskursen i fare for at blive undermineret af andre definitioner af tegnene, som kan forstyrre entydigheden i diskursen. Disse tegn kaldes for *elementer*, og er de tegn der endnu ikke har fået en fikseret mening – det er de tegn, der er flertydige. En diskurs vil forsøge at gøre elementerne til momenter ved at reducere deres flertydighed til entydighed. For at elementerne skal give mening, skal de sættes i relation til andre tegn. Dette gøres gennem *artikulation*. Artikulation er, ifølge Laclau og Mouffe, enhver praksis der etablerer en relation mellem elementer, så elementernes identitet kan modificeres. Hermed producerer eller udfordrer konkrete artikulationer de gældende diskurser ved at fikserer betydningen på bestemte måder.⁴⁸

Jeg vil anvende denne metode til at analysere *nodalpunktet*, som i denne undersøgelse vil være 'Det hvide snit'. Pressen anvender konsekvent begreberne 'Det hvide snit' og 'lobotomi' om behandlingen i perioden 1946-1992. Der er tilsyneladende ikke en betydningsmæssig forskel i pressens anvendelse af begreberne – derfor opfatter jeg dem som synonymmer. Hermed undersøger jeg *nodalpunktet* 'Det hvide snit' samt dets diskursive felt, da dette vil give indblik i behandlingens diskurs, som den danske dagspresse fremstillede i den undersøgte periode. For at

⁴⁶ Jørgensen og Phillips 1999, s. 36-37; Laclau og Mouffe 2014, s. 91-92, 98-99.

⁴⁷ Jørgensen og Phillips 1999, s. 37-38.

⁴⁸ Jørgensen og Phillips 1999, s. 38-39.

kunne belyse denne diskurs, vil jeg i løbet af analysen fremhæve en række momenter der enten er positiv eller negativ ladet. I den første periode har vi fx momenterne 'rationel videnskab' og 'lægen som helt og videnskabsmand', der danner en positiv diskurs om behandlingen. Hvorimod i den sidste periode af analysen har vi de negative momenter 'kritik af lægerne' og 'forværret tilstand', som danner en negativ diskurs. Disse momenter vil give et indblik i hvilket syn – eller hvilken diskurs – der var i forhold til behandlingen og lægevidenskaben blandt den danske befolkning.

Ligeledes vil jeg anvende diskursteoriens begreber *antagonisme* og *hegemoni*. Antagonisme er begrebet for konflikt indenfor diskursteorien. Denne konflikt ses i de tilfælde, hvor diskurserne støder sammen. Diskursteoriens udgangspunkt er, at betydningen i en diskurs aldrig kan fastlægges fuldstændig. Derfor kan diskurser blive genstand for nye måder at artikulere dem på, og hermed opstår der et antagonistisk forhold i diskursen. Diskursers antagonisme kan opløses ved en *hegemonisk intervention*. En hegemonisk intervention er en artikulation, som genopretter entydigheden gennem en kraft. Denne kraft er en undertrykkelse af de andre muligheder, som er til stede i en bestemt diskurs. Hegemoni og diskurs ligner hinanden, da de begge betegner en fastlåsning af elementer i momenter. Men den hegemoniske intervention er anderledes, da den foretager denne fastlåsning på tværs af diskurser, som støder sammen antagonistisk. Gennem den hegemoniske intervention bliver én diskurs undergravet udefra af en anden diskurs, der overlejrer den – eller opløser den – ved at reartikulere dens elementer. Hvis en diskurs igen står alene tilbage, hvor der før var konflikt, er antagonismen opløst, og den hegemoniske intervention er lykkedes. Den nye fastlåsning af betydning bliver hermed diskursen.⁴⁹

Jeg vil anvende disse begreber til at undersøge, hvilke konflikter der fremgår i diskurserne omkring Det hvide snit, og hvordan de bliver løst – eller ikke løst. I analysen vil det blive fremhævet, at diskursen i løbet af 1970'erne befandt sig i et antagonistisk forhold, da dagspressen indeholdt både negative og positive momenter. I den efterfølgende periode indtrådte der en hegemonisk intervention i diskursen, da disse negative og positive momenter blev erstattet af en entydigt negativ diskurs. Ligeledes vil begreberne kunne anvendes til belysningen af, hvordan

⁴⁹ Jørgensen og Phillips 1999, s. 60-61.

opfattelsen af behandlingen ændrer sig over tid. Samtidig vil dette belyse, hvordan disse konflikter i diskursen kan skyldes de strømninger, der fandt sted i den periode jeg undersøger.

Empiri

I dette speciale vil kildematerialet være baseret på avisartikler fra danske aviser. Jeg har valgt dette kildemateriale, da aviser ofte er sparsomt eller helt undladt i forskningslitteraturen om Det hvide snit. Ved anvendelse af aviser, vil det være muligt at belyse, hvordan pressen har fremstillet Det hvide snit i den valgte periode. Samtidig vil aviser som kilde også afdække, hvilket syn på behandlingen, der har cirkuleret blandt den danske befolkning i perioden. Jeg har udvalgt de følgende landsdækkende aviser:

- **Aktuelt:** Avisen Aktuelt har gået under flere forskellige navne i løbet af perioden 1946-1992. Fra 1874-1959 gik avisen under navnet Social-Demokraten. Herefter skiftede avisen navn til Aktuelt i 1959, og havde dette navn indtil 1978, hvor den igen skiftede navn til Lands-avisen Aktuelt. Dette navn holdt dog kun til 1982, hvorefter avisen igen kom til at hedde Aktuelt. Derefter ændrede avisen navn til Det Fri Aktuelt i 1987. I dette speciale vil avisen blot blive omtalt som Aktuelt. Avisens politiske orientering var socialdemokratisk.⁵⁰
- **Berlingske Tidende:** Denne avis går under det samme navn i min valgte periode. Avisens politiske orientering var konservativ indtil 1949, herefter blev avisen uafhængig konservativ.⁵¹
- **Information:** Avisen blev først grundlagt under dette navn i 1945. Inden dette havde avisen været et illegalt nyhedsbureau under Anden Verdenskrig. Avisens politiske orientering var uafhængig.⁵²
- **Jyllands-Posten:** Avisen havde navnet Jyllands-Posten fra sin grundlæggelse i 1871 og indtil 1969. Herefter fik avisen navnet Morgenavisen Jyllands-Posten. I dette speciale vil avisen blive omtalt som Jyllands-Posten. Avisens politiske orientering var inden 1938 konservativ, herefter blev den uafhængig borgerlig.⁵³

⁵⁰ Thomsen og Søllinge 1991, s. 144-145.

⁵¹ Thomsen og Søllinge 1991, s. 130.

⁵² Thomsen og Søllinge 1991, s. 235.

⁵³ Thomsen og Søllinge 1991, s. 475.

Disse fire aviser er blevet udvalgt, da de alle var landsdækkende aviser i perioden 1946-1992. Det er altså aviser, der er kommet bredt ud til befolkningen i Danmark. Samtidig har de alle forskellige politiske orienteringer, hvilket vil bidrage med et mere generelt billede af, hvordan Det hvide snit blev fremstillet overfor den danske befolkning, og hvad synet var på behandlingen. Udover avisartikler og kronikker, vil jeg også anvende de læserbreve, der er blevet trykt i aviserne. Med valget om at trykke disse læserbreve har pressen medvirket til, hvordan Det hvide snit skulle fremstilles overfor den danske befolkning. Derfor inddrages læserbrevene også i analysen. Aviserne blev anskaffet vha. databasen *Mediestream*.⁵⁴

Psykiatriske behandlingsmetoder gennem tiderne

En verden uden behandling

Psykiatrien var den første forsorgsgren i Danmark til at etablere steder, hvor afsindige eller dårerne – psykisk syge – kunne huses.⁵⁵ Men psykiatriske anstalter eller afdelinger fandtes der ikke i middelalderen i moderne forstand. Hovedansvaret for at passe den psykisk syge lå derfor hos de pårørende i den nærmeste familie.⁵⁶ Det var ikke altid familierne havde overskuddet til at passe den syge, da den afsindige person ofte kunne være meget voldelig. Det eneste alternativ for en middelalderfamilie var at få den psykisk syge opbevaret i en dårekiste. Dårekister var de tidligste opbevaringssteder for afsindige, og nævnes første gang i danske kilder i 1450'erne. Dårekisten var ikke et sted, hvor den syge kunne få behandling, da det blot var et opbevaringssted. Disse dårekister var små plankekister der knapt kunne rumme et menneske. Rummet i dårekisten var meget smalt og målte ofte ikke mere end 2,5 m². Ligeledes var de bygget af kraftig tømmer og forsynet med en jerndør.⁵⁷

Den manglende behandling af de psykiske syge hænger sammen med middelalderens påvirkning af religiøse forestillinger. Der var ingen behandling, da Kirken opfattede sygdom som en straf fra Gud, der ramte mennesker som havde forbrudt sig mod Gud. Men sygdommen kunne også ramme dybt troende og næstekærlige mennesker. Eksempler som dette, ser vi i Bibelen i Jobs bog, hvor sygdom blev opfattet som en prøvelse fra Gud, der skulle bæres med tålmodighed

⁵⁴ Se **bilag 1** for en uddybelse af hvad *Mediestream* er for en database, og hvilken søgestrategi jeg har anvendt.

⁵⁵ Kragh et al. 2016, s. 23.

⁵⁶ Porter 2002, s. 90; Shorter 2001, s. 14.

⁵⁷ Kragh et al. 2016, s. 23-24.

og gudhengivenhed – det var ikke noget, der skulle behandles.⁵⁸ Denne tankegang fortsatte op igennem 1700-tallet, hvor man stadig opfattede afsindighed som et udtryk for djævlens værk, selvforskyldt og forårsaget af umoralsk livsførelse. Psykiatrien var endnu ikke blevet en videnskabelig disciplin. Hverken staten eller lægevidenskaben interesserede sig for denne marginalgruppe af syge. Men fra slutningen af 1700-tallet og op gennem 1800-tallet sker der en ændring i opfattelsen af afsindige og galskab i hele Centraleuropa – også i Danmark. Psykiske sygdomme blev i stigende grad opfattet som uforskyldte somatiske lidelser, der krævede lægevidenskabelig behandling.⁵⁹

Asyltiden – de første behandlingsmetoder

I slutningen af 1700-tallet førte den nye opfattelse af psykisk sygdom til, at de afsindige blev befriet fra deres lænker på det franske hospital Bicêtre. De psykisk syge havde været fastlåst i lænker på hospitalerne, da lægerne ikke havde andre alternativer. Lægen Philippe Pinel fjernede disse lænker fra de afsindige, da han påpegede at deres galskab skyldtes fratagelsen af deres frihed. Pinel var især påvirket af oplysningstidens fornufttænkning og frihedsidealer. Asylet skulle ikke være et sted, hvor man holdt mennesker indespærret, men et sted hvor patienter skulle helbredes. Asylerne skulle være anstalter, hvor samfundets idealer som ære, troskab og mod skulle herske og give den afsindige fornuften tilbage. Reelt var der ikke tale om en 'befrielse', da lænkerne i vidt omfang blev udskriftet med spændetrøjer.⁶⁰ Samtidig med Pinel fandt en lignende befrielse sted i England under kvækeren William Tuke. De gale kunne genvinde deres fornuft og blive helbredt, hvis de fik regelmæssig frisk luft og gåture. Tuke fremhævede, at galskaben ikke skyldtes naturen eller mennesket selv, men at det var samfundet der lå til grund for dens opståen.⁶¹

Efterfølgende udviklede der sig mange teorier om, hvordan psykisk sygdom skulle opfattes og helbredes. Det nye var især tanken om, at afsindighed kunne helbredes. Disse tanker dannede i første halvdel af 1800-tallet to skoler – den psykiske og somatiske skole. I den psykiske skole blev psykisk sygdom opfattet som en funktionel beskadigelse af selve sjælen – en beskadigelse der var

⁵⁸ Zalewski 2008, s. 29-30, 56.

⁵⁹ Nielsen 2008, s. 59-60, 87.

⁶⁰ Foucault 2003, s. 464-465, 479; Petersen 2006, s. 41.

⁶¹ Foucault 2003, s. 472-473.

sket på baggrund af udsvævende og syndig livsførelse. Den somatiske skole afviste denne opfattelse og påpegede i stedet, at der var en legemlig og somatisk forklaring på alle psykiske sygdomme. Begge skoler var dog enige om, at den eneste mulige behandling for psykisk syge mennesker var anstaltsbehandling. Det centrale var, at sindssygeanstalten – asylet – skulle indrette et hensigtsmæssigt og roligt forhold for den syge. Den syge skulle isoleres fra omverdens skadelige påvirkninger. Overlægen havde ansvaret for den syges helbredelse og behandlingens overordnede principper bestod af renlige, sunde og rolige forhold samt beskæftigelsesterapi.⁶² Selve behandlingen på sindssygeanstalterne kunne antage forskellige karakterer, alt efter om overlægen var tilhænger af den somatiske eller den psykiske skole. Hvis overlægen tilhørte den somatiske skole, anvendte han en fysisk behandling der bestod af en kombination af medicin og særlige diæter. Var han derimod tilhænger af den psykiske skole, skulle patienterne have en moralsk behandling. Udgangspunktet i den moralske behandling var, at patienterne skulle genopdrages til orden, mådehold og selvbeherskelse. Overlægen anvendte et opdragelsessystem, der via fasthed og passende belønninger, skulle korrigere patientens adfærd. Under genopdragelsen kunne lægen benytte sig af tvangsmidler – fx spændetrøje – som straf, hvis patienterne ikke samarbejdede. Disse tvangsmidler var helt legitime at benytte, så længe de blev anvendt ud fra et behandlingsmæssigt sigte.⁶³

Mens franske, engelske og tyske læger længe havde interesseret sig for arbejdet med sindslidelser, havde emnet ikke haft den store interesse blandt de danske læger. Teoriene om anstaltsbehandling bevægede sig derfor langsomt til Danmark. Først i 1820'erne dukkede de første artikler op om dårevæsenet i lægefagskriftet *Bibliotek for Læger*.⁶⁴ I Danmark begyndte reformarbejdet af psykiatrien først i 1840'erne af lægerne Jens Rasmussen Hübertz og Harald Selmer. Deres reformarbejde var en direkte – om end forsinket – udløber af de store reformbevægelser, der havde fundet sted i Europa med hensyn til behandling af psykisk syge. Især Selmer fik stor betydning for den danske asyloid, da han blev den første overlæge på det nybyggede sindssygehospital i Risskov ved Århus i 1852.⁶⁵ I perioden fra 1852-1915 blev der opført fem større psykiatriske hospitaler i Danmark. Selmer repræsenterede en ny rationel og kyndig

⁶² Nielsen 2008, s. 64.

⁶³ Møllerhøj 2008a, s. 100-104; Møllerhøj 2008b, s. 59.

⁶⁴ Larsen 2012, s. 240; Nielsen 2008, s. 59-60.

⁶⁵ Petersen 2006, s. 41-42.

lægevidenskabelig tilgang til opfattelsen og behandling af sindssygdom. Denne opfattelse stod i stærk modsætning til tidligere opfattelser af psykisk sygdom som ufornuftig, besættelse, synd og dæmoni. Selmer var fortalere for den moralske behandling, som han benyttede i sit arbejde med afsindige på sindssygeanstalten.⁶⁶ Den danske asyltid fortsatte indtil ca. 1920, hvor ambitionen var, at psykiatrien skulle institutionaliseres som et lægevidenskabeligt speciale på lige fod med den medicinske videnskab. I denne periode kom der ikke andre nævneværdige behandlingsmetoder, end anstaltsbehandlingen i Danmark. I udlandet begyndte Sigmund Freuds psykoanalyse fra slutningen af 1800-tallet at vinde indpas i psykiatrien. Men Freuds behandlingsmetode blev ikke populær i den danske asyltid, og blev kun sparsomt omtalt af danske psykiatere. Først i efterkrigstiden begyndte danske psykiatere at anvende Freuds tilgang til behandling af psykisk syge.⁶⁷

Malariabehandling

Igen 1900-tallet blev der indenfor psykiatrien eksperimenteret med at finde aktive behandlingsmetoder, der kunne helbrede kroniske psykoser – især skizofreni og mani-depression. En af de første behandlingsmetoder – der havde en helbredende effekt – blev opfundet af Julius Wagner-Jauregg, som var professor i psykiatri i Wien. Wagner-Jauregg opdagede, at feberanfald havde en positiv effekt overfor patienter, der havde den psykiske diagnose dementia paralytica – neurosyfilis. Opdagelsen førte til malariabehandlingen i 1917, som bestod af to trin: Først blev patienten med syfilis injiceret med blod fra malariapatienter; derefter – når feberanfaldene begyndte – blev der anvendt kinin til at slå feberen ned igen.⁶⁸ Efter disse feberanfald oplevede de fleste syfilispatienter en markant forbedring i deres tilstand, så de kunne genoptage en næsten normal tilværelse. Behandlingen var epokegørende og brød med den terapeutiske nihilisme, der havde været dominerende i de foregående generationer indenfor psykiatrien.⁶⁹

Malariabehandlingen kom hurtigt til Danmark, og allerede i 1922 blev den første gang anvendt på dansk jord af overlægen Axel Bisgaard. Bisgaard og de danske psykiatere anså malariabehandlingen som et stort fremskridt, da syfilis før havde været betragtet som en sygdom,

⁶⁶ Møllerhøj 2008b, s. 57-60; Nielsen 2008, s. 59.

⁶⁷ Møllerhøj 2008a, s. 96-97, 118-119.

⁶⁸ Kragh 2008a, s. 175; Shorter 2001, s. 229-230.

⁶⁹ Shorter 2001, s. 231.

der var uhelbredelig. Sygdommen havde en dødelig karakter, og patienter med sygdommen levede i gennemsnittet kun tre år efter dens udbrud.⁷⁰ Ved anvendelse af malariabehandlingen kunne de danske psykiatere for første gang forholdsvis sætte en stopper for en sygdom, der ellers ville have haft en dødelig konsekvens for patienterne. At sygdommen blev lokaliseret til at have sit udspring i hjernen og skulle kureres med en fysisk behandlingsmetode, medvirkede til at understøtte et somatisk syn på psykiske lidelser.⁷¹ Denne forståelse af sygdom og helbredelse banede vejen for de senere behandlinger indenfor psykiatrien – chokbehandling og Det hvide snit. Malariabehandlingens positive resultater førte til en forhåbning blandt danske psykiatere om, at andre nye effektive behandlinger var på vej. Mange psykiatere på de danske hospitaler ønskede især effektive behandlingsmetoder til de skizofrene patienter, som udgjorde omkring 50-60% af de indlagte på sindssygeanstalterne. Der var derfor en øget villighed til at eksperimentere med risikobetonede metoder overfor patienterne, da man håbede på at kunne finde en kur, der muliggjorde udskrivelse af patienterne.⁷²

Mirakelkuren – chokbehandling og elektrochok

Wagner-Jaureggs malariabehandling førte til en bølge af forskellige somatiske terapier – vigtigst var chokbehandlingerne.⁷³ Chokbehandlingen blev opdaget ved et tilfælde i Wien af psykiateren Manfred Sakel. Sakel opdagede i 1933, at overdoseringer af insulin havde en positiv og beroligende effekt på sindslidelser. Ved at give disse overdoseringer af insulin faldt patienternes blodsukker, hvilket medførte en hæmning af hjernens funktion. Patienterne fik efterfølgende voldsomme kramper og gik herefter i koma. Sakel bragte derefter patienterne til bevidsthed igen ved at give dem sukkervand.⁷⁴ Sakel anslog, at denne behandling formodentligt kunne have en effekt overfor skizofreni. Han havde dog ikke en klar teori om, hvorfor chokbehandlingen virkede. Sakel hævdede blandt andet, at insulinen blokerede de hjerneceller der var skyld i psykosen samtidig med, at den havde en afgiftende virkning på skizofreni – hvis den ukendte årsag til skizofreni skulle skyldes forgiftning.⁷⁵ Året efter chokbehandlingens introduktion opdagede psykiateren Lászlo Meduna, at cardiazol fremprovokerede de samme krampeanfald og koma som

⁷⁰ Kragh 2008a, s. 177; Kragh 2010, s. 66.

⁷¹ Kragh 2010, s. 69.

⁷² Kragh 2008a, s. 190.

⁷³ Pressman 1998, s. 157.

⁷⁴ Shorter og Healy 2007, s. 12-20.

⁷⁵ Kragh 2010, s. 87.

insulin.⁷⁶ Trods den manglende teori bag behandlingen blev chokbehandlingen i slutningen af 1930'erne, den mest anvendte behandling overfor skizofrene patienter i USA.⁷⁷

Chokbehandlingen nåede også til Danmark, og blev første gang diskuteret i 1937 på et møde i *Dansk Psykiatrisk Selskab*. Allerede året efter havde chokterapierne vundet indpas på de danske sindssygehospitaler. De danske psykiatere troede ligesom i udlandet, at kuren mod skizofreni var fundet, og behandlingen blev derfor omtalt som en mirakelkur.⁷⁸ Årsagen til, at behandlingen virkede kunne de danske psykiatere imidlertid ikke forklare. Behandlingen var ikke risikofri, da den medførte flere dødsfald samt omkring 10% af patienterne fik frakturer efter de voldsomme krampeanfald. Patienterne på de danske hospitaler frygtede behandlingen, da de fik fysisk ubehag og en følelse af at skulle dø under terapien.⁷⁹ Patienternes angst overfor behandlingen medvirkede, at den ikke kun blev brugt i et helbredende sigte, men også som et redskab til at få besværlige patienter til at makke ret.⁸⁰ Psykiaterne blev dog hurtigt klar over, at behandlingen ikke havde den store effekt på skizofrene patienter, som stadig fyldte 50-60% af hospitalspladserne. Til gengæld havde den en positiv effekt overfor depressive psykoser.⁸¹

I 1939 nåede elektrochok til Danmark. Behandlingen var opfundet af den italienske psykiater Ugo Cerletti i 1938, efter inspiration af Sakels insulinchok og Medunas cardiazolchok. Elektrochok havde samme formål som chokbehandlingen – at fremkalde krampeanfald hos patienterne – men i stedet for insulin og cardiazol anvendtes elektricitet. Elektrochokbehandlingen blev straks anvendt af danske psykiatere, da de mente elektrochok var mere skånsomt overfor patienterne.⁸² På trods af det tvivlsomme ry chokbehandlingerne fik, anvendes elektrochok stadig i dag, da det har en gavnlige effekt på patienter, der lider af svære depressioner og selvmordstanker.⁸³

Det hvide snit – et psykiatrisk gennembrud?

I slutningen af 1930'erne havde opdagelsen af de nye behandlingsmetoder bidraget til en form for renæssance indenfor psykiatrien. De tidligere tiders pessimisme var blevet erstattet af optimisme.

⁷⁶ Shorter og Healy 2007, s. 26-30.

⁷⁷ Doroshov 2007, s. 218.

⁷⁸ Kragh 2008b, s. 198-199.

⁷⁹ Kragh 2008b, s. 203, 209.

⁸⁰ Kragh 2008b, s. 208.

⁸¹ Kragh 2008b, s. 214.

⁸² Kragh 2010, s. 147-149.

⁸³ Shorter og Healy 2007, s. 2-4.

Chokbehandlingen havde været en medvirkende faktor til denne optimisme, som muliggjorde accepten af den nye behandlingsmetode – Det hvide snit.⁸⁴ I 1935 eksperimenterede den portugisiske professor i neurologi, Egas Moniz, for første gang med behandlingsmetoden, der skulle blive kendt som Det hvide snit. Moniz var på dette tidspunkt 61 år gammel og led af gig. Det var derfor hans assistent, der førte kniven under operationerne. Patienterne fik boret to huller i midten af kraniet, hvorefter en sprøjte med ren alkohol blev injiceret i hjernens frontallapper, med henblik på at opløse hjernes hvide substans i dette område.⁸⁵ Senere erstattede Moniz alkohol med et kirurgisk instrument, som var rørformet og fungerede som en kniv. Herefter døbte Moniz behandlingen 'leukotomi' som er en kombination af de græske ord 'leukos' og 'tomia' – hvid og snit.⁸⁶ Til forskel fra chokbehandling, var Det hvide snit baseret på rationel videnskab. Moniz hentede inspiration fra andre eksperimenter, hvor forskere havde påvist, at ødelæggelsen af frontallapperne hos chimpanser medførte dramatiske adfærdsændringer. Disse undersøgelser dannede grundlaget for Moniz' teori om, at ødelæggelsen af frontallapperne hos mennesker kunne ændre deres adfærd.⁸⁷ Moniz' nye behandling blev hurtigt accepteret dels pga. hans ry som anerkendt neurolog, men også pga. manglende alternativer til psykiatrisk behandling.⁸⁸

Den amerikanske psykiater Walter Freeman var begejstret over Moniz' behandlingsmetode, og introducerede den til USA i 1936. I de efterfølgende år arbejdede Freeman aktivt på at videreudvikle behandlingen. Arbejdet bar frugt i 1945, hvor Freeman havde forenklet fremgangsmåden i behandlingen. 'Transorbital lobotomi' kaldte han den nye fremgangsmetode, hvor et instrument – der lignede en issyl – blev ført ind gennem patienternes tårekanal. Instrumentet blev herefter banket gennem den tynde del af kraniet ved øjenhulen med en hammer, hvorefter det blev ført ind i frontallapperne. Til sidst vrikkede man instrumentet fra side til side, så det overskar hjernens hvide substans.⁸⁹ I 1949 fik Det hvide snit fastslået sin betydning som en revolutionerende behandling, da Moniz modtog nobelprisen i medicin for opdagelsen af

⁸⁴ Pressman 1998, s. 18, 160.

⁸⁵ Braslow 1997, s. 126.

⁸⁶ Kragh 2010, s. 12-13.

⁸⁷ Braslow 1997, s. 126-127.

⁸⁸ Valenstein 1986, s. 80-81.

⁸⁹ Braslow 1997, s. 128-129; Kragh 2010, s. 18-19.

behandlingen. På relativt få år var Det hvide snit gået fra at være et eksperiment til at være en rutinemæssig behandlingsmetode på hospitalerne.⁹⁰

I Danmark havde chokbehandlingen vist sig at have en skuffende effekt på de skizofrene, som stadig var den patientgruppe, der udgjorde det største problem på de danske hospitaler. De danske psykiatere håbede, at lobotomien kunne løse problemet med de skizofrene patienter.⁹¹ Helt spildt havde chokbehandlingen dog ikke været, da den havde bidraget til en øgning af de økonomiske midler til sindssygehospitalerne. Men andre dele af den danske lægevidenskab var stadig mere værdsat end psykiatrien. I 1930'erne var psykiatrien stadig ikke et eksamensfag på de danske universiteter – det blev den først i 1954.⁹² Samtidig med elektrochok blev Det hvide snit introduceret til Danmark på den neurologiske kongres i 1939 på Københavns universitet. Det var Freeman, der præsenterede behandlingsmetoden for de danske psykiatere. Han fremhævede, at behandlingens resultater var opmuntrende, da patienterne efter operationen ikke længere var plaget af deres tidligere tankemønstre – selvmordstanker og hypokondri kunne helt forsvinde. Han forklarede også, at behandlingen havde en række bivirkninger. Freeman lagde ikke skjul på, at Det hvide snit altid havde 'en pris', som patienterne måtte betale for at lette deres sygdom.⁹³

De danske psykiatere tog godt imod lobotomien, da de anså den både som en mulighed for at hjælpe deres patienter, men også som en mulighed for at modernisere den danske psykiatri. Ved hjælp af den nye moderne behandling håbede psykiaterne at erstatte fortidens famlen i blinde, og gøre sindssygehospitalerne til virkelige helbredelsesanstalter.⁹⁴ Det var især den anerkendte danske psykiater Erik Strömngren, som pressede på for at få fremskyndet anvendelsen af Det hvide snit. I sin iver efter at få indført behandlingen nedtonede han de risici, der var forbundet med lobotomien. Anden Verdenskrig havde langt en dæmper på lægelige kongresser, men i 1946 begyndte de første danske resultater med behandlingen at blive præsenteret.⁹⁵ Fra perioden 1946-1950 var der blevet foretaget 609 operationer, hvoraf 62,7% havde oplevet en bedring i deres tilstand, og 14,7% af patienterne var vendt tilbage til samfundet.⁹⁶ Trods de

⁹⁰ Pressman 1998, s. 147.

⁹¹ Kragh 2010, s. 127.

⁹² Kragh 2010, s. 139, 215.

⁹³ Kragh 2010, s. 142-146.

⁹⁴ Kragh 2010, s. 158-159.

⁹⁵ Kragh 2010, s. 201-204.

⁹⁶ Kragh 2010, s. 218.

positive resultater, observerede de danske psykiatere en lang række komplikationer i forbindelse med Det hvide snit. Blandt de hyppigste komplikationer var krampeanfald og manglende følelsesmæssig kontakt. I værste fald kunne operationen beskadige hjernen i sådan et omfang, at patienten efterfølgende døde.⁹⁷ På trods af komplikationerne, fortsatte de danske psykiatere med at anvende Det hvide snit. Selv efter introduktionen af psykofarmaka i 1954 – der fik USA til at afvikle behandlingen – blev lobotomien stadig anvendt i Danmark. Først i 1983 blev det sidste 'hvide snit' foretaget i Danmark. Det skønnes, at der blev udført over 4000 psykokirurgiske indgreb i perioden 1939-1983, hvilket har givet Danmark verdensrekorden i flest 'hvide snit' per 1000 indbyggertal.⁹⁸

Fremstillingen af Det hvide snit i den danske dagspresse

I det ovenstående har jeg skitseret udviklingen af behandlingsmetoder indenfor psykiatrien til og med Det hvide snit. I det følgende vil jeg ved hjælp af diskursteorien analysere dagspressens fremstilling af Det hvide snit i de fire udvalgte aviser: Aktuelt, Berlingske Tidende, Information og Jyllands-Posten. Analysen vil fokusere på, hvordan pressen italesatte Det hvide snit, da dette vil give et indblik i, hvilke strømninger og forestillinger, der har cirkuleret i det danske samfund i perioden 1946-1992. Min valgte periode vil i det følgende blive inddelt i tre dele, eftersom det er i disse perioder, at diskursen om Det hvide snit ændrer sig. De tre perioder er inddelt således: 1946-1969, 1970-1979 og 1980-1992. I den første periode – 1946-1969 – ser vi en positiv diskurs i forbindelse med omtalen af behandlingen. Herefter kommer der antagonisme i diskursen under anden periode – 1970'erne – da vi både ser en positiv og negativ diskurs i vores nodalpunkt. I den tredje og sidste periode – 1980-1992 – var diskursen negativ. Analyseresultaterne er baseret på en analyse af 128 kilder. Under hver periode har jeg udvalgt enkelte avisartikler der gennemgås, da disse avisartikler rummer de fleste af periodens grundlæggende momenter i forbindelse med omtalen af Det hvide snit, og derfor kan eksemplificere de fleste analytiske pointer.⁹⁹ Derefter vil de momenter tekstgennemgangen ikke indeholder blive gennemgået. De resterende momenter er også vigtige for periodens diskurs, enten fordi de er en del af hoveddiskursen, eller fordi de ikke er – altså mulige antagonismer.

⁹⁷ Kragh 2010, s. 349-358.

⁹⁸ Kragh 2010, s. 23-24, 370-371, 406.

⁹⁹ Se **bilag 2** for en samlet oversigt over momenterne i de tre undersøgte perioder.

Behandlingen der gav de håbløse håb: 1946-1969

I de fire udvalgte aviser blev Det hvide snit nævnt første gang i 1946 i Aktuelt. En svensk læge udtalte i artiklen, at Det hvide snit kunne helbrede alkoholisme, og at behandlingen tidligere var blevet brugt med gode resultater overfor sindssyge patienter.¹⁰⁰ Herefter steg avisernes interesse for omtalen af den psykiatriske behandlingsmetode. Som tidligere nævnt blev de første danske resultater om behandlingen fremlagt i 1946, hvilket formodentlig kan være grunden til, at pressen begyndte at interessere sig for Det hvide snit fra 1946 og frem. I perioden 1946-1969 fremstillede pressen Det hvide snit ud fra en række hovedmomenter, der dannede behandlingens diskurs. Til at illustrere disse momenter har jeg udvalgt en artikel fra 1948 i Berlingske Tidende, som rummer de fleste af de momenter, der var gennemgående i den første periode. Momenterne i denne avisartikel er følgende: Personlighedsændring, kontrol, en sidste udvej, ro og fred, arbejdsduelighed, helbredelse, 'lægen som helt og videnskabsmand' og rationel videnskab. Disse momenter er en del af det diskursive felt, som indgår i vores nodalpunkt – Det hvide snit. Alle momenterne fremstiller diskursen om Det hvide snit i et positivt og optimistisk lys. Ved at kigge nærmere på, hvordan Det hvide snit blev fremstillet af pressen ud fra de nævnte momenter, kan vi anskue, hvordan diskursen omkring Det hvide snit har været i perioden 1946-1969.

Det første moment som indgår i vores nodalpunkt Det hvide snit, er momentet 'personlighedsændring'. I den valgte artikel fra Berlingske Tidende d. 17. oktober 1948, blev dette moment fremhævet således: "DET HVIDE SNIT er et Indgreb paa Hjernen, med hvilket man er i Stand til at forandre Menneskers Karakter og Stemningsleje."¹⁰¹ Avisen fremstillede hermed Det hvide snit som en behandling, der havde fundamentale konsekvenser, for de patienter der blev udsat for den – nemlig personlighedsændring. Denne personlighedsændring skal ikke forstås som noget negativt, men derimod som noget positivt: "Det hvide snit, en af Lægevidenskabens seneste Erobringer, er en Operation, som – anvendt paa Sindslidende med stærkt affektbetonede Reaktioner – ofte skaffer disse Mennesker Fred og Ro, som gør deres Tilværelse nemmere baade for dem selv og for deres Omgivelser."¹⁰² Personlighedsændringen blev artikuleret på en sådan måde, at momentet kom til at fremstå som et positivt element i diskursen om Det hvide snit. Der

¹⁰⁰ Social-Demokraten 26.10.1946, s. 5.

¹⁰¹ Berlingske Tidende 17.10.1948, s. 7.

¹⁰² Berlingske Tidende 17.10.1948, s. 7.

var altså tale om en personlighedsændring, der gavrede og hjalp psykisk syge patienter, da deres nye personlighed – efter operationen – gav dem fred og ro. Samtidig omtalte Berlingske Tidende Det hvide snit, som en af 'Lægevidenskabens seneste Erobringer'. Ved at omtale behandlingen i dette positive lys ønskede pressen muligvis at mindske negative holdninger til Det hvide snit, da det jo som avisen skrev, var den seneste erobring i en lang række opdagelser, der fandt sted op til denne periode – fx malariabehandling og chokbehandling. Som nævnt var personlighedsændring et gennemgående moment i 1940-1960'erne, og kan anskues i andre aviser fra periode.¹⁰³ De andre avisartikler fra perioden bidrager til den samme positive diskurs omkring Det hvide snit, da de ligeledes fremstillede personlighedsændringen, som en ændring der gav patienterne en bedre livskvalitet end den de havde før operationen.

I forlængelse af personlighedsændring ses en lignende fremstilling af Det hvide snit i dagspressen – nemlig momentet 'kontrol'. Udover fordelene for patienten – som fik fred og ro – var en anden positiv konsekvens af personlighedsændringen, at patientens personlighed ændrede sig i sådan et omfang, at den psykisk syge kunne kontrolleres. Berlingske Tidende interviewede neurologen Richard Malmros, som forklarede, at Det hvide snit kunne anvendes til at kontrollere sindssyge patienter: "Man ser for Eksempel Mennesker med Ungdomssløvsind og Tilbøjelighed til Raserianfald, helt medgørlige efter Operationen."¹⁰⁴ Termen ungdomssløvsind var en ældre betegnelse for skizofreni.¹⁰⁵ Som tidligere nævnt var det især de skizofrene, som havde været et problem på sindssygehospitalerne, og hermed blev Det hvide snit fremstillet af Malmros – samt pressen – som en behandling, der kunne løse problemerne med denne patientgruppe. Samtidig fremhævede Malmros, at en anden farlig gruppe af sindssyge også kunne kontrolleres med Det hvide snit:

"Hvad angaar de Psykopatisk Prægede opnaar man jævnligt en Fredeliggørelse saa tydelig, at disse Patienter knap er til "at kende igen" for dem, der hidtil har omgaaedes

¹⁰³ Social-Demokraten 16.9.1952, s. 5; Social-Demokraten 15.1.1954, s. 24; Social-Demokraten 17.12.1955, s. 8; Aktuelt 12.10.1968, s. 1-2, 9; Berlingske Tidende 16.5.1952, s. 6; Berlingske Tidende 4.1.1953, s. 9; Jyllands-Posten 17.3.1955, s. 3; Jyllands-Posten 31.10.1964, s. 11; Jyllands-Posten 15.3.1965, s. 3.

¹⁰⁴ Berlingske Tidende 17.10.1948, s. 8.

¹⁰⁵ Kragh 2018, s. 88-89.

dem og var plaget af deres Saarbarhed, og deres Uberegnelighed, deres Lyst til Strid og klammeri.”¹⁰⁶

Psykopater blev hermed gjort fredelige efter behandlingen. Denne fredeliggørelse har kunne medvirke til at skabe mere sikkerhed for de ansatte på sindssygehospitalerne. Derudover kunne en pacificering af psykopater også bidrage til et mere sikkert samfund, hvor man ikke skulle frygte de ustabile psykopater. Ved at anvende begreberne ’medgørlige’ og ’fredeliggørelse’ fremstillede pressen Det hvide snit som en behandling, der kunne anvendes til at skabe kontrol overfor besværlige og farlige patientgrupper. Kontrollen blev hermed en accepteret del af den positive diskurs, der omgav Det hvide snit i denne periode. Samtidig bidrog denne fremstilling til en positiv holdning overfor psykiatrien i den danske befolkning, da Det hvide snit tilsyneladende havde løst problemerne med de skizofrene, som tidligere behandlinger ikke havde formået. Momentet ’kontrol’ fremstilles i det samme positive lys i flere af aviserne fra perioden 1940-1960’erne.¹⁰⁷

Behandlingen blev ikke udelukkende fremstillet som kontrol, men også som en sidste udvej for patienterne. Vi ser dette moment – en sidste udvej – i flere af aviserne fra den første perioden.¹⁰⁸ Malmros påpegede i artiklen fra 1948, at: ”Man bør først gøre sig klart, sagde Dr. Malmros, at ikke *alle* Patienter med Sindslidelser kan – eller skal – pandelap-opereres. Der er tværtimod forholdsvis faste Grænser for dette Indgrebs Anvendelse.”¹⁰⁹ Det hvide snit fremstilles hermed ikke som en ’mirakelkur’, der kunne kurere enhver psykisk sygdom. I stedet fremstilles den, som en behandling der krævede, at visse betingelser var opfyldt inden den kunne komme på tale. Malmros opstillede to kriterier, som patienterne skulle opfylde for at blive indstillet til operationen: ”Den første Forudsætning for Operationen er, at Patienten er *invalideret* af sin Sygdom. Saa medtaget, at han er arbejdsudygtig og – i de fleste Tilfælde – er eller har været indlagt paa Sindssygehospital.”¹¹⁰ Patienterne skulle dermed have en sindssygdom, der påførte

¹⁰⁶ Berlingske Tidende 17.10.1948, s. 8.

¹⁰⁷ Social-Demokraten 16.9.1952, s. 5; Social-Demokraten 15.3.1953, s. 8; Aktuelt 13.5.1960, s. 22; Berlingske Tidende 16.5.1952, s. 6; Berlingske Tidende 16.9.1952, s. 3; Berlingske Tidende 4.1.1953, s. 9-10; Information 30.1.1950, s. 7; Jyllands-Posten 22.11.1949, s. 3; Jyllands-Posten 17.3.1955, s. 3.

¹⁰⁸ Sociale-Demokraten 16.9.1952, s. 5; Aktuelt 12.10.1968, s. 1-2, 9; Berlingske Tidende 14.9.1949, s. 7; Berlingske Tidende 16.5.1952, s. 6; Berlingske Tidende 16.9.1952, s. 3; Berlingske Tidende 26.9.1952, s. 5; Berlingske Tidende 4.1.1953, s. 9-10; Berlingske Tidende 3.4.1968; Information 20.7.1950, s. 4; Jyllands-Posten 25.11.1951, s. 3; Jyllands-Posten 26.4.1952, s. 14; Jyllands-Posten 17.3.1955, s. 3; Jyllands-Posten 31.10.1964, s. 11.

¹⁰⁹ Berlingske Tidende 17.10.1948, s. 7.

¹¹⁰ Berlingske Tidende 17.10.1948, s. 7.

dem så store funktionsnedsættelser, at de ikke kunne passe et arbejde – eller var nødsaget til at være indlagt. Det andet kriterie Malmros fremsatte var: ”Endvidere forlanger vi *her i Huset*, at andre Behandlinger er prøvet og har vist sig forgæves, og at der ikke er Udsigt til spontan Bedring, til en Bedring ”af sig selv”.¹¹¹ Hermed var det ikke nok at være invalideret af sin sygdom, andre former for behandling skulle have været forsøgt, inden Det hvide snit kunne anvendes på patienterne. Samtidig er det også interessant med udsagnet '*her i huset*', da dette kunne vidne om, at det ikke var alle psykiatere/neurologer, der var lige så påpasselige med at bruge Det hvide snit som Malmros.

I en anden avisartikel fra 1949 i Berlingske Tidende nævnes det eksplicit af en hjernekirurg, at lobotomien kun skulle anvendes som en sidste udvej: ”*Det hvide snit* er, som jeg allerede har sagt, den sidste Udvej i Behandlingen af Syge med særlige Lidelser, som man ikke er i Stand til at hjælpe paa anden Maade.”¹¹² Ved at beskrive behandlingsmetoden som 'en sidste udvej', må det formodes, at det var en behandling, lægerne helst ville undgå at anvende. Momentet 'en sidste udvej' kan i sig selv tolkes som et negativt element i den ellers positive diskurs, der opstilles i vores nodalpunkt, da det leder tankerne hen på en farefuld og risikobetonet behandling for patienterne. Hvorfor behandlingen skulle være allersidste udvej, ekspliceres ikke i artiklen. I stedet blev risiciene i forbindelse med behandlingen nedtonet og bagatelliseret i artiklen fra 1948:

”En leukotomi rummer, som enhver Operation, en vis Risiko. Man angiver sædvanligvis Operationens Dødeligheden til mellem 2 og 4 Procent. Den kan være mindre. Men hvad enten fire (eller endnu færre) af hvert Hundrede opererede dør, saa er Risikoen saa ringe, at den helt og fylt opvejes af de Fordele, en heldig gennemført Operation og dens Følger rummer. Man skal jo huske, at Indgrebet gøres paa syge Mennesker, som man ikke har kunnet hjælpe paa anden Maade.”¹¹³

Selvom udsagnet 'en sidste udvej' er negativt, fremstilles Det hvide snit stadig positivt, da behandlingen omtales som næsten risikofri. Derudover fremstod lægernes beslutning om at anvende behandlingen som gennemtænkt og velovervejet. Hermed bidrog momentet – trods sin negative klang – til at diskursen om Det hvide snit stadig blev fremstillet positivt i aviserne. Denne

¹¹¹ Berlingske Tidende 17.10.1948, s. 7.

¹¹² Berlingske Tidende 14.09.1949, s. 7.

¹¹³ Berlingske Tidende 17.10.1948, s. 8.

fremstilling gør sig gældende i flere af aviserne fra perioden.¹¹⁴ Samtidig beroligede Malmros læserne ved at minde dem om, at behandlingen kun blev anvendt, når de andre behandlingsmetoder var afprøvet på patienterne. Ifølge Kragh blev risici og komplikationer i forbindelse med Det hvide snit nedtonet af læger og psykiatere i denne periode – ofte oplyste de kun dødelighedsprocenten, ligesom vi ser i det ovenstående citat.¹¹⁵ Ydermere fremhævede Malmros i Berlingske Tidende, hvilke patientgrupper som havde gavn af denne sidste udvej. Det var især – som omtalt i det ovenstående – de skizofrene og psykopaterne som kunne få gavn af lobotomien. Patienter med svære neuroser – især angstprægede tvangstanker – kunne ligeledes få glæde af behandlingen.¹¹⁶ Denne kategorisering af, hvilke patienter operationen kunne udføres på, har muligvis haft en beroligende effekt på den danske befolkning, da det ikke var tilfældige patienter, der blev udsat for operationen. Danskerne skulle derfor ikke frygte at deres pårørende – eller dem selv – blev udsat for Det hvide snit. Selv hvis de befandt sig i en af patientgrupperne, skulle al anden behandling være afprøvet inden Det hvide snit kom på tale. Samtidig har danskerne formodentlig fået det indtryk – ud fra pressens fremstilling – at behandlingen var en sidste chance for at hjælpe disse patientgrupper. Momentet 'en sidste udvej' bidrager hermed til den positive diskurs, der er en del af vores nodalpunkt, da Det hvide snit fremstilles som en behandling, der kun blev anvendt efter nøje overvejelser – og kun som en sidste udvej, når al anden behandling havde slået fejl.

Hvad håbede lægerne/psykiaterne at opnå for patienterne, når de besluttede sig for at anvende Det hvide snit som en sidste udvej? Dette spørgsmål fører os videre til momentgruppen som består af ro og fred, arbejdsduelighed og helbredelse. Denne momentgruppe indeholder elementer, som fremstillede den positive effekt, behandlingen kunne have på patienterne. Momentet 'ro og fred' var – som allerede nævnt under momentet 'personlighedsændring' – en positiv egenskab de psykisk syge patienter kunne opnå gennem behandlingen. Artiklens overskrift fra 1948 indeholdt ligeledes dette budskab: "Det hvide Snit, der skaffer Sindslidende Fred i Sindet."¹¹⁷ Hermed fremstillede Berlingske Tidende behandlingen, som en metode der kunne genskabe balancen i de psykisk syges sind – og dermed give dem fred. Samtidig påpeges det i

¹¹⁴ Se **footnote** 108.

¹¹⁵ Kragh 2010, s. 201-204.

¹¹⁶ Berlingske Tidende 17.10.1948, s. 7.

¹¹⁷ Berlingske Tidende 17.10.1948, s. 7.

avisen, at behandlingen havde en anden positiv effekt end at give patienterne ro og fred: ”I egnede Tilfælde har denne Operation endnu videre Maal: At bringe Patienter med sjælelige Forstyrrelser tilbage til Arbejdet og dermed til en saa vidt mulig normal Tilværelse.”¹¹⁸ Det hvide snit kunne hermed gøre invaliderede patienter til arbejdsduelige mennesker. Samtidig forbindes det at gå på arbejde med at have en ’normal Tilværelse’. Momentet ’arbejdsduelighed’ kan hermed sandsynliggøre nogle forestillinger, der cirkulerede i den danske befolkning i henhold til, hvad normalitet var – nemlig, at normale mennesker passede et arbejde og bidrog til samfundet. Dermed fremstilles Det hvide snit positivt, da det kan skabe arbejdsduelige mennesker til det danske samfund. Sidst men ikke mindst havde Det hvide snit den positive effekt, at patienterne i visse tilfælde blev helbredt – eller næsten helbredt – for deres sygdom: ”Ogsaa alvorlige Hallucinationer, der var Patienten til megen Ulempe, kan bringes til Ophør eller dæmpes saa stærkt, at de ikke længere generer.”¹¹⁹

Berlingske Tidende anvendte ligeledes et visuelt virkemiddel til at fremstille Det hvide snits helbredende effekt – et billede af en kvinde der havde fået foretaget behandlingen.¹²⁰ Billedet har følgende beskrivelse: ”Ung amerikansk Kvinde, hvis Hud ændredes helt af en Pandelap-Operation. Tv: Patienten 8 dage, th. 9 Maaneder efter Operationen. Forskellen er øjensynlig.”¹²¹ På billedet til venstre ses en kvinde med et afstumpet blik, uglet hår og rødmosset/uren hud. Billedet til højre viser samme kvinde ni måneder efter operationen, hvor en øjensynlig ændring havde indtruffet, da kvinden havde fået sat sit hår, havde et mildere blik i øjnene samt hendes hud var blevet helt sund/ren. Billedet støttede hermed den positive diskurs om Det hvide snit, da behandlingens helbredende effekt blev synliggjort for den danske befolkning. Momenterne ro og fred, arbejdsduelighed og helbredelse bidrog alle til at fremstille de positive effekter vores nodalpunkt – Det hvide snit – havde. Samtidig har dette muligvis medvirket til, at den danske befolkning var positiv stemt overfor behandlingen, da pressen fremstillede de positive effekter behandlingen

¹¹⁸ Berlingske Tidende 17.10.1948, s. 7.

¹¹⁹ Berlingske Tidende 17.10.1948, s. 8.

¹²⁰ Billedet kan ikke vises/vedlægges som bilag i specialet pga. copyright.

¹²¹ Berlingske Tidende 17.10.1948, s. 8.

havde for patienterne – både mentalt og visuelt. Momentgruppen blev omtalt i flere af aviserne fra 1940-1960'erne.¹²²

De sidste to momenter som blev omtalt af Berlingske Tidende i 1948, var 'lægen som helt og videnskabsmand' og 'rationel videnskab'. Lægerne spillede en vigtig rolle i italesættelsen af Det hvide snit i den første periode, da det ofte var dem, som fik taletid i aviserne.¹²³ Neurologerne fik markant mere taletid end psykiaterne i omtalen af behandlingen. En mulig årsag til denne ulige fordeling kan skyldes – som Kragh nævner – at psykiatrien ikke var ligeså anerkendt som lægevidenskaben i denne periode.¹²⁴ I artiklen fra 1948 blev Det hvide snits opfinder nærmest heroiseret af pressen: "Som mange andre Forkæmpere for det hidtil ukendte i Lægekunsten mødte ogsaa Egas Moniz Modstand, Kritik, Skepsis. Alligevel sejrede hans idé."¹²⁵ Hermed blev Moniz iscenesat som en sand forkæmper for den gode sag – nemlig at bidrage til lægevidenskaben. Samtidig pointeres det, at behandlingen havde modbevist den kritik, der var imod den – hvilken kritik får vi desværre ikke at vide. Derudover fremhæves det, at: "Hjernekirurger Verden over efterprøvede – først tøvende, siden ivrigt – Egas Moniz' Operation [...] Dette Resultat var saa bemærkelsesværdigt og saa opmuntrende, at *Det hvide Snit* endeligt slog igennem."¹²⁶ Hermed fremstilles Det hvide snit som en behandling, lægerne havde efterprøvet og endda med positive resultater. Dette har muligvis medvirket til, at den danske befolkning har været positiv stemt overfor behandlingen og taget imod den ukritisk, da lægerne havde efterprøvet behandlingen og godkendt den. Ligeledes vidner dette om, hvilke strømninger der befandt sig i det danske samfund på dette tidspunkt – nemlig fremskridtstroen på videnskaben og autoritetstroen overfor lægerne.¹²⁷ Derudover roses lægerne også af aviserne, fx blev Malmros rost i Berlingske Tidende: "Dr. Malmros er en erfaren, samvittighedsfuld og behændig

¹²² Social-Demokraten 28.10.1949, s. 2; Social-Demokraten 1.1.1950, s. 10; Social-Demokraten 15.3.1953, s. 7-8; Social-Demokraten 15.1.1954, s. 24; Aktuelt 12.10.1968, s. 1-2, 9; Berlingske Tidende 23.6.1951, s. 4; Berlingske Tidende 16.5.1952, s. 6; Berlingske Tidende 26.9.1952, s. 5; Berlingske Tidende 4.1.1953, s. 9-10; Berlingske Tidende 27.3.1953, s. 14; Information 30.1.1950, s. 7; Information 20.7.1950, s. 4; Information 5.8.1961, s. 4; Jyllands-Posten 15.9.1949, s. 6; Jyllands-Posten 22.11.1948, s. 3-4; Jyllands-Posten 25.11.1951, s. 3; Jyllands-Posten 26.4.1952, s. 14; Jyllands-Posten 21.8.1954, s. 3; Jyllands-Posten 17.3.1955, s. 3; Jyllands-Posten 15.3.1965, s. 3.

¹²³ Se **fodnote** 103, 107, 108, 122.

¹²⁴ Kragh 2010, s. 192, 215.

¹²⁵ Berlingske Tidende 17.10.1948, s. 7.

¹²⁶ Berlingske Tidende 17.10.1948, s. 7.

¹²⁷ Kragh 2010, s. 191-192.

Neurokirurg, hvis Resultater staar Maal med de bedste.”¹²⁸ Hermed bidrog momentet ’lægen som helt og videnskabsmand’ til, at den positive diskurs omkring Det hvide snit styrkes, da behandlingen udførtes af erfarne fagfolk.

Den positive diskurs om Det hvide snit blev ligeledes understøttet af momentet ’rationel videnskab’, da behandlingen blev fremstillet som en videnskabelig behandling. Behandlingen blev beskrevet i avisen således:

”Ved en Leukotomi gennemskærer man den hvide Substans i Hjernes Pandelapper og afbryder dermed Forbindelsen til den graa Substans i Hjernestammen. Meningen med dette Indgreb er at bringe til Ophør Samspejlet mellem de personligheds-dannede Elementer i Pandelapperne og de elementære, de primitive, de affektbetonede Følelser, der er knyttet til Celler i Hjernestammen.”¹²⁹

Hermed blev Det hvide snit forklaret ud fra et teoretisk grundlag, der formodentlig skulle fremstille behandlingen som en del af den rationelle videnskab. Ved at fremstille behandlingen som rationel videnskab har det muligvis været svært for den danske lægmand at sætte spørgsmålstegn ved Det hvide snit. Momentet ’rationel videnskab’ kan spores i flere aviser fra perioden.¹³⁰ Det hvide snits fremstilling som rationel videnskab blev ligeledes legitimeret ved, at Moniz fik nobelprisen for opdagelsen af behandlingen i 1949.¹³¹ Gennem momentet ’rationel videnskab’ har aviserne sandsynligvis medvirket til at bryde forestillingen om, at psykiatrien stadig anvendte uvidenskabelige metoder som under asyltiden. Hermed trækkes Det hvide snit – og psykiatrien – ind i den fremskridtsdiskurs, som lægevidenskaben befandt sig i.

De ovenstående momenter – personlighedsændring, kontrol, en sidste udvej, ro og fred, arbejdsduelighed, helbredelse, ’lægen som helt og videnskabsmand’ og rationel videnskab – danner tilsammen en del af det diskursive felt, som indgår i vores nodalpunkt Det hvide snit. Gennem momenterne kan vi se, hvordan der skabes entydighed i diskursen om Det hvide snit. Men udover disse hovedmomenter indeholder det diskursive felt også følgende momenter og

¹²⁸ Berlingske Tidende 17.10.1948, s. 7.

¹²⁹ Berlingske Tidende 17.10.1948, s. 7.

¹³⁰ Social-Demokraten 16.9.1952, s. 5; Social-Demokraten 15.1.1954, s. 24; Social-Demokraten 17.12.1955, s. 8; Aktuelt 13.5.1960, s. 22; Berlingske Tidende 26.9.1952, s. 5; Berlingske Tidende 4.1.1953, s. 9-10; Information 30.1.1950, s. 7; Information 20.7.1950, s. 4; Jyllands-Posten 25.11.1951, s. 3; Jyllands-Posten 26.4.1952, s. 14.

¹³¹ Social-Demokraten 28.10.1949, s. 2.

elementer: Arbejdsdygtig, bedring, lindring, lægekunstens erobring, hjælp til håbløse tilfælde, rutinemæssig operation, udskrivelse, moderne behandling og normalisering.¹³² Disse tegn og udsagn har alle medvirket til at bidrage til den positive diskurs, som den danske dagspresse fremstillede Det hvide snit i. Hermed kan det konstateres, at der har været konsensus – eller hegemoni – i diskursen under den første periode. I det følgende vil jeg inddrage de mulige antagonismer, der forefindes i den første periode.

Helt ukritisk blev Det hvide snit ikke fremstillet af den danske dagspresse, da der var nogle få negative artikler i perioden 1946-1969.¹³³ I en artikel fra Jyllands-Posten i 1951 blev der opstillet en etisk problematik i forbindelse med det tidligere nævnte moment 'personlighedsændring': "Har man Ret til at ændre et Menneskes Personlighed gennem et operativt Indgreb i hans Hjerne?"¹³⁴ Avisen stillede hermed spørgsmålstegn ved om lægerne – og danskerne – rent etisk kunne tillade sig at udsætte mennesker for Det hvide snit, når det medførte store personlighedsændringer. Samtidig omtales en skrækhistorie i forbindelse med Det hvide snit, hvor personlighedsændringen gik galt. Historien omhandler den psykisk syge amerikanske studerende Larry, som inden operationen var højtbegavet og blandt de ti bedste på Princeton Universitetet.¹³⁵ Efter operationen blev han beskrevet således: "Til at begynde med mistede han Sansen for Renlighed og maatte oplæres paany i de mest elementære Færdigheder. Han mistede ogsaa Sansen for Tid og kunde staa halve Timer og stirre fortabt paa en rindende Vandhane."¹³⁶ Hermed fremstilles Det hvide snit negativt, da det havde ødelagt et højt begavet menneske, og næsten reduceret ham til en grøntsag. Avisen var dog ambivalent i forbindelse med sin fremstilling af Det hvide snit, da det også påpeges i artiklen, at behandlingen kan forbedre patienters personlighed i en positiv retning i de tilfælde hvor den lykkedes.¹³⁷ Et konkret svar på det etiske dilemma om, hvorvidt man havde ret til at ændre folks personlighedsændring, kom avisen ikke med. Et lignende etisk problem ses i Information fra 1947, hvor der også blev sat spørgsmålstegn ved, om det var i orden at pille ved menneskers personlighed.¹³⁸ Derudover fremstillede artiklen fra Information Det hvide snit i en

¹³² Se **fodnote** 103, 107, 108, 122, 130.

¹³³ Berlingske Tidende 7.7.1966, s. 19; Information 17.12.1947, s. 2; Information 4.3.1950, s. 7; Jyllands-Posten 25.11.1951, s. 3; Jyllands-Posten 15.5.1954, s. 14; Morgenavisen Jyllands-Posten 17.12.1969, s. 2.

¹³⁴ Jyllands-Posten 25.11.1951, s. 3.

¹³⁵ Jyllands-Posten 25.11.1951, s. 3.

¹³⁶ Jyllands-Posten 25.11.1951, s. 3.

¹³⁷ Jyllands-Posten 25.11.1951, s. 3.

¹³⁸ Information 17.12.1947, s. 2.

negativ retning: "Den lille kirurgiske Tryllekunst synes jo at være ganske nem, en af den Slags, en øvet Trepanør kan udføre med den ene Haand i Bukselommen [...]."¹³⁹ Ved at omtale Det hvide snit som en 'tryllekunst', fremstår behandlingen som en illusion – altså en behandling der ikke virkede helbredende.

Avisartiklen fra Jyllands-Posten fremstillede ligeledes Det hvide snit, som en behandling der indeholdt risici og komplikationer: "I nogle af Tilfældene medførte Operationen en Ødelæggelse af Hjernevæv udover det, der var tilsigtet, og det kunde medføre, at Patienterne sank ned paa et lavere Stade."¹⁴⁰ Det hvide snit kunne hermed skade menneskers intelligensniveau, hvilket kunne være en af grundene til, at behandlingen blev kaldt for 'en sidste udvej'. Under den tidligere omtale af dette moment blev de risici og komplikationer vi ser i Jyllands-Posten nedtonet eller undladt, hvormed behandlingen fremstod positivt. Flere risici og komplikationer blev nævnt i en senere avisartikel fra Jyllands-Posten:

"[...] Lobotomien – en Operation, hvor man ofte trænger saa dybt ind i Hjernen, at Følgerne kan blive Krampe, Angstforestillinger og Depressioner lang Tid efter. Ved Brug af Radiobølger elimineres endvidere Risikoen for de farlige Blødninger og andre alvorlige Komplikationer, der ikke er til at forudse, naar man anvender Lobotomi."¹⁴¹

Det hvide snit blev hermed fremstillet som en farefuld og risikabel behandling for patienterne. Dette vidner om, at aviserne ikke har været udelukkende positiv stemte overfor behandlingen. Derudover blev Det hvide snit omtalt, som en farlig behandling i Berlingske Tidende i 1966: "De kemiske midler – psykofarmaca – har samtidig medført at farlige metoder som lobotomi insulinkoma er gået af brug, i USSR har »det hvide snit« været forbudt siden 1950."¹⁴² Samtidig påpeges det, at behandlingen havde været forbudt i Sovjetunionen siden 1950. Hermed fremstilles Det hvide snit i en negativ diskurs, da russerne anså behandlingen for at være så farlig, at den blev forbudt ved lov. Ifølge historikeren Benjamin Zajicek, var der to grunde til Det hvide snit blev forbudt i Sovjetunionen i 1950. Den første grund skyldes, at de sovjetiske psykiatere påpegede, at behandlingen gjorde mere skade end gavn. De komplikationer der opstod i forbindelse med Det

¹³⁹ Information 17.12.1947, s. 2.

¹⁴⁰ Jyllands-Posten 25.11.1951, s. 3.

¹⁴¹ Jyllands-Posten 15.5.1954, s. 14.

¹⁴² Berlingske Tidende 7.7.1966, s. 19.

hvide snit, var større end den positive adfærdsændring, man ønskede hos patienterne. Den anden grund var, at de sovjetiske psykiatere anså behandlingen for at være teoretisk ugrundet.¹⁴³

På trods af disse antagonismer forblev der hegemoni i diskursen, da antagonismerne ikke påvirkede den positive diskurs, vi kan anskue i kildematerialet. Dette skyldes formentligt, at antagonismerne kun var repræsenteret i seks aviser fra hele perioden. Dog kan det anskues, at Det hvide snit ikke udelukkende blev fremstillet positivt af aviserne i perioden 1946-1969 – de negative fremstillinger druknede bare i den positive omtale af behandlingen.

Da Det hvide snit næsten blev glemt

Fra 1955 og op gennem 1960'erne nævnes Det hvide snit næsten ikke i de fire udvalgte aviser.¹⁴⁴ Aviserne går fra at have stor mediedækning af Det hvide snit, til næsten at tabe interessen fuldstændig. En forklaring på den manglende interesse i denne periode kan skyldes, at psykofarmaka blev indført i Danmark i 1954 – et medikament som var effektiv overfor hallucinationer, vrangforestillinger og psykomotorisk uro.¹⁴⁵ Efter introduktionen af psykofarmaka blev Det hvide snit udført i et mindre omfang. Antallet af udførte behandlinger faldt fra 532 i 1953 til 71 i 1956.¹⁴⁶ Denne manglende interesse efter psykofarmakaens indførelse har ligeledes fået udenlandske forskere – Diefenbach et al. – til at stoppe deres studie af pressens fremstilling af Det hvide snit i 1960.¹⁴⁷ I en avisartikel fra Jyllands-Posten i 1965 forklarede Malmros, hvorfor behandlingen var blevet mere sjælden: "Denne operation er nu blevet sjælden, da psykiaterne har fået nye virksomme medicamina til deres rådighed. Der foretages dog stadig operationer, der kan bedre patienter med tvangsneuroser eller psykoser."¹⁴⁸ Det hvide snit blev dermed anvendt mindre, men ikke fordi behandlingen ikke virkede, men fordi man havde fået andre hjælpemidler i psykiatrien – psykofarmakaen. Hermed kan det konstateres, at der stadig var en positiv diskurs om Det hvide snit, selvom aviserne kun sparsomt nævnte behandlingen i denne periode. Ifølge Kragh fik Det hvide snit en genkomst i den danske psykiatri i løbet af 1960'erne.¹⁴⁹ Denne genkomst var

¹⁴³ Zajicek 2017, s. 33, 56-59.

¹⁴⁴ Se **footnote** 103, 107, 108, 122, 130, 133.

¹⁴⁵ Kragh 2010, s. 340-341.

¹⁴⁶ Kragh 2010, s. 314.

¹⁴⁷ Diefenbach et al. 1999, s. 67; Se også Ögren 2013 – Ögren stopper i 1959, da han kun undersøger den periode, hvor Det hvide snit blev fremstillet positivt i Sverige og USA.

¹⁴⁸ Jyllands-Posten 15.3.1965, s. 3.

¹⁴⁹ Kragh 2010, s. 347-348.

sandsynligvis årsagen til, at pressen igen begyndte at interessere sig for Det hvide snit – som vi skal se i den efterfølgende periode. Diskursen var dog ikke hegemonisk i 1970'erne – ligesom den var i 1946-1969 – i stedet fremstilles Det hvide snit både positivt og negativt. Denne antagonisme i diskursen om Det hvide snit, vil blive uddybet i det følgende.

Det hvide snit i antagonismens tegn: 1970-1979

Den anden periode kan ud fra diskursteoriens terminologi beskrives som en periode, hvor diskursen om Det hvide snit befandt sig i antagonisme. Vi ser i denne periode, at der ikke er en entydig fremstilling af behandlingsmetoden. I stedet ser vi to forskellige diskurser om Det hvide snit – nemlig en positiv og negativ diskurs. I det følgende vil jeg gennemgå en artikel fra 1970 i Berlingske Tidende, som repræsenterede den positive diskurs i den anden periode. Under artikelgennemgangen vil andre positive artikler blive inddraget. Det samme vil jeg ligeledes gøre med en artikel fra 1973 i Aktuelt, som repræsenterede den negative diskurs i 1970'erne. Begge artikler er valgt, da de indeholder de fleste af hovedmomenterne fra anden periode. De positive momenter er: Bedste alternativ, effektiv behandling, rationel videnskab og forbedret psykokirurgi. Modsat de positive momenter har vi de negative momenter som er: Kritik af lægerne, manglende samtykke, uvidenskabelig, komplikationer, personlighedsændring og kontrol.

I artiklen fra Berlingske Tidende d. 19. juli 1970 ses de første momenter i den positive diskurs fra 1970'erne – nemlig 'bedste alternativ' og 'effektiv behandling'. Overlægen Kjeld Værnet forsvarede brugen af Det hvide snit: "Hermed håbede man at have fået et middel til behandlingen af sindssygdomme, og på en halv snes år foretoges verden over omkring 50.000 af disse operationer. Herhjemme var tallet 500-600."¹⁵⁰ Hermed forsvarede Værnet brugen af Det hvide snit, da det blev anvendt i håb om at kunne helbrede patienterne. Samtidig forklarede Værnet, hvorfor der gik længe inden man opdagede de forskellige bivirkninger ved Det hvide snit: "Det varede længe, før man blev klar over disse bivirkninger, fordi det reelle intellekt ikke ændredes."¹⁵¹ Patienternes intelligens blev dermed ikke ændret under behandlingen. Selvom bivirkningerne nu italesættes af lægerne, blev Det hvide snit stadig fremstillet positivt, da det blev udført i håb om at hjælpe, og fordi det ikke ændrede deres intelligens. Omtalen af bivirkningerne kan dog have en negativ klang: "Mange af patienterne blev hjulpet godt, specielt stærkt urolige

¹⁵⁰ Berlingske Tidende 19.7.1970, sek. 4, s. 3.

¹⁵¹ Berlingske Tidende 19.7.1970, sek. 4, s. 3.

sindssyge, men nogle fik uacceptable bivirkninger, idet de blev initiativløse, fik et fladt følelsesliv, blev taktløse, manglende evnen til at planlægge på længere sigt osv.”¹⁵² Værnet anerkendte, at Det hvide snit havde nogle uacceptable bivirkninger, men samtidig påpegede han, at det kun var ’nogle’ der fik dem. Derudover fremhævede Værnet, at behandlingen havde hjulpet mange, hvilket fremstillede Det hvide snit i et positivt lys, trods de mange bivirkninger ’nogle’ fik. Behandlingen var dermed det bedste alternativ, man kunne tilbyde patienterne. På baggrund af Værnets udtalelser kan det underforstås, at der må have været en kritik af behandlingsmetoden andetsteds fra. Hvor denne kritik stammede fra kan ikke udledes af det gennemgået kildemateriale, da dagspressen indtil 1970’erne, fremstillede behandlingen positivt. Debatten kunne muligvis have foregået i lægetidsskrifter, eftersom der havde været flere interne modbevægelser i psykiatrien inden 1970’erne.¹⁵³ Kritikken af behandlingen blev først synlig i dagspressen i løbet af 1970’erne.

Ud fra ovenstående citat kan vi ligeledes se, at Det hvide snit blev fremstillet som en effektiv behandling – vores næste moment. Operationerne med Det hvide snit havde – ifølge Værnet – haft en mærkbar effektivitet:

”Men de havde vitterligt hjulpet en række patienter, som man ikke havde anden mulighed for at hjælpe heller ikke med den ny effektive medikamentelle behandling, og adskillige forskere satte sig til mål at finde ud af, hvordan man kunne undgå bivirkningerne.”¹⁵⁴

Behandlingen blev hermed fremstillet så effektiv, at den i visse tilfælde stadig var bedre end den nye psykofarmaka, der som tidligere nævnt var blevet indført i 1954. Hermed var Værnet – og Berlingske Tidende – med til at reproducere den positive diskurs om Det hvide snit fra første periode, da behandlingen blev fremstillet som effektiv og lindrende. Samtidig legitimeres behandlingen som effektiv, da ’adskillige forskere’ havde sat sig for at forbedre behandlingen, så den kunne udføres uden bivirkninger. Derudover kan vi også ane det tidligere omtalte moment ’en sidste udvej’, da Det hvide snit kun blev anvendt, når lægerne/psykiaterne ikke havde andre muligheder. Malmros understregede ligeledes dette i en artikel fra Jyllands-Posten i 1972: ”Men

¹⁵² Berlingske Tidende 19.7.1970, sek. 4, s. 3.

¹⁵³ Kragh 2010, s. 362.

¹⁵⁴ Berlingske Tidende 19.7.1970, sek. 4, s. 3.

det er kun over for ganske få, at det er nødvendigt, og det lille indgreb foretages kun efter henvisning fra psykiater (sindssygelæge) og kun som en sidste udvej.”¹⁵⁵ Momentet ’en sidste udvej’ omtales kun i få aviser fra 1970’erne.¹⁵⁶ Selvom ’en sidste udvej’ nu forbindes med de negative konsekvenser, behandlingen havde for patienten – de mange bivirkninger – fremstilles behandlingen stadig som positiv, da disse patienter ikke kunne hjælpes på andre måder. Derudover forsvarede Værnet behandlingen med, at det var patienterne selv, der ønskede den: ”De fleste ønsker operation, fordi de er meget ulykkelige over deres tilstand, og det er en meget stor lettelse for patienterne at komme af med de ukontrollerede handlinger. Dette fremgår af de mange breve, vi får fra opererede patienter.”¹⁵⁷ Dermed fremstilles behandlingen i en positiv diskurs, da patienterne ønskede behandlingen pga. dens lindrende effekt på deres sygdomme. Samtidig påstod Værnet, at sygehusene modtog breve fra glade patienter efter operationen – han nævnte dog ikke, at de også må have modtaget negative breve, eftersom der var mange bivirkninger i forbindelse med behandlingen. Hermed var denne fremstilling af behandlingen formodentlig medvirkende til, at den danske befolkning fastholdt en positiv indstilling overfor Det hvide snit, da dagspressen fremstillede behandlingen som en effektiv behandling. Momenterne ’bedste alternativ’ og ’effektiv behandling’ indgår i flere af de positive aviser fra anden periode.¹⁵⁸

I forlængelse af momentet ’effektiv behandling’ ser vi momenterne ’forbedret psykokirurgi’ og ’rationel videnskab’. Under momentet ’effektiv behandling’, påpegede Værnet, at Det hvide snit havde haft effekt, hvilket havde fået forskere til at videreudvikle behandlingen. Dette havde resulteret i en forbedret psykokirurgi: ”Læger har fundet en ny teknik, som uden at gøre skade på de overliggende dele, kan lave begrænsede læsioner i de nedre, således at man afbryder forbindelsen til visse hjernedele uden at skade de andre.”¹⁵⁹ I dette moment – forbedret psykokirurgi – fremstilles Det hvide snit som en forbedret behandling med langt færre bivirkninger end den behandling, man anvendte i første periode. Ligeledes blev den nye udgave af behandlingen beskrevet som næsten risikofrit af Malmros i Jyllands-Posten: ”Overbrændingen sker

¹⁵⁵ Jyllands-Posten 29.2.1972, s. 3.

¹⁵⁶ Aktuelt 26.9.1973, s. 3; Berlingske Tidende 19.7.1970, sek. 4, s. 3; Information 26.11.1977, s. 11; Morgenavisen Jyllands-Posten 29.2.1972, s. 3.

¹⁵⁷ Berlingske Tidende 19.7.1970, sek. 4, s. 3.

¹⁵⁸ Aktuelt 20.8.1970, s. 7; Aktuelt 26.9.1973, s. 3; Aktuelt 24.8.1975, s. 10; Aktuelt 14.6.1976, s. 7; Lands-avisen Aktuelt 2.7.1978, s. 14; Lands-avisen Aktuelt 10.4.1979, s. 20; Berlingske Tidende 5.2.1976, sek. 1, s. 9; Information 26.11.1977, s. 11; Morgenavisen Jyllands-Posten 29.2.1972, s. 3.

¹⁵⁹ Berlingske Tidende 19.7.1970, sek. 4, s. 3.

ved hjælp af elektriske elektroder, og der er yderst ringe risiko for, at patienterne reduceres psykisk på grund af indgrebet.”¹⁶⁰ Hermed var læger som Malmros og Værnet – samt dagspressen – medvirkende til at holde liv i den positive diskurs om Det hvide snit, da den nye modificerede behandling fremstilles som komplikationsfri. Samtidig tog man afstand til den gamle udgave af Det hvide snit i momentet ’forbedret psykokirurgi’:

”Det er et meget forfinet indgreb, som må betragtes som ufarligt. Det kan faktisk sammenlignes med det at svitse en vorte. Med »det hvide snit« tog man hele armen for at fjerne vorten, og det gav altså en masse uønskede bivirkninger.”¹⁶¹

Selvom den gamle udgave af Det hvide snit indsættes i en negativ diskurs, artikuleres den nye udgave af behandlingen i et positivt lys, da den var et ’forfinet indgreb’ og ’ufarlig’. Denne promovning af den nye udgave af Det hvide snit kan spores i flere aviser fra perioden under momentet ’forbedret psykokirurgi’.¹⁶²

Den forbedrede udgave af Det hvide snit blev legitimeret ud fra momentet ’rationel videnskab’. Ligesom i 1940-1960’erne blev dette moment anvendt til at legitimere behandlingen samt begrunde den teoretisk. Teorien bag den nye udgave af Det hvide snit skyldes ny viden om hvordan hjernen fungerede, hvilket blev fremhævet i Berlingske Tidende: ”Man har nu fundet to systemer i pande- og tindingelapperne, hvor den underste og inderste del dirigerer følelseslivet og den ydre del i pandelappen har med intellektet at gøre.”¹⁶³ Ved at have tilpasset Det hvide snit efter denne nye viden fremstilles behandlingen som en del af den rationelle videnskab, hvor lægerne/psykiaterne hele tiden videreudviklede behandlingsmetoderne. Momentet ’rationel videnskab’ kan anskues i flere aviser i anden periode.¹⁶⁴ Begge momenter – forbedret psykokirurgi og rationel videnskab – har formodentlig haft en positiv indflydelse på danskernes opfattelse af Det hvide snit. Gennem momenterne fremstillede dagspressen en positiv diskurs om Det hvide

¹⁶⁰ Morgenavisen Jyllands-Posten 29.2.1972, s. 3.

¹⁶¹ Aktuelt 17.8.1975, s. 23.

¹⁶² Aktuelt 20.8.1970, s. 7; Aktuelt 26.9.1973, s. 3; Aktuelt 17.8.1975, s. 23; Aktuelt 24.8.1975, s. 10; Aktuelt 6.2.1976, s. 32; Aktuelt 13.6.1977, s. 3; Berlingske Tidende 19.7.1970, sek. 4, s. 3; Morgenavisen Jyllands-Posten 29.2.1972, s. 3.

¹⁶³ Berlingske Tidende 19.7.1970, sek. 4, s. 3.

¹⁶⁴ Aktuelt 20.8.1970, s. 7; Aktuelt 17.8.1975, s. 23; Aktuelt 24.8.1975, s. 10; Aktuelt 13.6.1977, s. 3; Berlingske Tidende 19.7.1970, sek. 4, s. 3; Morgenavisen Jyllands-Posten 29.2.1972, s. 3.

snit, hvor danskerne sandsynligvis fik det indtryk, at behandlingen var blevet forbedret gennem fornuftige tiltag, efterhånden som psykiatrien blev klogere på psykiske sygdomme.

Den ovenstående positive diskurs om Det hvide snit stod ikke alene i 1970'erne. Den negative diskurs, som jeg vil gennemgå nedenfor, var lige så stærk – hvis ikke lidt stærkere – som den positive diskurs. I alt er der 25 kilder – avisartikler, læserbreve og kronikker – i anden periode, hvor fordelingen er 12 positive og 13 negative. Dette medførte, at diskursen om Det hvide snit – vores nodalpunkt – befandt sig i antagonisme under den anden periode. Man kunne forestille sig, at filmen *Gøgereden* som havde premiere i Danmark i 1976, havde været medvirkende til skiftet fra en positiv til en negativ diskurs. Filmen var baseret på Ken Kesey's roman *One Flew Over The Cuckoo's Nest* fra 1962. Heri blev psykiatriens behandlingsmetoder som elektrochok og Det hvide snit fremstillet særdeles negativt.¹⁶⁵ Historiker Edward Shorter og psykiater David Healy påpeger i deres værk, at filmen er en af grundene til, at elektrochok har fået et negativt ry og stadig er stigmatiseret i dag.¹⁶⁶ Filmens indtog i de danske biografer kan dog næppe være den direkte årsag til den negative fremstilling i den danske dagspresse. Dagspressen udviste ringe interesse for filmen, kun to aviser nævnte filmen i forbindelse med omtalen af Det hvide snit i 1970'erne – og kun en avis nævnte romanen.¹⁶⁷ Som det vil fremgå i det nedenstående, begyndte den negative diskurs om Det hvide snit allerede før filmen.

Journalist Bjørn Henriksen skrev en artikel om Det hvide snit i *Aktuelt* d. 15. september 1973. I denne artikel kan vi anskue de første momenter i den negative diskurs – kritik af lægerne og manglende samtykke. Lægerne fremstilles ikke længere i den rosende tone, som vi så under den første periode – i stedet fremstilles de som risikovillige og chancetagende:

”Beslutningen om at gennemføre operationerne er truffet af myndighederne alene, og overlæge, dr. med. Georg K. Stürup indrømmede ovenikøbet, at der er en risiko for at operationen kunne mislykkes, men, »at patienten var så elendigt stillet, at han i samråd med kolleger fandt det rigtigst at tage chancen«.”¹⁶⁸

¹⁶⁵ Shorter 2001, s. 326-327; Kragh 2010, s. 366.

¹⁶⁶ Shorter og Healy 2007, s. 150-153.

¹⁶⁷ *Aktuelt* 14.6.1976, s. 7; *Information* 23.3.1972, s. 4; *Information* 30.4.1976, s. 4.

¹⁶⁸ *Aktuelt* 15.9.1973, s. 20.

Hermed kan vi anskue en kritik af myndighederne, eftersom de opfordrede til operationen. Samtidig var det en kritik af lægen, da han på trods af manglende tillid til behandlingsmetoden alligevel valgte at udføre den på patienten. Derudover fremgår momentet 'manglende samtykke' af citatet, da beslutningen om operationen udelukkende blev foretaget af lægen og myndighederne uden at inkludere patienten selv. Ligeledes påpegede Henriksen, at: "[...] Hun har tilmed været i en situation, hvor hun ikke har kunnet give »informeret samtykke« til operationerne [...]".¹⁶⁹ Selv hvis kvinden havde været spurgt, var det ikke sandsynligt, at hun ville have forstået konsekvenserne ved at få foretaget Det hvide snit – det var dermed ikke forsvarligt, at Stürup udførte behandlingen. Lægen gjorde dog ikke noget lovstridigt ved det manglende samtykke. Direktoratet for Statens Sindssygehospitaller havde d. 21. september 1955, ophævet kravet om at indhente skriftlig eller mundtligt samtykke i forbindelse med Det hvide snit.¹⁷⁰

Derudover begyndte man i aviserne at tale *om* lægerne og ikke *med* lægerne. Dette ses i forbindelse med en anden kritik af lægerne, hvor deres uvidenhed omkring operationen fremstilles: "Det vil sige, at kirurgen uanset diagnosen ikke har sikkerhed for, at det væv, han bortopererer, er årsagen til udløsning af de impulser, som skaber »sygdommen«." ¹⁷¹ Denne uvidenhed påvirkede diskursen om Det hvide snit i en negativ retning, da det vidner om, at danskerne sandsynligvis ikke har haft tillid til psykiatrien, eller den behandling som lægerne kunne tilbyde. Momenterne 'kritik af lægerne' og 'manglende samtykke' kan ses i flere aviser fra anden periode.¹⁷²

Denne afstandtagen til lægerne – og psykiaterne – vidner ligeledes om, hvilken strømning der befandt sig i det danske samfund på dette tidspunkt – nemlig den medicinske modkultur. Denne modkultur voksede frem i slutningen af 1960'erne under ungdomsoprøret. Man begyndte at sætte spørgsmålstegn ved, hvorvidt lægevidenskaben var til gavn for befolkningen. Samtidig kom der et kritisk syn på, hvordan lægevidenskaben behandlede samfundets afvigergrupper. Denne modkultur påvirkede også psykiatrien, hvor der opstod en psykiatri-kritisk bevægelse, som hentede sin inspiration fra Ronald D. Laing og David Coopers tanker om anti-psykiatri. Disse tanker

¹⁶⁹ Aktuelt 15.9.1973, s. 20.

¹⁷⁰ Kragh 2010, s. 312-313.

¹⁷¹ Aktuelt 15.9.1973, s. 20.

¹⁷² Aktuelt 15.9.1973, s. 20; Aktuelt 15.9.1973, s. 20-21; Lands-avisen Aktuelt 28.2.1979, s. 28; Information 24.8.1973, s. 6; Information 18.9.1973, s. 8; Information 4.8.1977, s. 8.

om anti-psykiatri kulminerede med dannelsen af Galebevægelsen i 1979, der var en bevægelse, som satte spørgsmålstejn ved og problematiserede den etablerede psykiatri.¹⁷³ Ud fra vores kildemateriale kan vi ligeledes se, at lægerne fik mindre taletid i pressen end i første periode. Det var i stigende grad journalisterne selv og lægmænd – dvs. aktører uden autoriseret faglighed – der kom på banen i omtalen af Det hvide snit i løbet af 1970'erne.

Fremstillingen af lægernes manglende viden om behandlingen, fører os over i vores næste to momenter – uvidenskabelig og komplikationer. Henriksen påpegede i artiklen fra 1973, at: "Ved hjælp af avanceret elektrisk udstyr er kirurgerne i stand til at uskadeliggøre det væv i hjernen, som man formoder – og det må understreges »formoder« – er årsagen til abnorm fremfærd."¹⁷⁴ Hermed indsættes Det hvide snit i en negativ diskurs, da lægerne kun havde en formodning om, hvilke dele af hjernen, der skabte den uønskede adfærd. Behandlingsmetoden fremstod dermed – modsat det tidligere moment 'rationel videnskab' – som uvidenskabelig. Dette ekspliceres ligeledes: "Videnskabeligt kan der ikke sættes lighedstejn mellem en speciel hjernestruktur og en speciel adfærd."¹⁷⁵ Eftersom videnskaben ikke kunne bevise denne sammenhæng mellem hjernestruktur og speciel adfærd, mistede Det hvide snit sit teoretiske grundlag for sin virkning. Behandlingen fremstod hermed som et heldigt skud i tågen, de få gange den virkede. Ligeledes fremstillede avisen behandlingen som et menneskeforsøg: "Den 38-årig kvinde, der har været udsat for to mislykkede psykokirurgiske indgreb, er at betragte som et offer for menneskeforsøg [...]."¹⁷⁶ Det blev hermed understreget, at behandlingen mere var et fejlslået eksperiment end videnskab. Derudover italesatte Aktuelt, de uheldige konsekvenser den uvidenskabelige behandling havde – nemlig komplikationerne. Avisen fremhævede følgende komplikationer: "Den 38-årige kvinde har fået stærkt nedsat tale – og bevægelsesevne, har svært ved at koncentrere sig, lider af svimmelhedsanfald og er blevet sjæleligt reduceret, fremgår det af retslægerådets erklæring."¹⁷⁷ Komplikationerne artikuleres således, at de fremstod som en negativ konsekvens af en ugenomtænkt og uvidenskabelig behandling, hvorimod komplikationerne i første periode blev undladt, eller bagatelliseret som et mindre onde patienterne måtte betale for lindring. De mere

¹⁷³ Kelstrup 1983, s. 271-275, 292-293; Kragh 2010, s. 362; Petersen 2006, s. 65-66.

¹⁷⁴ Aktuelt 15.9.1973, s. 20.

¹⁷⁵ Aktuelt 15.9.1973, s. 20.

¹⁷⁶ Aktuelt 15.9.1973, s. 20.

¹⁷⁷ Aktuelt 15.9.1973, s. 21.

generelle komplikationer i forbindelse med Det hvide snit blev nævnt i en kronik i Information: "Da nu psykokirurgien imidlertid ofte sløver følelserne, dræber hukommelsen og hæmmer intellektet, så kan den også begrænse individets evne til at skabe ideer [...]." ¹⁷⁸ Momenterne 'uvidenskabelig' og 'komplikationer' indgik i flere af aviserne fra 1970'erne. ¹⁷⁹

Vores momenter fra første periode – personlighedsændring og kontrol – indgår nu i den negative diskurs i stedet for den positive diskurs. I en artikel fra Information i 1977 blev det fremhævet, hvilken negativ effekt Det hvide snit havde haft på en kvindelig patients personlighed: "[...] foretaget »den frygtede og formålsløse hjerneoperation lobotomi tre gange på hende, så hun fra at være i stand til at skrive og tale, nu var henvist til et liv med stærkt reducerede evner som et uvidende barn«. " ¹⁸⁰ Patientens personlighed var hermed blevet ændret i en radikal negativ retning, da hun efter operationen omtales som et 'uvidende barn'. Dermed artikuleres personlighedsændring som en del af den negative diskurs, eftersom patienterne fik ødelagt deres liv af behandlingen. Personlighedsændringen blev ligeledes omtalt i en kronik fra Information i 1973: "[...] risikoen sløvhed og apati eller ligefrem åndelig død." ¹⁸¹ Hermed blev Det hvide snit fremstillet som en behandling, der medførte markante personlighedsændringer – så markante, at de blev beskrevet som 'åndelig død'. I den samme kronik fra Information ser vi ligeledes, hvordan personlighedsændringen blev fremstillet som værende negativt ud fra en satiretegning. På denne tegning, ser vi en patient med blottet hjerne og to læger. Den ene læge har en kniv, mens den anden peger ned i patientens hjerne og siger: "Hvis du snitter her bli'r han katolik." ¹⁸² Satiretegningen fremstillede hermed personlighedsændringen på en komisk måde, men det var ligeledes en påmindelse om, hvor radikalt patienternes personlighed kunne ændres ved anvendelsen af Det hvide snit. Momentet 'personlighedsændring' ses i flere aviser fra anden periode. ¹⁸³

¹⁷⁸ Information 24.8.1973, s. 6.

¹⁷⁹ Aktuelt 15.9.1973, s. 20; Aktuelt 15.9.1973, s. 20-21; Aktuelt 17.8.1975, s. 23; Lands-avisen Aktuelt 28.2.1979, s. 28; Berlingske Tidende 5.2.1976, sek. 1, s. 9; Information 23.3.1972, s. 4; Information 24.8.1973, s. 6; Information 18.9.1973, s. 8; Information 4.8.1977, s. 8; Information 26.11.1977, s. 11.

¹⁸⁰ Information 4.8.1977, s. 8.

¹⁸¹ Information 24.8.1973, s. 6.

¹⁸² Information 24.8.1973, s. 6. Billedet kan ikke vises/vedlægges som bilag i specialet pga. copyright.

¹⁸³ Aktuelt 19.2.1976, s. 22; Aktuelt 13.6.1977, s. 3; Berlingske Tidende 15.9.1974, sek. 3, s. 5; Berlingske Tidende 5.2.1976, sek. 1, s. 9; Information 24.8.1973, s. 6; Information 4.8.1977, s. 8.

I forlængelse af personlighedsændring ses momentet 'kontrol'. Den personlighedsændring der foretages ved patienterne fremstilles i et læserbrev fra Aktuelt, som et ønske om at kontrollere patienterne: "Med dette indgreb gør psykiateren personen til en smilende maskine."¹⁸⁴ Denne kontrol fremstilles som negativ, da Det hvide snit fremstod, som en behandling der gjorde patienterne til holdningsløse individer, som psykiaterne nemmere kunne styre. Der var altså tale om en pacificering af patienterne og ikke helbredelse af dem. Et læserbrev som dette – og læserbreve generelt – adskiller sig genremæssigt markant fra de øvrige undergenrer i aviser, eftersom læserbreve indeholder flere selvstændige holdninger end avisernes generelle linjer. Derudover italesættes behandlingen også som et politisk våben i dagspressen: "Det kan dårligt siges mere klart, at psykokirurgien kan bruges som et politisk våben."¹⁸⁵ Hvordan behandlingen skal forstås som et politisk våben kom til udtryk i en artikel fra Information, hvor Sovjetunionen beskyldte Danmark for: "[...] at udnytte psykisk syge mennesker til anti-sovjetiske formål."¹⁸⁶ Kontrol blev dermed en del af den negative diskurs om Det hvide snit i 1970'erne, da behandlingen ikke blot kunne anvendes til at kontrollere de psykisk syge – den kunne også bruges overfor samfunds afvigere. Hvorvidt behandlingen blev anvendt, som Sovjetunionen hævdede, virker dog usandsynligt ud fra vores kildemateriale. Det vi derimod kan konstatere er, at dagspressen fremstillede behandlingen, som noget man skulle frygte og tage afstand til.

Derudover udtalte Scientology Kirken til Information, at: "Psykiaternes magt over uskyldige mennesker må brydes. Som det er i dag, kan der næsten ikke være nogen tvivl om, at når psykiaterne ulovligt tilbageholder visse patienter, så er det fordi de bruger dem til eksperimenter, siger Ingelise Staun."¹⁸⁷ Citatet viser, hvordan der tages afstand til psykiaternes kontrollerbare adfærd overfor patienterne. Selvom Scientology Kirken ikke var den mest markante stemme – såsom lægerne og journalisterne – i fremstillingen af Det hvide snit, har jeg valgt at tage dette citat med, da vi ud fra citatet kan observere den medicinske modkultur, der som tidligere nævnt gjorde sig gældende i 1970'erne. Momentet 'kontrol' kan anskues i flere af aviserne fra perioden.¹⁸⁸

¹⁸⁴ Aktuelt 19.2.1976, s. 22.

¹⁸⁵ Information 24.8.1973, s. 6.

¹⁸⁶ Information 5.2.1976, s. 2.

¹⁸⁷ Information 4.8.1977, s. 8.

¹⁸⁸ Aktuelt 19.2.1976, s. 22; Lands-avisen Aktuelt 28.2.1979, s. 28; Berlingske Tidende 5.2.1976, sek. 1, s. 9; Information 23.3.1972, s. 4; Information 24.8.1973, s. 6; Information 5.2.1976, s. 2; Information 4.8.1977, s. 8; Information 26.11.1977, s. 11; Information 10.11.1979, s. 9.

Ud fra de gennemgåede momenter i det ovenstående kan vi se, at der foregik en kamp i det diskursive felt, hvor både den positive og negative diskurs i 1970'erne forsøgte at få indflydelse på fremstillingen af vores nodalpunkt – Det hvide snit. I den positive diskurs blev behandlingen italesat ud fra følgende hovedmomenter: Bedste alternativ, effektiv behandling, rationel videnskab og forbedret psykokirurgi. Overfor den positive diskurs stod den negative diskurs med de negative hovedmomenter: Kritik af lægerne, manglende samtykke, uvidenskabelig, komplikationer, personlighedsændring og kontrol. Denne kamp mellem den positive og negative diskurs medførte, at vores nodalpunkt stod i et antagonistisk forhold, hvor der ikke kunne skabes entydighed – hegemoni – i diskursen. Yderligere kan vi se denne antagonisme i de andre momenter og elementer, der indgik i det diskursive felt udover de gennemgåede hovedmomenter. Det diskursive felt i anden periode indeholder – modsat det diskursive felt fra første periode – både positive og negative udsagn og tegn: **Positive:** Præcist indgreb, bivirkninger er næsten umålelige, ufarlig, vellykket operation, helbredelse, forbedring, lettelse, tilfredse patienter. **Negative:** Ukendskab, menneskeforsøg, mislykket operation, den uhyggeligste behandling, ødelæggelse af hjernen, pres fra lægerne og sjælelig reduktion.¹⁸⁹ Denne antagonisme var dog ikke vedvarende. I den tredje og sidste periode blev den positive diskurs fortrængt, og den negative diskurs fremstod som den nye diskurs.

Det hvide snit i unåde: 1980-1992

I den sidste periode blev entydigheden i diskursen om Det hvide snit genoprettet i den danske dagspresse. Der var ikke længere tvivl om, hvordan Det hvide snit skulle italesættes. Den negative diskurs fra anden periode havde sejret, og Det hvide snit blev næsten udelukkende fremstillet i et negativt lys i vores kildemateriale fra den tredje periode. Der var altså med diskursteoriens terminologi sket en hegemonisk intervention, eftersom den positive diskurs fra første og anden periode er blevet undergravet af den negative diskurs. Hermed er antagonismen fra 1970'erne blevet opløst. I det følgende vil jeg – med udgangspunkt i en artikel fra 1990 i Jyllands-Posten – gennemgå de fire hovedmomenter, som gjorde sig gældende i den sidste periode. Denne gennemgang suppleres ligeledes med andre aviser fra perioden. De fire hovedmomenter er: Personlighedsændring, forværret tilstand, fejltagelse og kritik af lægerne. I 1991 blev en

¹⁸⁹ Se **fodnote** 158, 162, 164, 172, 179, 183, 188.

dokumentar om Det hvide snit sendt på DR1. Tv-dokumentaren var lavet af journalisten Axel Frank Larsen, der fremstillede behandlingen særdeles negativt.¹⁹⁰ Omtalen af dokumentaren i dagspressen bidrog ikke med nye momenter, men den var et udtryk for en større kritik af Det hvide snit i samfundet og en forstærkelse af den dominerende diskurs – den negative diskurs.¹⁹¹

I en artikel fra Jyllands-Posten d. 16. december 1990 ser vi det første moment i den negative diskurs fra den sidste periode – personlighedsændring. Dette moment blev artikulert på stort set samme måde, som vi så det i anden periode. En norsk kvinde fik foretaget Det hvide snit i Danmark, hvorefter hendes personlighed blev ændret: "Smerterne har gjort hende apatiske, og hun ligger stort set i sengen hele tiden."¹⁹² Kvindens søn beskrev ligeledes, hvor markant anderledes kvindens personlighed var blevet efter operationen: "Han mener, at lægerne har ødelagt den mor, han kendte som en god, kærlig mor, der havde en stor vennekreds, skrev breve til veninderne og elskede håndarbejde."¹⁹³ Hermed fremstilles Det hvide snit af dagspressen som en behandling, der ændrede patienternes personlighed så radikalt, at en søn ikke længere kunne genkende sin mor. Den personlighedsændring, som den kvindelige patient havde oplevet, var dog ikke sjældent ifølge avisen: "Senere viste en undersøgelse, at det hvide snit ofte ændrede patienternes personlighed, så de blev ligeglade og sløve."¹⁹⁴ Vi ser dermed, hvordan personlighedsændringen efter behandlingen kun italesættes som negativt i avisen, hvorimod personlighedsændringen blev omtalt som positivt i vores første periode. Derudover fremhæves det i en artikel fra Aktuelt i 1988: "[...] at hos de fleste patienter har indgrebet måske nok en positiv virkning på det symptom, der er anledningen til indgrebet. Men det sker ofte på bekostning af væsentlige kvaliteter i deres personlighed."¹⁹⁵ Hermed undermineres den positive effekt behandlingen havde på et bestemt symptom – fx angst – eftersom personlighedsændringerne var

¹⁹⁰ Kragh 2010, s. 24, 383-384.

¹⁹¹ Dokumentaren blev nævnt i følgende aviser: Det Fri Aktuelt 19.3.1991, s. 4, 16; Det Fri Aktuelt 5.4.1991, s. 2; Det Fri Aktuelt 10.6.1991; Berlingske Tidende 19.3.1991, sek. 1, s. 5; Berlingske Tidende 19.3.1991, sek. 3, s. 2; Berlingske Tidende 24.3.1991, sek. 1, s. 9; Berlingske Tidende 7.4.1991, sek. 1, s. 18; Berlingske Tidende 5.10.1991, sek. 1, s. 10; Information 13.4.1991, s. 3; Information 27.5.1991, s. 2; Information 25.11.1991, s. 2; Morgenavisen Jyllands-Posten 19.3.1991, del 2, s. 4.

¹⁹² Morgenavisen Jyllands-Posten 16.12.1990, del 2, s. 1.

¹⁹³ Morgenavisen Jyllands-Posten 16.12.1990, del 2, s. 1.

¹⁹⁴ Morgenavisen Jyllands-Posten 16.12.1990, del 2, s. 1.

¹⁹⁵ Det Fri Aktuelt 12.3.1988, s. 19.

for store hos patienterne til, at behandlingen kunne betragtes som værende til gavn for dem. Momentet 'personlighedsændring' kan observeres i flere aviser fra perioden 1980-1992.¹⁹⁶

I forlængelse af momentet personlighedsændring ser vi momentet 'forværret tilstand'. Personlighedsændringen var blot en af årsagerne til, at patienterne fik en forringet livskvalitet efter operationen. Jyllands-Posten fremhævede en undersøgelse af 71 patienter, som var foretaget af psykologerne Ruth Andersen og Alice Theilgaard i samarbejde med psykiaterne Villars Lunn og Heidi Hansen. Undersøgelsen viste, at relativt mange af patienter havde fået det værre efter Det hvide snit: "37 procent fik det værre. 25 procent fik det bedre. 26 procent var tvetydige. 9 procent var uforandrede."¹⁹⁷ Ved at fremhæve, at 37% fik det værre af behandlingen, fremstillede Jyllands-Posten behandlingen i et negativt lys, hvor danskerne sandsynligvis fik det indtryk, at Det hvide snit i de fleste tilfælde, var skadeligt for patienten. Derudover kom avisen med en række eksempler på, hvor galt det var gået folk efter operationen:

"I alt døde otte patienter før undersøgelsen. Fire patienter begik selvmord efter operationen. En patient udviklede abnorm fedme og døde som 33-årig, mens en anden patient fik epilepsi og døde som 49-årig. [...] En ung kvinde med voldsomme psykopatiske træk blev opereret tre gange fra hun var 21 til 28. Det hjalp ikke på symptomerne, men kvinden begyndte at lide af livstruende epileptiske anfald. Siden har hun været dement."¹⁹⁸

Der var altså tale om mennesker, der enten døde af behandlingen eller levede i en forværret situation efter indgrebet. Hermed styrkes den negative diskurs om Det hvide snit, da behandlingen fremstod som meningsløs og farlig.

¹⁹⁶ Lands-avisen Aktuelt 29.3.1980, s. 16; Lands-avisen Aktuelt 13.4.1980, s. 7; Aktuelt 15.2.1983, s. 16; Det Fri Aktuelt 12.3.1988, s. 19; Det Fri Aktuelt 19.3.1991, s. 16; Det Fri Aktuelt 10.6.1991, s. 2; Berlingske Tidende 4.1.1980, sek. 2, s. 1; Berlingske Tidende 4.4.1986, sek. 2, s. 1; Berlingske Tidende 19.3.1991, sek. 3, s. 2; Berlingske Tidende 24.3.1991, sek. 1, s. 9; Information 29.3.1980, s. 5; Information 1.4.1980, s. 1; Information 3.2.1983, s. 4; Information 29.9.1989, s. 4; Information 25.11.1991, s. 2; Information 10.1.1992, s. 2; Information 31.8.1992, s. 5; Morgenavisen Jyllands-Posten 29.3.1980, s. 2; Morgenavisen Jyllands-Posten 15.2.1983, s. 2; Morgenavisen Jyllands-Posten 16.12.1990, del 2, s. 1-2; Morgenavisen Jyllands-Posten 3.2.1991, del 2, s. 4; Morgenavisen Jyllands-Posten 24.2.1991, del 1, s. 8; Morgenavisen Jyllands-Posten 31.3.1991, del 2, s. 11.

¹⁹⁷ Morgenavisen Jyllands-Posten 12.16.1990, del 2, s. 1.

¹⁹⁸ Morgenavisen Jyllands-Posten 12.16.1990, del 2, s. 1.

De negative følger af behandlingen illustreres ligeledes ud fra den norske kvinde, der blev opereret i Danmark: "I dag siger hun, at det havde været bedre, hvis lægerne havde taget hendes liv dengang."¹⁹⁹ Det hvide snit havde ikke haft nogen positiv effekt på den norske kvinde, derimod havde den forværret hendes tilstand i sådan en grad, at hun fremstod som selvmordstruet. I en artikel fra Aktuelt, påpeges det ligeledes om den samme kvinde, at: "Angsten var borte, da hun kom hjem til Norge. Men hun kunne ikke samle sig om noget, hverken at læse, skrive eller håndarbejde, og dertil kom uroen inde i hovedet."²⁰⁰ Hermed kan det formodes, at avisen ønskede at fremstille behandlingen som formålsløs, for hvad havde det hjulpet den norske kvinde, at hendes angst var væk, når hendes livsglæde ligeledes var forsvundet? Flere aviser i den tredje periode knytter momentet 'forværret tilstand' til vores nodalpunkt.²⁰¹

Vores næste moment i den negative diskurs fra den sidste periode er momentet 'fejltagelse'. Jyllands-Posten skrev i 1990: "I dag er psykologerne enige om, at langt de fleste af patienterne aldrig skulle været opereret."²⁰² Hermed blev Det hvide snit fremstillet, som en decideret fejlbehandling af patienterne. Ligeledes blev behandlingen fremstillet som barbarisk i en artikel fra Aktuelt: "Psykiatriens historie vrimler med desperate helbredelsesmetoder, og en af de mest barbariske, Lobotomi, det kirurgiske indgreb i hjernen, kendt som »det hvide snit« er det da heldigvis lykkedes at få praktisk taget udryddet herhjemme."²⁰³ Ved at italesætte behandlingen som 'desperat' og 'barbarisk', fremstod Det hvide snit som en af psykiatriens største fejltagelser, hvilket sandsynligvis styrkede danskernes negative holdning til behandlingen. Samtidig var det ikke kun behandlingen, der blev kritiseret i citatet, men også psykiatrien. Derudover blev Det hvide snit som fejltagelse også anvendt – i en artikel fra Aktuelt – som skrækeksempel eller advarsel i forbindelse med en ny operation mod epilepsi: "Vi er skræmte over de ting, der er blevet afsløret

¹⁹⁹ Morgenavisen Jyllands-Posten 12.16.1990, del 2, s. 1.

²⁰⁰ Det Fri Aktuelt 12.3.1988, s. 19.

²⁰¹ Lands-avisen Aktuelt 29.3.1980, s. 16; Aktuelt 15.2.1983, s. 16; Det Fri Aktuelt 12.3.1988, s. 19; Det Fri Aktuelt 12.5.1990, s. 6-7; Det Fri Aktuelt 24.12.1990, s. 7; Det Fri Aktuelt 18.3.1991, s. 3; Det Fri Aktuelt 19.3.1991, s. 4; Det Fri Aktuelt 20.4.1991, s. 2; Berlingske Tidende 4.4.1986, sek. 2, s. 1; Berlingske Tidende 15.5.1986, sek. 2, s. 10; Berlingske Tidende 19.3.1991, sek. 1, s. 5; Information 29.3.1980, s. 5; Information 1.4.1980, s. 1; Information 3.2.1983, s. 4; Information 26.11.1983, s. 4; Information 12.7.1991, s. 3; Information 29.1.1992, s. 3; Information 31.8.1992, s. 5; Morgenavisen Jyllands-Posten 29.3.1980, s. 2; Morgenavisen Jyllands-Posten 16.12.1990, del 2, s. 1-2; Morgenavisen Jyllands-Posten 13.1.1991, del 1, s. 5; Morgenavisen Jyllands-Posten 3.2.1991, del 2, s. 4; Morgenavisen Jyllands-Posten 24.2.1991, del 1, s. 8; Morgenavisen Jyllands-Posten 17.3.1991, del 1, s. 11; Morgenavisen Jyllands-Posten 24.3.1991, del 1, s. 8; Morgenavisen Jyllands-Posten 31.3.1991, del 2, s. 11.

²⁰² Morgenavisen Jyllands-Posten 16.12.1990, del 2, s. 1.

²⁰³ Det Fri Aktuelt 18.11.1988, s. 29.

om det hvide snit. Og vi er meget utilfredse med, at visse kirurgiske indgreb foretages.”²⁰⁴ Dermed indgik Det hvide snit i en negativ diskurs, hvor den blev anvendt til at advare imod brugen af nye kirurgiske indgreb i hjernen, eftersom Det hvide snit havde vist sig at være en skræmmende fejltagelse. Under første periode så vi, at nobelprisen blev anvendt som legitimering af behandlingen – dette ændres i den tredje periode: ”I dag er det patetisk, at en læge fik Nobelprisen for at have iværksat lobotomier. Desværre er der mange af den slags fejltagelser i lægevidenskaben.”²⁰⁵ Ud fra citatet fra Jyllands-Posten kan det underforstås, at det var forkert at blåstemple Det hvide snit bare fordi opfinderen vandt en nobelpris. Momentet ’fejltagelse’ indgår i flere aviser fra den sidste periode.²⁰⁶

Det sidste moment i tredje periode er en reproduktion af momentet fra anden periode – kritik af lægerne. Ifølge Jyllands-Posten havde lægerne ikke informeret tilstrækkeligt om behandlingen: ”I flere tilfælde fik hverken pårørende eller patient besked om operationens alvor. En patient fik at vide, at indgrebet var mindre end en blindtarmsoperation.”²⁰⁷ Hermed fremstilles Det hvide snit, som en behandling lægerne bevidst fremstillede som værende mildere end den var, eller bevidst gav dårlig information om. Det kan formodes, at avisen med dette antydede, at patienterne aldrig ville have ladet sig operere, hvis de havde været ordentlig oplyst om behandlingens konsekvenser og bivirkninger. Samtidig påpeges det af Jyllands-Posten, at: ”Hverken psykiatere eller kirurger tør give et samlet tal på hvor mange danskere, som fik foretaget ”hvide snit” eller stereotaktiske indgreb. For et par år siden anslog Villars Lunn, at tallet formentlig nærmede sig 2.000.”²⁰⁸ Psykiaterne og kirurgerne fremstod hermed som udvidende om, hvilket omfang de havde udført behandlingen i. Dette fremstillede behandlingen i et negativt lys, da lægerne burde have haft konkrete tal på, hvor mange gange et så omfattende indgreb, som Det

²⁰⁴ Det Fri Aktuelt 6.11.1991, s. 5.

²⁰⁵ Morgenavisen Jyllands-Posten 16.12.1990, del 2, s. 2.

²⁰⁶ Aktuelt 29.11.1986, s. 10-11; Det Fri Aktuelt 18.11.1988, s. 29; Det Fri Aktuelt 18.3.1991, s. 3; Det Fri Aktuelt 19.3.1991, s. 16; Det Fri Aktuelt 20.4.1991, s. 2; Det Fri Aktuelt 10.6.1991, s. 2; Det Fri Aktuelt 2.7.1991, s. 9; Det Fri Aktuelt 22.1.1992, s. 22; Berlingske Tidende 17.2.1980, sek. 2, s. 8; Berlingske Tidende 1.4.1980, sek. 2, s. 1; Berlingske Tidende 30.8.1985, sek. 2, s. 6; Berlingske Tidende 15.5.1986, sek. 2, s. 10; Berlingske Tidende 19.3.1991, sek. 3, s. 2; Berlingske Tidende 20.3.1991, sek. 1, s. 6; Information 1.4.1980, s. 1; Information 13.4.1991, s. 3; Information 27.5.1991, s. 2; Information 27.9.1991, s. 4; Information 25.11.1991, s. 2; Information 29.1.1992, s. 3; Morgenavisen Jyllands-Posten 11.5.1988, del 1, s. 13; Morgenavisen Jyllands-Posten 16.12.1990, del 2, s. 1-2; Morgenavisen Jyllands-Posten 31.12.1990, del 1, s. 4; Morgenavisen Jyllands-Posten 7.4.1991, del 2, s. 11; Morgenavisen Jyllands-Posten 16.8.1992, del 1, s. 8.

²⁰⁷ Morgenavisen Jyllands-Posten 16.12.1990, del 2, s. 1.

²⁰⁸ Morgenavisen Jyllands-Posten 16.12.1990, del 2, s. 2.

hvide snit blev udført. Samtidig fremhæves det, at Lunn 'anslog' tallet til 2.000. Avisen fandt det dermed problematisk, at det tætteste man kunne komme på et tal over udførte operationer, var baseret på et gæt fra Lunn og ikke konkrete statistikker. Der var hermed tale om en stor usikkerhed omkring, hvor mange indgreb der var blevet foretaget på danske borgere.²⁰⁹ Lægerne fik også kritik – i en kronik fra Information – for at have tilbageholdt oplysninger om, hvilke patientgrupper Det hvide snit blev anvendt på: "Det er også nu kommet frem, at hundredvis af åndssvage fik det hvide snit, selv om dette har været tys tys."²¹⁰

Derudover var kritikken af lægerne stærkere og mere personlig i den tredje periode end i anden periode:

"»Der er en eller anden fejl her«, konstaterede overlæge Kjeld Værnet [...] Kjeld Værnets replik faldt i en pinagtig scene, hvor overlægen jonglerede med tilsyneladende stærkt belastende papirer og journaler. Der *var* dødsfald på Værnets afdeling i kølvandet på lobotomi-operation af åndssvage."²¹¹

Værnet blev fremstillet af Berlingske Tidende, som en læge der bevidst forsøgte at tale udenom, når han blev konfronteret med problemstillinger vedrørende Det hvide snit. Samtidig blev stærkere adjektiver anvendt i dagspressen, end vi så i anden periode i beskrivelsen af psykiaterne. Dette ses fx i et læserbrev fra Aktuelt: "Derfor bør disse fuskere forbydes at forske i ting, de ikke er udannet til."²¹² At kalde psykiaterne for 'fuskere' medvirkede til, at Det hvide snit blev fremstillet som en behandling, der var opfundet af halvkriminelle personer. Dette understreges ligeledes i et andet læserbrev fra Aktuelt: "DR-TV's rapportage om »Det hvide snit« skulle have lært disse retsfolk, at psykiatrien er langt mere kriminel end samtlige indsatte i de danske fængsler."²¹³ Derudover begyndte psykiatere og neurologer at beskyldte hinanden for at bære ansvaret for udførelsen af Det hvide snit. Jyllands-Posten fremhævede, at psykiater Erik Mejhede skulle have

²⁰⁹ Det anslåede antal på 2.000 indgreb var dog en stor underdrivelse. Selv i dag er der uvished om det præcise antal danskere, der fik foretaget behandlingen. Usikkerheden skyldes, at ikke alle operationer blev registeret eller fordi arkivmaterialet er gået tabt på hospitalerne. Kragh anslår i sit værk, at der blev foretaget mindst 4.471 psykokirurgiske indgreb i Danmark i perioden 1939-1983 (Kragh 2010, s. 370-371).

²¹⁰ Information 27.5.1991, s. 2.

²¹¹ Berlingske Tidende 19.3.1991, sek. 3, s. 2.

²¹² Det Fri Aktuelt 8.4.1991, s. 2.

²¹³ Det Fri Aktuelt 10.6.1991, s. 2.

sagt i et radioprogram, at neurologerne bar et medansvar for udførelsen af Det hvide snit.²¹⁴ I det samme radioprogram, fralagde Værnet sig midlertidigt ansvaret, fordi: "[...] hans opgave udelukkende var at forestå kirurgien – at føre kniven eller sonden i patienten hjerne – på baggrund af psykiaterens anvisninger."²¹⁵ Ved at pointere lægernes manglende ansvarstagen for behandlingen, fremstillede avisen behandlingen i et særdeles negativt lys, da Det hvide snit havde været så stor en fejltagelse, at aktørerne – psykiaterne og neurologerne – gav hinanden skylden, i stedet for at undskylde overfor patienterne og deres pårørende. 'Kritik af lægerne' indgår som moment i flere af aviserne fra den sidste periode.²¹⁶

Momenterne i det ovenstående knytter sig til vores nodalpunkt, og danner tilsammen en del af det diskursive felt. Disse momenter – personlighedsændring, forværret tilstand, fejltagelse og kritik af lægerne – er alle negativt ladede, og bidrog hermed til en negativ diskurs om Det hvide snit. Ud fra denne negative diskurs kan vi konstatere, at der er sket en hegemonisk intervention i diskursen, da vores nodalpunkt ikke længere befinder sig i et antagonistisk forhold. Fremstillingen af det hvide snit i den danske dagspresse under tredje og sidste periode var dermed hegemonisk/entydig. Dette kan ligeledes anskues ud fra de andre tegn og udsagn, som vores diskursive felt består af i tredje periode: Hjerneskade, rystende eftervirkninger, tvivlsom udvej, torturlignende, grove operationer, indgrebet fortages for ukritisk, afbleget personlighed, grufuld metode og uetisk praksis.²¹⁷ Vi ser, at det diskursive felt ikke længere både består af positive og negative tegn. Dermed er de positive momenter fra første og anden periode blevet fortrængt af en hegemonisk intervention, og den negative diskurs står alene tilbage i den tredje periode.²¹⁸

²¹⁴ Morgenavisen Jyllands-Posten 16.12.1990, del 2, s. 2.

²¹⁵ Morgenavisen Jyllands-Posten 16.12.1990, del 2, s. 2.

²¹⁶ Det Fri Aktuelt 5.5.1988, s. 19; Det Fri Aktuelt 5.4.1991, s. 2; Det Fri Aktuelt 8.4.1991, s. 2; Det Fri Aktuelt 20.4.1991, s. 2; Det Fri Aktuelt 10.6.1991, s. 2; Berlingske Tidende 29.8.1982, sek. 2, s. 6; Berlingske Tidende 4.4.1986, sek. 2, s. 1; Berlingske Tidende 19.3.1991, sek. 1, s. 5; Berlingske Tidende 19.3.1991, sek. 3, s. 2; Berlingske Tidende 24.3.1991, sek. 1, s. 9; Information 1.4.1980, s. 1; Information 22.6.1981, s. 6; Information 26.11.1983, s. 4; Information 16.4.1986, s. 6; Information 5.7.1986, s. 4; Information 13.4.1991, s. 3; Information 27.5.1991, s. 2; Information 25.11.1991, s. 2; Information 10.1.1992, s. 2; Information 29.1.1992, s. 3; Morgenavisen Jyllands-Posten 16.12.1990, del 2, s. 1-2; Morgenavisen Jyllands-Posten 3.2.1991, del 2, s. 4; Morgenavisen Jyllands-Posten 24.2.1991, del 1, s. 8; Morgenavisen Jyllands-Posten 19.3.1991, del 2, s. 4.

²¹⁷ Se **fodnote** 191, 196, 201, 206, 216.

²¹⁸ Se **bilag 2** for en samlet oversigt over momenterne i de tre undersøgte perioder.

Selvom antagonismen fra 1970'erne er blevet opløst ud fra vores kildemateriale, er der dog nogle enkelte positive aviser i den sidste periode.²¹⁹ Psykiater Villars Lunn forsvarede i en kommentar i Information fra 1991 hans – og psykiatriens – anvendelse af Det hvide snit. Lunn forklarede: "Det springende punkt er imidlertid, at vi dengang, i 40'erne og begyndelsen af 50'erne, i realiteten stod hjælpeløse over for ønsket eller kravet om at lindre de kronisk skizofrene patienters plagsomme symptomer."²²⁰ Hermed forsøgte Lunn at reproducere et moment fra vores første periode – nemlig Det hvide snit som en sidste udvej. Det hvide snit blev, ifølge Lunn, anvendt som en sidste udvej med henblik på at lindre patienternes smerter. Ligeledes pointerede han, hvorfor behandlingen var nødvendig at anvende:

"Imellem 50 pct. og 60 pct. af sengepladserne var belagt med disse patienter, og kun den, der selv har haft sin gang på de lukkede afsnit på datidens sindssygehospitaler, vil have mulighed for at forestille sig eller indleve sig i disse menneskers lidelsesfulde tilstand [...]."²²¹

Lunn tegnede hermed et billede for læseren, hvor hospitalerne var ved at bugne over af skizofrene patienter, hvorved Det hvide snit blev løsningen på dette problem. Samtidig påpegede han, at nutiden ikke kan dømmes fortiden, da man ikke kan forestille sig situationen, de hjælpeløse læger stod i dengang. Hvorfor behandlingen blev anvendt på andre patienter, end de skizofrene, nævnes ikke af Lunn's kommentar.

I et enkeltstående tilfælde – i vores kildemateriale – bringes der et læserbrev i Berlingske Tidende, hvor en patient var uforstående overfor den negative omtale Det hvide snit fik i den tidligere nævnte DR1 dokumentar. Kvinden skrev: "Jeg blev meget forvirret over, at der ikke var noget positivt om den operation, som jeg selv har gennemgået med et så godt resultat, at livet igen ses fra helt andre vinkler."²²² Kvinden påpegede hermed, at operationen kunne have en helbredende effekt på patienterne, eftersom hun selv var blevet helbredt. Ligeledes var kvinden taknemmelig over at have fået foretaget behandlingen: "Ingen som ikke har følt på sin egen krop, hvad det vil sige at være i angstens vold, kan forstå, hvor taknemmelig jeg er over, at netop dr.

²¹⁹ Berlingske Tidende 20.3.1991, sek. 1, s. 6; Berlingske Tidende 7.4.1991, sek. 1, s. 18; Information 19.3.1991, s. 6; Information 17.12.1991, s. 3; Morgenavisen Jyllands-Posten 30.12.1990, del 1, s. 4.

²²⁰ Information 17.12.1991, s. 3.

²²¹ Information 17.12.1991, s. 3.

²²² Berlingske Tidende 7.4.1991, sek. 1, s. 18.

Værnet har befriet mig for det.”²²³ På baggrund af det gennemgåede kildemateriale kan det konstateres, at kvindens positive oplevelse med Det hvide snit, var en sjældenhed blandt de patienter, der fik foretaget indgrebet. Ligeledes forsvarede hun Værnet i sit læserbrev: ”Min mening er, at journalisten kun forsøgte at få ram på lægerne i dette tilfælde dr. Værnet, og det syntes jeg er meget for dårligt.”²²⁴ Kvinden benægtede dermed, at Værnet – eller lægerne – kunne have begået fejl i forbindelse med udførelsen af Det hvide snit – hun var jo selv et levende eksempel på, at behandlingen virkede.

Det ovenstående vidner om, at der var en lille rest af en positiv diskurs om Det hvide snit i perioden 1980-1992. Dette har imidlertid ikke kunne påvirke den alt overskyggende negative diskurs, der befandt sig i den sidste periode. Dermed bliver disse minimale antagonistiske – fem ud af 68 kilder – en bekræftelse på, at der havde været en hegemonisk intervention, som genoprettede entydigheden i diskursen om Det hvide snit, da den negative diskurs stort set var alene i den sidste periode.

Diskussion

I det ovenstående har jeg gennemgået, hvordan den danske dagspresse fremstillede Det hvide snit i perioden 1946-1992. Vi så, hvordan diskursen om Det hvide snit ændredes i løbet af denne periode. I den første periode blev behandlingen italesat ud fra en positiv diskurs i dagspressen. Herefter kom diskursen i et antagonistisk forhold i anden periode, hvor der både var en positiv og negativ diskurs. Under den sidste periode indtraf der en hegemonisk intervention, og diskursen om Det hvide snit var hovedsagelig negativ. Jeg vil i det følgende diskutere disse analyseresultater op ad den forskning, der foreligger om Det hvide snit. Samtidig kan Det hvide snit bruges som et prisme til at belyse nogle af de strømninger, der var i det danske samfund i disse tre perioder. Jeg vil fokusere på lægevidenskaben som autoritet, da holdningen til denne ændres i løbet af perioden. Herunder kan der også spores en ændring i synet på psykisk sygdom i det danske samfund.

²²³ Berlingske Tidende 7.4.1991, sek. 1, s. 18.

²²⁴ Berlingske Tidende 7.4.1991, sek. 1, s. 18.

Lægevidenskaben som autoritet: 1946-1969

Som tidligere nævnt er der kun ganske få undersøgelser, der har haft avismateriale som hovedkilder i deres studie af Det hvide snit – Diefenbach et al. og Ögren. Mine analyseresultater bidrager hermed til dette sparsomt beskrevet forskningsfelt i psykiatriens historie. Samtidig er mine analyseresultater fra den første periode et supplement til Diefenbach et al. og Ögrens undersøgelser. Diefenbach et al. konkluderer i deres undersøgelse, at holdningen til Det hvide snit i den amerikanske presse var yderst positiv i perioden 1935-1960.²²⁵ Det samme resultat fandt Ögren i sin undersøgelse af både den amerikanske og svenske presse i samme periode. Ögren fremhæver dog, at den svenske presse fremstillede Det hvide snit endnu mere positivt end den amerikanske, da den svenske presse undlod at nævne bivirkningerne i forbindelse med behandlingen.²²⁶ Hermed er mine analyseresultater fra den første periode et supplement til den eksisterende forskning, da jeg fandt en positiv diskurs i fremstillingen af Det hvide snit i perioden 1946-1969. Derudover kan vi konstatere, at denne positive fremstilling af Det hvide snit ikke var et fænomen, der var begrænset til den amerikanske og svenske presse – det skete også i den danske dagspresse.

Både Diefenbach et al. og Ögren fremhæver, at der fra midten af 1950'erne begyndte at komme flere negative artikler om Det hvide snit i pressen.²²⁷ De antyder dermed, at der indtraf et holdningsskifte i pressen omkring 1950'erne, men da deres undersøgelser stopper i 1959-1960, står det uklart, om disse negative artikler blev dominerende i perioden efter 1960.²²⁸ Hermed adskilte den amerikanske og svenske presse sig fra den danske dagspresse, da dette holdningsskifte ikke kan spores så tidligt i vores kildemateriale. De negative fremstillinger af Det hvide snit blev først tydelige i den danske dagspresse i løbet af 1970'erne. Hermed kan mine analyseresultater fra anden og tredje periode, bidrage til et bredere indsigts i – i hvert fald i en dansk kontekst – hvornår vi ser et holdningsskift/diskursskift i forhold til Det hvide snit i den danske dagspresse samt den danske befolkning. Samtidig kan mine analyseresultater belyse, hvilke strømninger, der fandt sted i det danske samfund i min valgte periode.

²²⁵ Diefenbach et al. 1999, s. 67-68.

²²⁶ Ögren 2013, s. 216.

²²⁷ Diefenbach et al. 1999, s. 66-68; Ögren 2013, s. 216.

²²⁸ Diefenbach et al. 1999, s. 60; Ögren 2013, s. 201.

Den meget positive indstilling pressen havde overfor Det hvide snit i den første analyseperiode, er et tegn på den strømning, som påvirkede det danske samfund i denne periode – den sundhedsfaglige teknologi-optimisme. Lund fremhæver, at denne sundhedsfaglige teknologi-optimisme stort set var uden grænser i dagspressen frem til midten af 1960'erne.²²⁹ Lunds undersøgelse adskiller sig emnemæssigt fra min undersøgelse, da han undersøger fremstillingen af smitsomme sygdomme i danske massemedier. Derudover anvender han et bredere kildemateriale, da han udover dagspressen også inddrager fagtidsskrifter og magasiner. Ifølge Lund var teknologi-optimismen så stor, at dagblade og magasiner konkurrerede om at bringe optimistiske nyheder om medicinske landvindinger. Hverken journalisterne eller lægerne var i denne periode kritiske overfor de nye terapeutiske teknikker.²³⁰ Ud fra mine analyseresultater fra den første periode kan vi se, at pressens fremstilling af Det hvide snit blev påvirket af denne sundhedsfaglige teknologi-optimisme. Dagspressen fokuserede kun på de positive historier om behandlingen, og journalisterne stillede ikke lægerne kritiske spørgsmål i forhold til bivirkninger. Samtidig fik lægerne markant mere taletid i forbindelse med Det hvide snit end andre aktører i perioden – fx journalister og lægmænd. Dette medvirkede, at lægerne fik en særdeles stor magt i forhold til, hvordan Det hvide snit skulle italesættes i den danske dagspresse. Samtidig vidner dette om, at lægevidenskaben i den første periode var en markant autoritet i det danske samfund. Når lægerne fremstillede Det hvide snit som ufarligt og helbredende, valgte den danske befolkning at stole ukritisk på dette, da man havde tillid til lægevidenskaben. Danskerne har sandsynligvis ikke kunne forestille sig, at lægerne/psykiaterne kunne tage fejl i forhold til Det hvide snit i denne periode, da resten af lægevidenskaben frembragte den ene succeshistorie efter den anden.

Den undersøgelse vi har fra Diefenbach et al. adskiller sig på et andet punkt fra min undersøgelse. Diefenbach et al. analyserer deres kildemateriale ud fra en kvantitativ metode, hvorimod jeg anvender diskursanalyse.²³¹ Ved hjælp af den kvantitative metode får de systematiseret aviserne alt efter, om de var negative eller positive i deres fremstilling af Det hvide snit. Dette fungerer fint i forhold til at finde ud af, hvilken fremstilling der var i aviserne. Min

²²⁹ Lund 1997, s. 290.

²³⁰ Lund 1997, s. 234-235.

²³¹ Diefenbach et al. 1999, s. 61-63.

undersøgelse går dog et spadestik dybere, da jeg både har belyst i hvilken periode diskursen er positiv eller negativ samt fremhævet, hvilke momenter der lå til grund for den positive eller negative diskurs.²³² Hermed bidrager diskursanalysen til at give os et indblik i, hvilket sprog dagspressen benyttede i den første periode overfor den danske befolkning, hvorimod den metode Diefenbach et al. anvender blot giver os et indblik i, at den amerikanske dagspresse hovedsageligt fremstillede Det hvide snit positivt i den periode de undersøger.²³³

I Valensteins undersøgelse af Det hvide snits hurtige udbredelse i USA, påpeger han, at pressens ukritiske fremstilling af behandlingen var en medvirkende årsag til den hurtige accept og udbredelse af behandlingen.²³⁴ Valenstein fremhæver, at det især var psykiateren Walter Freeman, som fik størstedelen af taletiden i forbindelse med omtalen af Det hvide snit i de amerikanske aviser. Ifølge Valenstein var det Freemans udtalelser til pressen som medvirkede til en ukritisk promovning af Det hvide snit, hvilket medførte en hurtigere accept og udbredelse af metoden i USA.²³⁵ Samme observation gjorde Diefenbach et al. sig i deres undersøgelse af den amerikanske presse, hvor de også kunne konstatere, at Freeman fik det meste af taletiden i aviserne. Samtidig påpegede de, at læger/psykiatere – som Freeman – udnyttede pressen til at opnå større prestige i den medicinske verden.²³⁶ Ud fra mine analyseresultater fra den første periode kan vi se visse ligheder med Diefenbach et al. og Valenstein. Som tidligere nævnt var lægerne en stærk stemme i den danske dagspresses fremstilling af Det hvide snit i perioden 1946-1969. Men vi ser ikke ligesom i den amerikanske presse, at det var en enkelt læge/psykiater, som stod for hele omtalen af Det hvide snit. Selvom Malmros fremstår som en stærk stemme i den gennemgåede artikel fra første periode, var han ikke den eneste lægelige stemme i dagspressen. Vi kan dermed ikke give en enkelt dansk læge skylden for den positive fremstilling i den danske dagspresse – i hvert fald ikke i de undersøgte aviser i dette speciale. Derimod var der mere tale om en bred skare af læger, som tilsammen stod for det positive billede af Det hvide snit, der blev tegnet af den danske dagspresse i den første periode, og som medvirkede til at danne den positive diskurs, der befandt sig i det danske samfund på dette tidspunkt. Samtidig viser dette, hvor stærk

²³² Se **bilag 2** for en samlet oversigt over momenterne i de tre undersøgte perioder.

²³³ Diefenbach et al. 1999, s. 68.

²³⁴ Valenstein 1986, s. 5-6, 291.

²³⁵ Valenstein 1986, s. 160-161, 229.

²³⁶ Diefenbach et al. 1999, s. 68.

autoriteten var overfor lægevidenskaben i det danske samfund, da ingen stillede spørgsmålstegn ved lægens kunden eller intentioner. I stedet så vi momentet 'lægen som helt og videnskabsmand', hvor lægerne blev fremstillet yderst autoritære.

Lægernes markante rolle i pressens fremstilling af Det hvide snit kan ikke kun forklares ud fra deres autoritære plads i samfundet. Historierne om Det hvide snit har tiltrukket dagspressen, da de indeholdt det, journalister ofte går efter i jagten på den gode historie – nemlig sensation. Historierne om Det hvide snit var en sensation i den første periode, da psykiatrien længe havde haft problemer med at kunne kurere svært psykisk syge mennesker. Nu kom der en behandling som vakte opsigt, eftersom lægerne/psykiaterne hævdede, at behandlingen kunne kurere patienterne. Det hvide snit blev hermed en bekræftelse af den fremskridtstro, der herskede i det danske samfund på dette tidspunkt i forhold til lægevidenskabens formåen. Det var derfor naturligt for journalisterne at give taletid til de personer som udførte behandlingen – neurologerne og psykiaterne. Samtidig medvirkede dette formodentlig også til et ændret syn på psykisk sygdom i den danske befolkning. Som tidligere nævnt havde psykiatrien inden Det hvide snit været omgivet af fejlslåede behandlinger og få succeser. Det kan derfor formodes, at danskerne fik det indtryk, at psykisk sygdom kunne kureres med Det hvide snit, eftersom behandlingen blev blåstemplet af læger i dagspressen. Momenterne rational videnskab, ro og fred, arbejdsduelighed og helbredelse har sandsynligvis medvirket til det ændrede syn på psykisk sygdom blandt den danske befolkning. Samtidig har disse momenter påvirket, at danskerne fik en mere positiv indstilling til psykiatrien i perioden 1946-1969.

Som tidligere nævnt har forskningen om Det hvide snit været domineret af to hoveddiskurser. Disse hoveddiskurser finder vi hos Braslow og Pressman. De adskiller sig begge fra min undersøgelse, da de fokuserer på patientjournaler. Ligeledes adskiller de sig fra min undersøgelse periodemæssigt, eftersom de stopper deres undersøgelser efter introduktionen af psykofarmaka i USA i 1954. Ifølge Pressman blev Det hvide snit overflødig efter introduktionen af psykofarmaka, og i løbet af 1960'erne uddøde behandlingen på de amerikanske statshospitaler.²³⁷ Braslow deler samme synspunkt som Pressman i forhold til, at psykofarmakaen gjorde Det hvide snit overflødig.²³⁸ Vi kan dog ud fra mine analyseresultater fra den første periode – samt anden

²³⁷ Pressman 1998, s. 401.

²³⁸ Braslow 1997, s. 168-169.

og tredje periode – ikke se denne afvikling af Det hvide snit i den danske kontekst. I stedet ser vi, at dagspressens interesse for behandlingen forsvandt i perioden mellem 1955 og første halvdel af 1960'erne. Herefter genopstod dagspressens interesse for behandlingen, og i løbet af anden periode blev en ny udgave af Det hvide snit introduceret i Danmark. Hermed ser vi ikke den samme afvikling af behandlingen, som vi kan se i USA ud fra Braslow og Pressman. Selvom min undersøgelse adskiller sig fra Kraghs undersøgelse i forhold til kildemateriale – han inddrager kun sporadisk avismateriale i sit værk – er mit speciale et supplement til Kraghs værk, da han skriver: "Modsat teorierne fra den amerikanske historieforskning foregik der ikke en total afvikling af lobotomien efter indførelsen af psykofarmaka i Danmark i 1954."²³⁹ Samtidig kunne denne manglende afvikling af Det hvide snit i Danmark tyde på, at lægerne havde en større autoritet i Danmark end de havde i USA. Selvom der var kommet et mere skånsomt middel – psykofarmaka – formåede lægerne i den første periode at fastholde Det hvide snit som en aktiv behandling i Danmark.

Braslow er – som tidligere nævnt – repræsentant for den ene hoveddiskurs i forskningsfeltet om Det hvide snit. Ifølge Braslow blev behandlingen anvendt af læger/psykiatere til at kontrollere og disciplinere de mest besværlige patienter.²⁴⁰ Modsat denne teori har vi den anden hoveddiskurs, som er produceret af Pressman. Ifølge Pressman blev Det hvide snit ikke anvendt til at kontrollere eller disciplinere besværlige patienter. I stedet argumenterer han for, at behandlingen blev anvendt som en sidste udvej overfor de mest forpinte patienter efter al anden behandling var mislykkedes.²⁴¹ Disse to hoveddiskurser fremstår af Braslow og Pressman som to uforenelige diskurser om Det hvide snit. Ud fra mine analyseresultater kan vi dog ikke se det samme skarpe skel, som de laver. Derimod er der mere tale om, at disse to hoveddiskurser bliver forenet i den danske dagspresses fremstilling af Det hvide snit. Vi ser Braslows tese om kontrol og disciplinering i vores moment 'kontrol'. Samtidig ser vi Pressmans tese om, at behandling blev brugt som en sidste udvej i momentet 'en sidste udvej'. Dermed kan vi anskue begge teorier i den første periode. Momenterne – kontrol og en sidste udvej – blev ligeledes en støtte til lægevidenskabens autoritet. Gennem momentet 'kontrol' udøvede lægerne deres autoritet

²³⁹ Kragh 2010, s. 406.

²⁴⁰ Braslow 1997, s. 172.

²⁴¹ Pressman 1998, s. 337-338.

overfor, hvilke borgere de fandt det nødvendigt at kontrollere – de besværlige patienter på sindssygehospitalerne. Samtidig har danskerne efter al sandsynlighed fundet det acceptabelt at yde denne kontrol overfor psykisk syge mennesker, hvilket vidner om, at opfattelsen af psykisk sygdom har været, at hvis de psykisk syge ikke kunne helbredes, så var det bedre de blev pacificeret. Derudover medvirkede 'en sidste udvej' til, at danskerne formodentlig fik den opfattelse, at selv meget svært psykiske syge mennesker kunne opnå en forbedring gennem det kirurgiske indgreb.

Mine analyseresultater fra den danske dagspresse understøtter ligeledes de fund Kragh gjorde i sin analyse af patientjournaler fra Vordingborg Sindssygehospital, da han fremhæver, at Det hvide snit blev brugt både som kontrol og en sidste udvej af de danske læger.²⁴² Ifølge Kragh var dette dog ikke den eneste behandling blev anvendt til – den blev fx også brugt til at fremme og modernisere psykiatrien.²⁴³ Ønsket om at fremme psykiatriens omdømme overfor befolkningen medførte, ifølge Kragh, at læger og psykiatere fremstillede behandlingens gunstige resultater i et særdeles positivt lys i pressen.²⁴⁴ Dette gjorde sig især gældende i min første analyseperiode, hvor store bivirkninger enten blev bagatelliseret eller helt undladt af lægerne. Fx så vi, at momentet 'personlighedsændring' blev fremstillet som en positiv del af behandlingen, da patienterne angiveligt fik det bedre efter behandlingen. Denne indstilling til personlighedsændring ændres allerede i anden periode, hvor personlighedsændring udelukkende beskrives som negativt.

Derudover fremhæver Kragh, at kravet om samtykke i psykiatrien ikke var populært. Psykiaterne hævdede, at samtykket hæmmede deres arbejde, eftersom patienterne ofte blev mere skræmte, når de skulle informeres om risici og herefter give deres samtykke til behandlingen. Derfor kæmpede psykiaterne for at få samtykket afskaffet, hvilket lykkedes i 1955.²⁴⁵ Det er interessant, at et emne som samtykke slet ikke kommer på banen i de danske aviser i første periode, når det fyldte så meget blandt de danske psykiatere. Dette skyldtes tilsyneladende, at lægerne mente de vidste, hvad der var bedst for patienterne. Derudover har det sandsynligvis været et helt bevidst valg ikke at nævne, at behandlingen kunne udføres uden samtykke fra patienten eller de pårørende, da dette formodentlig ville have fået den enkelte

²⁴² Kragh 2010, s. 398-399.

²⁴³ Kragh 2010, s. 391.

²⁴⁴ Kragh 2010, s. 220-221.

²⁴⁵ Kragh 2010, s. 302, 312-313.

dansker til at sætte spørgsmålstejn ved behandlingen. Der var hermed ingen grund til at bekymre danskerne med det manglende samtykke. Samtidig har dette medvirket til, at lægerne sikrede deres autoritet i det danske samfund, da det suverænt var dem der bestemte, hvad den enkelte dansker skulle have at vide om Det hvide snit.

I forskningen er der enighed om, at Det hvide snit oftere blev anvendt på kvinder end mænd. Ifølge Braslows undersøgelse var 85% af de opererede patienter kvinder. Han forklarer denne skæve vægtfordeling ud fra de kønsroller, som herskede i det amerikanske samfund i 1940-50'erne. Når kvinderne blev psykisk syge, kunne de ikke opfylde samfundets forventninger til rollen som den gode pige eller husmor. I stedet blev de højrøstede, aggressive og kunne ikke passe børn og hjem. Disse tanker om fastlagte kønsroller samt lægernes forestillinger om, at kvinder var særligt udsatte for at blive psykisk syge bidrog til, at der blev udført flere hvide snit på kvinder end mænd ifølge Braslow.²⁴⁶ Pressman finder ligesom Braslow, at flere kvinder end mænd blev opereret. Men han er uenig i, at det udelukkende skyldtes kønsroller. I stedet fremhæver Pressman, at kvinder var overrepræsenteret i de diagnosegrupper – særligt skizofreni – som blev udvalgt til Det hvide snit. Denne overrepræsentation medvirkede, ifølge Pressman, til at flere kvinder blev udsat for behandlingen end mænd.²⁴⁷

I den danske kontekst finder Kragh ligeledes en overvægt af kvindelige patienter, der blev opereret: "Vordingborg var ikke en undtagelse på dette område, og opgørelser fra andre af de statslige sindssygehospitaler peger også på en generel overvægt af kvindelige lobotomipatienter."²⁴⁸ Ifølge Kragh er det svært at komme med et entydigt svar på, hvad denne forskel i kønnene skyldtes. Der er ingen tegn på, at lægerne/psykiaterne skulle have fundet kvinders hjerner bedre egnede til lobotomien end mænds. I stedet fremhæver Kragh, at svaret må ligge i en kombination af kønsroller og kvinders overrepræsentation i diagnoserne skizofreni og psykopati – de diagnoser, der ofte fik Det hvide snit.²⁴⁹ Ud fra det gennemgåede kildemateriale fra første periode – samt anden og tredje periode – fik vi ikke det indtryk, at Det hvide snit var særlig egnede overfor kvindelige patienter. Vi fik heller ikke det indtryk, at flere kvinder end mænd blev indstillet til operationen. Enten har pressen ikke interesseret sig for denne kønsfordeling, eller

²⁴⁶ Braslow 1997, s. 152-170.

²⁴⁷ Pressman 1998, s. 283-300.

²⁴⁸ Kragh 2010, s. 264.

²⁴⁹ Kragh 2010, s. 264, 278-286.

også er det bevidst blevet fortiet af lægerne. Dette siger noget om, at der i det danske samfund ikke har været en forestilling om, at kvinder skulle have større tendens til at blive psykisk syge i forhold til mænd. Denne forestilling må derfor udelukkende have cirkuleret blandt de udenlandske læger/psykiatere. Det manglende fokus på kønsrollerne er interessant, da dette kunne vidne om, at det skarpe skel mellem mand og kvinde som herskede i det danske samfund, ikke gjaldt – eller ikke blev tydeliggjort – i forbindelse med opfattelsen af psykisk sygdom. Det var derfor ikke værre for en kvinde ikke at kunne passe hjemmet, end det var for en mand, der ikke kunne passe sit arbejde – begge var en afvigelse fra normaliteten. En anden forklaring på det manglende fokus på kønsroller i dagspressen kan være, at opfattelsen af kvinden som det svage køn var så integreret i samfundet, at pressen ikke fandt det nødvendigt at italesætte det overfor den danske befolkning. Det blev sandsynligvis taget for givet, at kvinder var mere psykisk syge end mænd.

Før introduktionen af Det hvide snit havde psykiatrien været omgærdet af mistillid og mistro fra befolkningens side.²⁵⁰ Denne mistillid var dog blevet erstattet af en stærk tillid til lægevidenskabens bedrifter i perioden 1946-1969. Den positive diskurs om Det hvide snit giver os et indblik i, hvilken holdning den danske befolkning havde til lægevidenskaben – nemlig, at den var ufejlbarlig. Lægerne optrådte som alvidende autoriteter i denne periode, hvilket medvirkede til at ændre danskernes opfattelse af psykisk sygdom samt skabe en befolkning, der var autoritetstro overfor lægevidenskaben. Danskerne stolede derfor blindt på lægernes positive promovning af Det hvide snit i pressen, da de var præget af tidens teknologi-optimisme og fremskridtstro.

[En vaklen i lægevidenskabens autoritet: 1970-1979](#)

Som påvist i analysen kom diskursen om Det hvide snit i antagonisme i 1970'erne. Denne antagonisme kan anvendes til at illustrere, hvordan danskernes holdning til lægevidenskaben blev ambivalent i den anden periode. Fra at lægevidenskaben havde den ultimative autoritet i det danske samfund i forbindelse med psykisk sygdom – og sygdom generelt – begyndte der at komme en vaklen i danskernes tiltro til lægevidenskaben. Ifølge Kragh var der i patientjournalerne ikke en stærk kritisk holdning at spore blandt psykiaternes omtale af psykokirurgien i 1970'erne.²⁵¹ Min undersøgelse af dagspressen viser derimod, at der allerede i 1970'erne var en negativ holdning til behandlingen, som var på lige fod med den positive holdning. Dette tyder på, at den

²⁵⁰ Kragh 2010, s. 76, 140.

²⁵¹ Kragh 2010, s. 405-406.

danske befolkning allerede var negativ indstillet overfor behandlingen inden psykiaterne selv blev kritiske overfor behandlingsmetoden.

Vi kan ud fra dagspressens fremstilling af Det hvide snit i den anden periode se, hvordan den medicinske modkultur var begyndt at sprede sig i det danske samfund. Som tidligere nævnt brød denne medicinske modkultur frem under ungdomsoprøret, hvor man begyndte at sætte spørgsmålstegn ved lægerne og deres autoritet i samfundet. Samtidig kom der kritik af, hvordan lægevidenskaben behandlede samfundets afvigergrupper.²⁵² Under denne medicinske modkultur fremkom der en anti-psykiatriske bevægelse. I denne bevægelse var der flere forskellige positioner til psykisk sygdom. Et standpunkt var, at sindssygdom blot var en sund måde at reagere på overfor et sygdomsfremkaldende samfund. Et andet standpunkt var, at sindssygdom var en konstruktion fra magtens side, for at skabe orden og produktion.²⁵³ Gennem dagspressens fremstilling af Det hvide snit i anden periode ser vi dette opgør med lægevidenskaben som autoritet, da det tidligere moment 'lægen som helt og videnskabsmand' er forsvundet til fordel for momentet 'kritik af lægerne'. Danskerne var hermed begyndt at vakle i deres tillid til lægerne, da de kunne læse om flere og flere fejl i de behandlinger, lægevidenskaben benyttede sig af – Det hvide snit var blot endnu en behandling der slog fejl. Mest kendt var nok katastrofen med lægemidlet thalidomid, som blev kritiseret i dagspressen i løbet af 1960'erne – lægemidlet havde medført, at gravide kvinder fødte misdannede børn.²⁵⁴ Den negative diskurs om Det hvide snit i 1970'erne giver os hermed et indblik i den tiltagende mistillid overfor lægevidenskaben.

Derudover illustrerer dagspressens fremstilling af Det hvide snit også de anti-psykiatriske tendenser, som var i samfundet. Danskernes opfattelse af psykisk sygdom var ved at ændre sig, da det ikke længere var i orden, at lægerne kontrollerede syge mennesker for at opnå 'orden og produktion'. I stedet synes der at have været et ønske i samfundet om, at den syge skulle behandles ordentligt og ikke blot gøres til en 'smilende maskine' uden selvstændige tanker. Samtidig vidner anti-psykiatrien om, at den danske befolkning var blevet trætte af psykiatriens manglende resultater. Som tidligere nævnt havde psykiatrien siden middelalderen været omgærdet af denne mangelfulde indsigt i, hvordan psykisk sygdom kunne helbredes – og er det

²⁵² Kragh 2010, s. 362.

²⁵³ Petersen 2006, s. 65-66.

²⁵⁴ Kragh 2010, s. 360-361; Lund 1997, s. 266, 290.

nok stadig i dag? Men psykiaternes skråsikre argument med ”vi kan se det virker, derfor virker det”, var ikke længere nok for den danske befolkning. Teknologi-optimismen fra første periode var hermed på retur i det danske samfund, og blev erstattet af tvivl i forhold til, hvad lægevidenskaben formåede, og om det gavtede samfundet.

Ifølge Lund oplevede mange sundhedsfaglige autoriteter i 1970’erne, at journalisterne havde fået mere magt. Dette skyldes, at de massemedierede spil mellem fagfolk og lægmænd havde ændret sig. Massemedierne var begyndt at tillægge enkeltpersoners intime problemer større nyhedsværdig end tidligere. Dermed begyndte dagspressen at give mere taletid til journalisterne selv og lægfolk.²⁵⁵ Dette medvirkede ligeledes, at tiden hvor lægevidenskaben havde kunne forhandle med dagspressens medarbejdere om, hvordan en kontroversiel sag skulle formidles til publikum, var forbi ifølge Lund.²⁵⁶ Mit speciale supplerer Lunds undersøgelse, da vi gennem dagspressens fremstilling af Det hvide snit kan spore den samme udvikling i løbet af 1970’erne. Samtidig bidrager min undersøgelse med et indblik i, hvordan lægevidenskaben tabte terræn i dagspressen, da dagspressen i større grad begyndte at tale *om* lægerne i stedet for *med* lægerne. Dette vidner ligeledes om, at danskerne sandsynligvis ikke var lige så autoritetstro overfor lægevidenskaben som i første periode.

Teknologi-optimismen var dog endnu ikke helt forsvundet i det danske samfund, da vi stadig havde en positiv diskurs om Det hvide snit i 1970’erne. Selvom lægerne fik mindre taletid end før i denne periode, anvendte de taletiden til at promovere den nye udgave af Det hvide snit. Ønsket om at promovere behandlingen positivt skyldtes formodentlig, at lægerne følte dagspressen var ved at lede den danske befolkning på afveje og forvirre dem med de negative historier. Den positive diskurs om Det hvide snit i anden periode kan hermed anses som et modangreb fra lægevidenskabens side, og var et forsøg på at fastholde den autoritet, som lægevidenskaben havde haft i første periode. Gennem de positive momenter i anden periode forsøgte lægevidenskaben at give danskerne et positivt billede af den nye psykokirurgi.²⁵⁷ Samtidig trak lægevidenskaben på den rest af teknologi-optimisme, som stadig fandtes i det danske samfund, eftersom lægerne italesatte den nye psykokirurgi som et ’forfinet indgreb’, der reducerede de

²⁵⁵ Lund 1997, s. 417, 541.

²⁵⁶ Lund 1997, s. 325.

²⁵⁷ Se **bilag 2** for en samlet oversigt over momenterne i de tre undersøgte perioder.

bivirkninger og komplikationer, man havde set ved den gamle udgave af Det hvide snit. At behandlingen stadig blev anvendt indtil 1983 vidner om, at denne promovering i en vis grad virkede.²⁵⁸ Hermed havde lægevidenskaben stadig en vis autoritet overfor den danske befolkning, selvom den blev påvirket af den medicinske modkultur og anti-psykiatri. Samtidig belyser dette, at danskerne formodentlig stadig havde tiltro til lægernes evner i forbindelse med helbredelsen af svært psykisk syge mennesker. Danskerne befandt sig derfor i en ambivalent tid, hvor deres holdning til lægevidenskaben blev påvirket af flere forskellige strømninger.

Dommen over lægevidenskaben: 1980-1992

Med den hegemoniske intervention i diskursen om Det hvide snit blev holdningen til behandlingen endegyldigt fastlåst i en negativ diskurs. Denne negative diskurs havde ligeledes påvirket danskernes holdning til lægevidenskaben, da Det hvide snit var et eksempel på, hvor galt det kunne gå, når lægevidenskaben fik lov til at eksperimentere med menneskers helbred.

Som tidligere nævnt kulminerede den danske anti-psykiatri med dannelsen af Galebevægelsen i 1979. Denne bevægelse havde tre fokuspunkter på dagsordenen. For det første ville bevægelsen etablere et kritisk forhold til den etablerede psykiatri. For det andet ønskede de en afprivatisering af de psykiatriske problemer. Sidst men ikke mindst, ønskede de at påvise og forebygge sygdomsskabende faktorer i samfundet. Galebevægelsen fokuserede især på udgivelsen af deres blad *Amalie*. Derudover afholdt de sommerlejre, seminarer og lavede direkte aktioner på de psykiatriske hospitaler.²⁵⁹ Selvom Galebevægelsen ikke eksplicit bliver nævnt i forbindelse med Det hvide snit i kildematerialet fra vores sidste periode, illustrerer fremstillingen af behandlingen Galebevægelsens første punkt – nemlig et kritisk forhold til den etablerede psykiatri. Hermed kan vi på baggrund af Det hvide snits italesættelse i dagspressen konstatere, at den danske befolkning efter alt at dømme havde fået et meget kritisk forhold til psykiatrien – men også til lægevidenskaben. Derudover påpeger Kragh i sin undersøgelse, at de yngre læger var begyndt at have en negativ indstilling overfor Det hvide snit, hvorimod den ældre generation af læger stadig så positivt på behandlingen. Samtidig fremhæver Kragh, at den undersøgelse der kom fra Rigshospitalet i 1982, var en af grundene til indstillingen overfor Det hvide snit virkelig ændrede

²⁵⁸ Kragh 2010, s. 370.

²⁵⁹ Kragh et al. 2016, s. 380.

sig blandt de danske læger og psykiatere.²⁶⁰ Dette speciale supplerer denne antagelse hos Kragh, da det var den samme undersøgelse, som dagspressen begyndte at referere til i løbet af 1980'erne og starten af 1990'erne. Undersøgelsen har sandsynligvis styrket danskerne i deres manglende tiltro til lægevidenskabens autoritet i den sidste periode.

Ifølge Lund sker der et skifte i lægernes måde at udtale sig på i dagspressen i løbet af 1980-1990'erne. Før denne periode skulle lægerne holde deres fagkritik og tvivl internt i lægestanden, mens de læger der udtalte sig til dagspressen skulle optræde skråsikre og som alvidende autoriteter. I slutningen af 1980'erne ændrede dette sig imidlertid ifølge Lund. Det blev besluttet af Lægeforeningen, at det var mere hensigtsmæssigt at pålægge lægerne, at de skulle deltage i debatten end at forsøge at holde intern justits.²⁶¹ Dette skifte ser vi ligeledes i fremstillingen af Det hvide snit, da vi herunder kan se, hvordan læger også begyndte at komme på banen med tvivl og ikke kun optrådte som alvidende autoriteter. Lægerne har muligvis følt sig nødsaget til at ændre i deres optræden i pressen for at genvinde noget af deres tidligere autoritet fra første periode. Derudover kan det også skyldes, at lægerne følte et ansvar overfor den danske befolkning, som havde krav på at få mere information om de diverse behandlinger, lægevidenskaben kunne tilbyde. Derudover pointerer Lund, at dagspressen i højere grad end tidligere begyndte at interessere sig for, hvem der bar ansvaret ved bivirkninger og fejlbehandlinger. Svaret på dette var vigtigt i forhold til erstatningssager, men samtidig kunne den dybdeborende journalistik af denne art, udløse Cavling-prisen til journalisten.²⁶² Vi ser, at spørgsmålet om ansvar også blev aktuelt i forbindelse med fremstillingen af Det hvide snit i den sidste periode. Men om det var neurologen eller psykiateren der bar ansvaret, blev vi aldrig klogere på. Begge gav den anden skylden for operationen. Til gengæld kan denne manglende ansvarstagen næppe have givet danskerne et positivt indtryk af lægevidenskaben. I stedet har danskerne muligvis set dette som et udtryk for manglende autoritet, eftersom lægerne ikke ville indrømme, at de havde begået en fejl.

Ifølge Lund sker der næsten en firdobling i antallet af artikler om sygdom og sundhed fra 1950'erne og frem til 1990'erne. Mit speciale supplerer Lunds undersøgelse i dette punkt, da vi ligeledes ser en markant øgning af artikelproduktionen om Det hvide snit i den tredje periode.

²⁶⁰ Kragh 2010, s. 366-368.

²⁶¹ Lund 1997, s. 519, 526.

²⁶² Lund 1997, s. 342.

Men vi ser ikke kun denne stigning i artiklerne, den forekommer også i antallet af trykte læserbreve, som i den sidste periode var markant større end i de første to perioder. Dette vidner om, at det danske samfund har fået en større interesse i at deltage i debatten om psykisk sygdom. Samtidig belyser dette, at danskerne har haft et behov for offentligt at tage afstand til lægevidenskaben som autoritet. Dette er i modsætning til det vi så i den første periode, hvor tiltroen til lægevidenskaben var altoverskyggende. Danskerne var hermed blevet bedre til at sætte spørgsmålstejn ved de behandlinger, som lægevidenskaben anvendte.

Selvom danskerne var blevet særdeles kritiske overfor lægevidenskaben, forhindrede det ikke de pensionerede overlæger Erik Strömngren og Villars Lunn i at forsvare behandlingen i dagspressen. Ifølge Kragh ændrede den nye kritiske holdning til Det hvide snit ikke noget ved Strömngrens vurdering af behandlingen. Derfor skrev han en kronik i Politikken i 1991 efter, at Axel Frank Larsens tv-dokumentar havde fremstillet Det hvide snit negativt. I denne kronik forklarede Strömngren, at Det hvide snit var blevet groft forvrænget på tv, og at befolkningen derved var blevet vildledt.²⁶³ Kragh observerede ligeledes, at Lunn var fortørnet over den kritik af behandlingen som dokumentaren medførte.²⁶⁴ Samtidig påpeger Kragh, at de to pensionerede overlæger, ikke fik meget opbakning i aviserne.²⁶⁵ Derimod fremhæver han, at på trods af lægernes forsøg på at ændre befolkningens indstilling til behandlingen, kom den til at fremstå som et eksempel på dårlig lægepraksis i lærebøgerne om medicinsk etik.²⁶⁶ Dette speciale bliver hermed et supplement til Kraghs antagelser, da jeg har observeret det samme i min analyse af den danske dagspresses fremstilling af Det hvide snit. Derudover har danskerne sandsynligvis opfattet disse læger som en del af det forældede system, hvor danske borgere eller journalister ikke kunne tillade sig at sætte spørgsmålstejn ved lægevidenskabens autoritet. Disse lægers forsvar overfor en forfejlet behandling faldt derfor ikke i god jord overfor den danske befolkning, hvor holdningen overfor lægevidenskaben var, at lægmænd og journalister også havde et ord at skulle have sagt i forbindelse med kontroversielle behandlinger.

Som tidligere nævnt bidrog tv-dokumentaren ikke til nye momenter i den allerede negative diskurs om Det hvide snit i den sidste periode. Derimod giver den et indblik i, at der har været en

²⁶³ Kragh 2010, s. 383.

²⁶⁴ Kragh 2010, s. 383-384.

²⁶⁵ Kragh 2010, s. 384.

²⁶⁶ Kragh 2010, s. 406.

større samfundsdebat om Det hvide snit, hvor det efterhånden blev tydeligt for den danske befolkning, hvilke komplikationer behandlingen medførte patienterne. Gennem denne debat om Det hvide snit – som udspillede sig andre steder end kun aviserne – kan vi konstatere, at lægevidenskaben fik et markant knæk i dens autoritære stilling i samfundet. Lægerne fremstod som skurkene, der indstillede uvidende patienter til en behandling der forværrede deres tilstand. Samtidig kan vi gennem pressens omtale af Det hvide snit se, at danskernes opfattelse af psykisk sygdom havde ændret sig, da det ikke længere var acceptabelt bare at pacificere patienterne. De skulle i stedet have ordentlig pleje, og de behandlinger man udsatte de psykisk syge for skulle ikke være på eksperimentalt niveau, hvor patienterne kun havde lægens ord for at de virkede. Der var dermed et ønske om bedre forhold for psykisk syge blandt den danske befolkning her i den sidste periode. Samtidig illustrerer Det hvide snit, at lægevidenskabens autoritet ikke havde samme gennemslagskraft, som den havde haft i første periode. Fejltagelsen med behandlingen havde sat sig så dybt i den danske befolkning, at nye forsøg med andre former for psykokirurgi blev set på med stor skepsis – fx mødte en ny hjerneoperation til epilepsi patienter stor modstand, da den mindede om Det hvide snit.

I det ovenstående har jeg anvendt pressens fremstilling af Det hvide snit, som et prisme til at belyse nogle af de strømninger, der var i det danske samfund i perioden 1946-1992. Samtidig fik vi gennem Det hvide snit en dybere indsigt i danskernes holdning til lægevidenskaben og psykisk sygdom. I den første periode var det danske samfund påvirket af den sundhedsfaglige teknologi-optimisme. Denne optimisme og fremskridtstro gjorde, at danskerne fik en særdeles positiv indstilling overfor lægevidenskaben, hvilket gav lægevidenskaben en stor autoritær plads i samfundet. Denne autoritet blev ikke udfordret i det danske samfund før i løbet af 1970'erne, hvor den medicinske modkultur og anti-psykiatri begyndte at påvirke det danske samfund. Lægevidenskabens autoritet led et knæk i denne periode, men fastholdt stadig en del af sin autoritet overfor den danske befolkning. I den sidste periode fik anti-psykiatrien et stærkere greb i den danske befolkning med dannelsen af Galebevægelsen. Dette medvirkede, at holdningen til lægevidenskaben blev særdeles negativt og omgærdet af mistillid. Samtidig fastlåstes den negative holdning til lægevidenskaben – og psykiatrien – gennem tv-dokumentaren. Det hvide snit gav os ligeledes et indblik i danskernes forestillinger og holdninger til psykisk sygdom. I den første periode var det acceptabelt blandt den danske befolkning, at lægerne gik ind og pacificerede

patienterne, hvis de ikke kunne helbrede dem. Dette syn ændredes i takt med lægevidenskabens autoritet blev mindre i det danske samfund. I den anden og sidste periode fandt danskerne det forkert, at lægevidenskaben pacificerede de svært psykisk syge patienter. I stedet ønskede danskerne bedre vilkår og pleje. Samtidig kunne den danske befolkning ikke længere acceptere, at behandlinger på eksperimentalt niveau blev anvendt på mennesker med psykisk sygdom. Lægevidenskaben blev hermed ikke længere opfattet som alvidende og ufejlbarlig af den danske befolkning. Det hvide snit blev et eksempel på, hvor galt det kunne gå, når lægevidenskaben fik for meget autoritet i samfundet.

Dette speciale vil bidrage til ny viden om Det hvide snit, eftersom jeg har anvendt et kildemateriale, som kun sparsomt er blevet benyttet i forskningen om Det hvide snit – aviser. Som tidligere nævnt har forskningen hovedsageligt fokuseret på, hvad psykiatere og læger internt har skrevet og ment om Det hvide snit i patientjournaler, lægetidsskrifter og disputatser. Ved at have anvendt aviser som kildemateriale har jeg belyst, hvordan den danske dagspresse fremstillede Det hvide snit – og herunder hvordan lægerne og psykiaterne offentligt italesatte behandlingen overfor den danske befolkning. Dette har ligeledes bidraget til ny viden om Det hvide snit, da jeg har sandsynliggjort nogle holdninger, det må formodes, at den danske befolkning har haft til behandlingen. Forskningen om Det hvide snit har haft en begrænset interesse for, hvad lægmandens holdning var til behandlingen, og mit speciale vil hermed bidrage med ny viden til dette. Denne nye viden om, hvad danskernes holdning har været til Det hvide snit kan ikke hentes i patientjournaler, lægetidsskrifter eller disputatser, da disse kilder ikke henvender sig til den danske befolkning. Denne viden kan derimod – som påvist i analysen – hentes fra aviserne, da aviserne henvender sig til den brede danske befolkning. Samtidig har min undersøgelse også bidraget til en dybere indsigt i, hvordan fremstillingen af Det hvide snit blev påvirket af de overordnede strømninger, som befandt sig i samfundet i den undersøgte periode.

Konklusion

Lige siden middelalderen havde psykiatrien været præget af mangelfulde behandlinger overfor psykisk sygdom. Dette ændres imidlertid i løbet af første halvdel af det 20. århundrede, hvor opdagelserne af malariabehandling og chokbehandling fandt sted. Disse behandlinger medvirkede til en øget optimisme overfor psykiatrien og muliggjorde nye behandlinger – såsom Det hvide snit.

Jeg har i dette speciale undersøgt, hvordan Det hvide snit blev fremstillet af den danske dagspresse i perioden 1946-1992. Til denne undersøgelse har jeg analyseret 128 kilder fra fire landsdækkende aviser: Aktuelt, Berlingske Tidende, Information og Jyllands-Posten. Disse aviser er blevet valgt, da de alle indeholder forskellige politiske orienteringer, og har dermed givet et bredt indblik i dagspressens fremstilling af Det hvide snit. Ved hjælp af Laclau og Mouffes diskursteori har det været muligt at inddele min undersøgelse i tre perioder: 1946-1969, 1970-1979 og 1980-1992. Hver periode repræsenterer en diskurs eller diskursændring i den danske dagspresses italesættelse af Det hvide snit. Ud fra diskursteorien har jeg belyst, hvilke momenter der blev benyttet i fremstillingen af Det hvide snit overfor den danske befolkning. Metoden har ligeledes været nyttig til at illustrere, hvordan sprogbrugen i forhold til behandlingen ændrede sig over tid, og hvordan dette har påvirket danskernes syn på Det hvide snit samt deres holdning til lægevidenskaben.

I den første periode – 1946-1969 – blev Det hvide snit fremstillet positivt i den danske dagspresse. Behandlingen blev italesat som en sikker og revolutionerende metode indenfor psykiatrien og lægevidenskaben. Pressen og danskerne var præget af tidens strømninger, som bestod af fremskridtstroen på videnskaben og autoritetstroen overfor lægerne. Dette medvirkede, at Det hvide snit blev italesat i den danske dagspresse ud fra følgende momenter: Personlighedsændring, kontrol, en sidste udvej, ro og fred, arbejdsduelighed, helbredelse, 'lægen som helt og videnskabsmand' og rationel videnskab. Momenterne dannede tilsammen en entydig positiv diskurs. Dermed var der hegemoni i diskursen om Det hvide snit i den første periode. Lægerne fik særdeles meget taletid i de fire udvalgte aviser i perioden 1946-1969. Denne taletid anvendte lægerne til at fremstille behandlingen i et positivt lys, og som en videnskabelig metode der kunne hjælpe de patienter, der ellers havde været håbløse tilfælde. Lobotomien gavnede ikke blot individet, men også samfundet, da behandlingen kunne hjælpe patienterne tilbage på

arbejdsmarkedet eller pacificere besværlige patientgrupper – skizofrene og psykopater. Dette medførte, at behandlingen blev fremstillet ukritisk i den danske dagspresse. Ligeledes har dette sandsynligvis gjort, at den danske befolkning ikke stillede spørgsmålstejn ved denne nye behandlingsmetode. Danskerne fik formodentlig det indtryk, at denne nye behandling kunne hjælpe dem selv eller deres pårørende. Fra 1955 og op gennem 1960'erne kom der en 'stille periode', hvor Det hvide snit kun sparsomt blev omtalt i dagspressen. Artiklerne fra denne periode fremstillede dog stadig behandlingen positivt. Under den første periode var der nogle få negative artikler om Det hvide snit. Disse antagonismer var for få til, at de kunne påvirke den entydige positive diskurs behandlingen blev fremstillet ud fra i 1946-1969. Diskursen var dermed i hegemoni.

Under den anden periode – 1970-1979 – kom der antagonisme i diskursen om Det hvide snit. I denne periode fremstillede dagspressen behandlingen både ud fra en positiv diskurs og en negativ diskurs. Denne antagonisme i diskursen om Det hvide snit illustrerer den strømning, som det danske samfund blev påvirket af i 1970'erne – den medicinske modkultur og anti-psykiatrien. Behandlingen blev fremstillet ud fra både positive og negative momenter i anden periode. De positive momenter er: Bedste alternativ, effektiv behandling, rationel videnskab og forbedret psykokirurgi. Gennem disse momenter, blev behandlingen stadig fremstillet positivt overfor den danske befolkning af lægerne og dagspressen. Lægerne indrømmede i denne periode, at behandlingen havde haft nogle uheldige bivirkninger, men at den nu var blevet mere sikker og næsten risikofri. Denne fremstilling af Det hvide snit medvirkede sandsynligvis til, at danskerne fik det indtryk, at behandlingen stadig kunne anvendes og var blevet forbedret. Overfor de positive momenter har vi de negative momenter: Kritik af lægerne, manglende samtykke, uvidenskabelig, komplikationer, personlighedsændring og kontrol. Ud fra disse momenter blev behandlingen fremstillet negativt i dagspressen. Behandlingen blev fremstillet som en uvidenskabelig og usikker metode, der gav patienterne komplikationer. Samtidig kom journalisterne og den danske lægmand mere på banen i italesættelsen af Det hvide snit i dagspressen. Dette medførte ligeledes, at man begyndte at tale *om* lægerne og ikke *med* lægerne. Derudover vidner dette om, at den danske befolkning ikke længere havde samme tillid til Det hvide snit – og psykiatrien – som de havde haft i første periode. Antagonismen i diskursen om Det hvide snit gjorde, at den danske befolkning i 1970'erne var både for og imod behandlingen.

I den tredje og sidste periode – 1980-1992 – opløses antagonismen fra anden periode. Diskursen om Det hvide snit blev igen hegemonisk, da den positive diskurs fra første og anden periode blev fortrængt af den negative diskurs. Der var dermed sket en hegemonisk intervention i diskursen om Det hvide snit. Behandlingen blev i den sidste periode fremstillet ud fra følgende negative momenter: Personlighedsændring, forværret tilstand, fejltagelse og kritik af lægerne. Disse momenter medvirkede til at fremstille Det hvide snit som en fejlslået behandling, der havde været formålsløs og farlig for de patienter, der var blevet udsat for operationen. Kritikken af behandlingen blev ligeledes kraftigere, end den havde været i anden periode. Samtidig blev kritikken af lægerne også mere personlig i dagspressen. Ud fra denne negative diskurs om Det hvide snit, må det formodes, at danskernes syn på behandlingen var særdeles negativ i den sidste periode. Danskerne har efter al sandsynlighed opfattet behandlingen som værende et mislykket eksperiment fra psykiatriens – og lægernes – side, der ikke havde gavnet patienternes ve og vel – tværtimod. Selvom diskursen om Det hvide snit var negativ i den sidste periode, var der nogle få rester af den positive diskurs. Disse rester af den positive diskurs fra de tidligere perioder var dog ikke nok til at påvirke den nye negative diskurs, som rådede i 1980-1992. I stedet blev disse få antagonismer en bekræftelse på, at der havde været en hegemonisk intervention i diskursen om Det hvide snit.

Jeg har i diskussionen anvendt pressens fremstilling af Det hvide snit, som et prisme til at belyse nogle af de strømninger, der var i det danske samfund i perioden 1946-1992. Jeg har især fokuseret på, hvordan holdningen til lægevidenskaben og synet på psykisk sygdom ændrede sig i løbet af den undersøgte periode. Under den første periode var danskerne påvirket af den sundhedsfaglige teknologi-optimisme. Dette medførte, at danskerne anså lægevidenskaben som ufejlbarlig, hvilket gav lægevidenskaben en særdeles stor autoritet i samfundet. I løbet af den anden periode blev danskernes holdning til lægevidenskaben ambivalent. Den danske befolkning blev påvirket af den medicinske modkultur og anti-psykiatrien. Disse strømninger fik lægevidenskabens autoritet i det danske samfund til at vakle, men den forsvandt ikke. I den sidste periode blev anti-psykiatrien stærkere i det danske samfund. Dette medførte, at holdningen til lægevidenskaben blev negativ og fyldt med mistillid. Synet på psykisk sygdom ændrede sig ligeledes i den undersøgte periode. I den første periode fandt danskerne det acceptabelt, at lægerne pacificerede de patienter de ikke kunne helbrede. Dette syn ændrede sig i løbet af anden

og tredje periode, da den danske befolkning ikke længere kunne acceptere denne indgriben overfor psykisk syge mennesker. Det var ikke længere acceptabelt at anvende behandlinger på eksperimentelt niveau på de syge mennesker i samfundet. Lægevidenskabens autoritet havde lidt et massivt knæk, da den ikke længere blev opfattet som alvidende og ufejlbarligt af den danske befolkning. I stedet blev lægevidenskabens autoritet et eksempel på, hvordan den blinde tiltro til lægevidenskaben kunne resultere i forfejlede behandlinger – som Det hvide snit.

Litteraturliste

Sekundærlitteratur:

Andersen, Niels Åkerstrøm. *Diskursive analysestrategier – Foucault, Koselleck, Laclau, Luhmann*. Frederiksberg: Nyt fra Samfundsvidenskaberne, 1999. Print.

Braslow, Joel. *Mental Ills and Bodily Cures – Psychiatric Treatment in the First Half of the Twentieth Century*. California: University of California Press, 1997. Print.

Diefenbach, Gretchen J. et al. "Portrayal of Lobotomy in Popular Press: 1935-1960". *Journal of the History of the Neurosciences*. 1999. Vol. 8, No. 1: 60-69.

Doroshov, Deborah Blythe. "Performing a Cure for Schizophrenia: Insulin Coma Therapy on the Wards". *Journal of the History of Medicine and Allied Sciences*. 2007. Vol. 62, No. 2: 213-243.

Foucault, Michel. *Galskabens historie i den klassiske periode*. Frederiksberg: Det lille Forlag, 2003. Print.

Foucault, Michel. *Vidensarkæologien*. Århus: Forlaget Philosophia, 2005. Print.

Foucault, Michel. *Ordene og tingene – En arkæologi om humanvidenskaberne*. Frederiksberg: Det lille Forlag, 2006. Print.

Howarth, David et al. (red.). *Discourse Theory and Political Analysis – Identities, Hegemonies and Social Change*. Great Britain: Manchester University Press, 2000. Print.

Jørgensen, Marianne Winter og Louise Phillips. *Diskursanalyse som teori og metode*. Gylling: Roskilde Universitetsforlag, 1999. Print.

Kelstrup, Anders. *Galskab, psykiatri, galebevægelsen – en skitse af galskabens og psykiatriens historie*. København: Amalie, 1983. Print.

Kragh, Jesper Vaczy (red.). *Psykiatriens historie i Danmark*. Danmark: Hans Reitzels Forlag, 2008. Print.

Kragh, Jesper Vaczy. "6. Feberdrømme – Malariabehandling og andre psykiatriske terapier 1922-1937". *Psykiatriens historie i Danmark*. (Red.) Jesper Vaczy Kragh. Danmark: Hans Reitzels Forlag, 2008a. 175-197. Print.

Kragh, Jesper Vaczy. "7. »Det er som et Mirakel!« – Chokbehandling med insulin og cardiazol 1937-1954". *Psykiatriens historie i Danmark*. (Red.) Jesper Vaczy Kragh. Danmark: Hans Reitzels Forlag, 2008b. 198-221. Print.

Kragh, Jesper Vaczy. *Det hvide snit – Psykokirurgi og dansk psykiatri 1922-1983*. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2010. Print.

Kragh, Jesper Vaczy et al. *På kanten af velfærdsstaten – Anbragte og indlagte i dansk socialforsorg 1933-1980*. 2. udgave. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2016. Print.

Kragh, Jesper Vaczy. *Sikringen – Forbrydelser, farlighed og foranstaltninger. Sikringsafdelingen i dansk psykiatri 1918-2018*. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2018. Print.

Laclau, Ernesto og Chantal Mouffe. *Hegemony and Socialist Strategy – Towards a Radical Democratic Politics*. 2. udgave. Verso, 2014. Print.

Larsen, Klaus. *Dødens teater – Lægekunsten i Danmark 1640-1840*. København: Munksgaard, 2012. Print.

Lund, Anker Brink. *Smitsomme sygdomme i dansk journalistik*. Bind 1-2. København: Munksgaard, 1997. Print.

Møllerhøj, Jette. *På gyngende grund – Psykiatriens praksisser og institutionalisering i Danmark 1850-1920*. Ph.d.-afhandling. Institut for Folkesundhedsvidenskab, Københavns Universitet, 2006. Print.

Møllerhøj, Jette. "3. Sindssygdomme, dårevæsen og videnskab – Asyltiden 1850-1920". *Psykiatriens historie i Danmark*. (Red.) Jesper Vaczy Kragh. Danmark: Hans Reitzels Forlag, 2008a. 88-119. Print.

Møllerhøj, Jette. "Kapitel 3: "thi Sindssygdomme helbredes ikke ved Piller og Draaber alene" – det psykiatriske sygdomsbegreb og den moralske behandling i dansk psykiatri ca. 1840-1900". *Psykens historier i Danmark*. (Red.) Svend Brinkmann og Peter Triantafillou. Gylling: Samfundslitteratur, 2008b. 49-70. Print.

Nielsen, Trine Fastrup. "2. Fra dårekiste til terapeutisk anstalt – Dansk psykiatri 1800-1850". *Psykiatriens historie i Danmark*. (Red.) Jesper Vaczy Kragh. Danmark: Hans Reitzels Forlag, 2008. 59-87. Print.

Petersen, Verner Beyer. "Menneskets menneskeliggørelse – Betragtninger over det forrykte menneske". *Det forrykte menneske – Den psykisk syge i historien*. (Red.) Edith Mandrup Rønn og Inger Hartby. Danmark: Skippershoved, 2006. 39-69. Print.

Porter, Roy. *Ve og vel – Medicinens historie fra oldtid til nutid*. Finland: Rosinante, 2000. Print.

Porter, Roy. *Madness – A Brief History*. Oxford: Oxford University Press, 2002. Print.

Pressman, Jack D. *Last Resort – Psychosurgery and the Limits of Medicine*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. Print.

Shorter, Edward. *Psykiatriens historie – fra asyl til Prozac*. København: Munksgaard, 2001. Print.

Shorter, Edward og David Healy. *Shock Therapy – A History of Electroconvulsive Treatment in Mental Illness*. USA: Rutgers University Press, 2007. Print.

Thomsen, Niels og Jette D. Søllinge. *De danske aviser 1634-1991*. Bd. 3. Dagspressens Fond, i kommission hos Odense Universitetsforlag, 1991. Print.

Tranøy, Joar. *Lobotomi i skandinavisk psykiatri*. KS-serien nr. 1-92. Institutt for kriminologi og strafferett. Oslo, 1992. Print.

Valenstein, Elliot S. *Great and Desperate Cures – The Rise and Decline of Psychosurgery and Other Radical Treatments for Mental Illness*. New York: Basic Books, 1986. Print.

Zajicek, Benjamin. "Banning the Soviet Lobotomy: Psychiatry, Ethics, and Profession Politics during Late Stalinism". *Bulletin of the History of Medicine*. 2017. Vol. 91, No. 1: 33-61.

Zalewski, Barbara. "1. St. Hans Hospital i København 1612-1808". *Psykiatriens historie i Danmark*. (Red.) Jesper Vaczy Kragh. Danmark: Hans Reitzels Forlag, 2008. 19-58. Print.

Ögren, Kenneth et al. "Psychosurgery in Sweden 1944-1964". *Journal of the History of the Neurosciences*. 2005. Vol. 14, No. 4: 353-367.

Ögren, Kenneth. "Portrayals of Lobotomy in American and Swedish Media". *Progress in Brain Research*. 2013. Vol. 206: 201-217.

Internet:

Det Kgl. Bibliotek. "OM MEDIESTREAM". *Mediestream*. Web. 10.02.2020.

<<http://www2.statsbiblioteket.dk/mediestream/info/1>>.

Det Kgl. Bibliotek. "OPHAVSRET PÅ AVISER". *Mediestream*. Web. 10.02.2020.

<<http://www2.statsbiblioteket.dk/mediestream/info/7>>.

Kildemateriale:

Aktuelt

Social-Demokraten. 26. oktober 1946, s. 5. "Hjerneoperation mod Alkoholisme". *Mediestream*.

Web. 29.4.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:90b378cb-3c6d-460e-b9a1-47118876db80>>.

Social-Demokraten. 28. oktober 1949, s. 2. "Antonio Egas Moniz". *Mediestream*. Web. 15.5.2020.

<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:e57df7de-87e6-40c6-9e31-e21237a6819c>>.

Social-Demokraten. 1. januar 1950, s. 10. "Forståelsen af sindslidelserne". *Mediestream*. Web.

15.5.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:4ed83e19-5ef0-4de3-a73c-602935bd9d16>>.

Social-Demokraten. 16. september 1952, s. 5. "Farlig forbryder pænt menneske efter

hjerneoperation". *Mediestream*. Web. 30.4.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:9b403b5d-e2d9-4c53-a9ee-a01b5e81a60d>>.

Social-Demokraten. 15. marts 1953, s. 7-8. "Den skrappe kone blev god ved en operation!".

Mediestream. Web. 5.5.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:a75eb741-58bc-4a8e-896f-f71a8053d381>>.

Social-Demokraten. 15. januar 1954, s. 24. "Det hvide Snit". *Mediestream*. Web. 30.4.2020.

<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:df6bb948-b130-4dc9-8549-78d25a3020ff>>.

Social-Demokraten. 17. december 1955, s. 8. "Den portugisiske udenrigsminister der blev en berømt hjernekirurg". *Mediestream*. Web. 30.4.2020.

<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:24d13957-3f01-4394-9db4-0cc4b1349aef>>.

Aktuelt. 13. maj 1960, s. 22. "Hvor langt er vi nået?". *Mediestream*. Web. 5.5.2020.

<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:de97ba59-4b99-4eac-9d59-1f59b471dc8c>>.

Aktuelt. 12. oktober 1968, s. 1-2. "Dødsensfarlig mand blev opereret: Nu er han som vi andre".

Mediestream. Web. 30.4.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:de97ba59-4b99-4eac-9d59-1f59b471dc8c>>.

Aktuelt. 12. oktober 1968, s. 9. "Læste avis om operationen – Bad om at prøve". *Mediestream*.

Web. 30.4.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:8cf9c370-7188-4ec4-9d91-c7e32c9c6094>>.

Aktuelt. 20. august 1970, s. 7. "Når der skal en hjerneoperation til for at hjælpe". *Mediestream*.

Web. 3.6.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:470fc923-ae08-4116-99a5-4b682637b633>>.

Aktuelt. 15. september 1973, s. 20. "Hun er et offer for menneskeforsøg – det må stoppes nu".

Mediestream. Web. 7.6.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:8461593e-d826-44fd-a426-791b82f6af49>>.

Aktuelt. 15. september 1973, s. 20-21. "Ødelagt af mislykkede operationer i hjernen".

Mediestream. Web. 9.6.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:8461593e-d826-44fd-a426-791b82f6af49>>.

Aktuelt. 26. september 1973, s. 3. "I dag ville man måske have undladt operation". *Mediestream*.

Web. 3.6.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:f299b56a-518e-4bc7-92c9-eabef146789e>>.

Aktuelt. 17. august 1975, s. 23. "Læge: Mange flere kunne hjælpes med en hjerneoperation".

Mediestream. Web. 4.6.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:6f949ff9-1c51-4d66-9756-86de37bfef28>>.

Aktuelt. 24. august 1975, s. 10. "Meget lettere at fylde nervemedicin i salt og sukker".

Mediestream. Web. 3.6.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:1a69c53e-84eb-45cf-bcdb-e615c7d8c052>>.

Aktuelt. 6. februar 1976, s. 32. "Kvinden der fik "Det hvide snit" helbredt". *Mediestream*. Web. 4.6.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:7357237c-f0a2-4f01-be90-8156f5ff2448>>.

Aktuelt. 19. februar 1976, s. 22. "Først parterer man hjernen...". *Mediestream*. Web. 17.6.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:8db1dae4-9a9a-4226-9bb5-eddf40e42824>>.

Aktuelt. 14. juni 1976, s. 7. "Grundtvig var aldrig kommet ind på Askov". *Mediestream*. Web. 3.6.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:13eca687-aa18-4a68-b2e1-4db364c74701>>.

Aktuelt. 13. juni 1977, s. 3. "Vil afsløre om sindslidende tog skade af hjerne-indgreb". *Mediestream*. Web. 4.6.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:54f8288a-e6dd-42ca-aa40-a5f3e44917eb>>.

Lands-avisen Aktuelt. 2. juli 1978, s. 14. "Når hjertet dør, så dør hjernen – når hjernen dør, dør individet". *Mediestream*. Web. 3.6.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:effe992a-c2da-4cea-a06e-fabe3b46de8d>>.

Lands-avisen Aktuelt. 28. februar 1979, s. 28. "Børnene har ret til ikke at blive misbrugt". *Mediestream*. Web. 9.6.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:30ddfa26-f7a6-4db9-a622-74009f476f38>>.

Lands-avisen Aktuelt. 10. april 1979, s. 20. "Vi har ikke brug for Scientologys hetz mod sygehuset". *Mediestream*. Web. 3.6.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:50c52563-99c7-4685-926a-2b1312e11219>>.

Lands-avisen Aktuelt. 29. marts 1980, s. 16. "Indgreb i hjernen ødelagde deres personlighed helt". *Mediestream*. Web. 9.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:a4531cf5-1a87-4c7e-b2c0-eb162827f0cd>>.

Lands-avisen Aktuelt. 13. april 1980, s. 7. "Det hvide snit". *Mediestream*. Web. 9.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:0f5a416c-afa4-4f90-88bc-b2274869acb9>>.

Aktuelt. 15. februar 1983, s. 16. "Kræver øget kontrol med hjerneindgreb". *Mediestream*. Web. 9.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:e5b972c1-2682-454e-aa43-531cf0eacba1>>.

Aktuelt. 29. november 1986, s. 10-11. "Skrig De bare". *Mediestream*. Web. 9.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:5d52ad57-e1d0-4d29-8548-7fb557758b38>>.

Det Fri Aktuelt. 18. november 1987, s. 24. "Sindssyg lov". *Mediestream*. Web. 9.7.2020.

<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:7c895bc1-9237-4876-b263-a27d518c3c47>>.

Det Fri Aktuelt. 18. november 1987, s. 25. "Afvis loven". *Mediestream*. Web. 9.7.2020.

<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:7c895bc1-9237-4876-b263-a27d518c3c47>>.

Det Fri Aktuelt. 12. marts 1988, s. 19. "Snit i hjernen ødelagde mig". *Mediestream*. Web. 9.7.2020.

<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:f29685f2-d77b-4cab-89b4-abb26904aa56>>.

Det Fri Aktuelt. 5. maj 1988, s. 19. "Læserne mener – Kroppen er vores". *Mediestream*. Web.

9.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:e8e33e1f-c292-4854-8089-bcd6866329fe>>.

Det Fri Aktuelt. 18. november 1988, s. 29. "Den levende død". *Mediestream*. Web. 9.7.2020.

<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:73f49058-2d5b-482e-905d-508fe1759ca2>>.

Det Fri Aktuelt. 12. maj 1990, s. 6-7. "De lagde ham i spændetrøje og gav ham det hvide snit: men han drømmer stadig om frihed". *Mediestream*. Web. 16.7.2020.

<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:da22a4a6-b2f9-41aa-8a68-796596b273c3>>.

Det Fri Aktuelt. 24. december 1990, s. 7. "Erstatning for det hvide snit". *Mediestream*. Web.

16.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:306c7a0e-80bc-4cf7-a551-a82fa590cfc1>>.

Det Fri Aktuelt. 18. marts 1991, s. 3. "Over 4.000 hvide snit". *Mediestream*. Web. 16.7.2020.

<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:6e637303-59cf-4ea3-a97e-e250721b36ce>>.

Det Fri Aktuelt. 19. marts 1991, s. 4. "Minister vil til bunds i de hvide snit". *Mediestream*. Web.

16.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:d7b3a2c2-5cb2-45d0-a63f-2fb02876d169>>.

Det Fri Aktuelt. 19. marts 1991, s. 16. "Ofre for lægers jagt på prestige". *Mediestream*. Web.

16.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:83a55532-ee7f-44d4-b08e-7934e1c67635>>.

Det Fri Aktuelt. 5. april 1991, s. 2. "4337 lemlæstelser". *Mediestream*. Web. 16.7.2020.

<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:ec1d784e-ffff-4b2d-af4f-4d3d4bf82718>>.

Det Fri Aktuelt. 8. april 1991, s. 2. "Forsker for at ødelægge hjernen". *Mediestream*. Web.

16.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:d00c3f05-d6c7-45e9-9bff-2432e52daaca>>.

Det Fri Aktuelt. 20. april 1991, s. 2. "Ja til forsøg". *Mediestream*. Web. 16.7.2020.

<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:76097901-1ad8-4643-ac47-6fb2b1158c50>>.

Det Fri Aktuelt. 10. juni 1991, s. 2. "Kriminelle dømmes til kriminel behandling". *Mediestream*.

Web. 16.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:87bc7a6b-6f68-4621-889b-de5ec5346de6>>.

Det Fri Aktuelt. 2. juli 1991, s. 9. "Epilepsiindgreb vækker betænkelighed". *Mediestream*. Web.

16.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:0df53703-7017-4f03-8ab5-6a45f9455a64>>.

Det Fri Aktuelt. 6. november 1991, s. 5. "Forening advarer mod epilepsi-operationer".

Mediestream. Web. 16.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:cd6547c6-a77f-4e89-93d8-863be9a60ebe>>.

Det Fri Aktuelt. 22. januar 1992, s. 22. "Lægeteam sat på sultetakst". *Mediestream*. Web.

16.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:28a2fabe-4a91-436e-b112-821a97bd5a3b>>.

Berlingske Tidende

Berlingske Tidende. 17. oktober 1948, s. 7-8. "Det hvide Snit, der skaffer Sindslidende Fred i

Sindet". *Mediestream*. Web. 14.3.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:08c3202c-07d2-4e6a-b081-dd4c2bf917cf>>.

Berlingske Tidende. 14. september 1949, s. 7-8. "Hjælpende Haand til haabløst Syge, man gør dem ligeglad med Smerten". *Mediestream*. Web. 5.5.2020.

<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:ca37e8d1-5831-4f09-bc85-26d40a02c0f1>>.

Berlingske Tidende. 23. juni 1951, s. 4. "Uventet Kur – Kugle gennem Hjernen, frisk ved

Morgenbordet". *Mediestream*. Web. 15.5.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:af47ad63-4691-40ef-ab75-98c0eac7137f>>.

Berlingske Tidende. 16. maj 1952, s. 6. "Det Hvide Snit, der forandrer Mennesker". *Mediestream*.

Web. 30.4.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:92875bfd-a2b2-41c6-8a79-ef343961634d>>.

Berlingske Tidende. 16. september 1952, s. 3. "Det hvide Snit gjorde Tyv til nyttig Borger".

Mediestream. Web. 5.5.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:fd116eb1-890b-4922-8fd4-6a3ea3bca301>>.

Berlingske Tidende. 26. september 1952, s. 5. "Sindslidende til Operation". *Mediestream*. Web. 5.5.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:14d92ecf-6a13-46a7-92c1-91ad4489c4fb>>.

Berlingske Tidende. 4. januar 1953, s. 9-10. "Man skærer i Hjernen – og faar et andet Menneske".

Mediestream. Web. 30.4.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:0885af4b-0caa-4968-b669-XXXXXX-XXXXa6>>

Berlingske Tidende. 27. marts 1953, s. 14. "I Gang nu til Morgen". *Mediestream*. Web. 15.5.2020.

<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:68764bb0-6bb6-43f4-b5a1-0a51a3042150>>.

Berlingske Tidende. 7. juli 1966, s. 19. "Sindets sygdomme". *Mediestream*. Web. 21.5.2020.

<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:62621e66-13cd-4f23-ba36-f8f7cebdec9f>>.

Berlingske Tidende. 3. april 1968, s. 1. "Uhelbredeligt? Højt spil for spiller". *Mediestream*. Web.

5.5.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:f593a769-4576-44f9-b965-0307622bbaa8>>.

Berlingske Tidende. 19. juli 1970, sek. 4, s. 3. "Operationer, der ændrer patientens psyke".

Mediestream. Web. 29.5.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:01cdf8b7-2a96-4b2e-b53a-3086c145fe4e>>.

Berlingske Tidende. 15. september 1974, sek. 3, s. 5. "Diæt hjælper mod psykiske lidelser".

Mediestream. Web. 17.6.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:7e9f32d8-b772-44a4-9743-XXXXXX-XXXXf0>>.

Berlingske Tidende. 5. februar 1976, sek. 1, s. 9. "Sovjet-advarsel mod danske hjerne-operationer: Metoden bruges ikke mere".

Mediestream. Web. 3.6.2020.

<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:218229f6-de5b-4f6e-81d0-980042296c7e>>.

Berlingske Tidende. 17. februar 1980, sek. 2, s. 8. "Martyriets biologi". *Mediestream*. Web.

17.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:f16f04d6-aeca-458a-96d9-dbbd968a3321>>.

Berlingske Tidende. 1. april 1980, sek. 2, s. 1. "Psyko-kirurgi forværrer ofte patientens tilstand". *Mediestream*. Web. 17.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:f7028cc9-2abc-434e-8e2f-a56919a171ef>>.

Berlingske Tidende. 29. august 1982, sek. 2, s. 6. "Hvor forstanden gror". *Mediestream*. Web. 17.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:843a42e7-f486-4aaa-9a4b-8f331fe4dfcc>>.

Berlingske Tidende. 30. august 1985, sek. 2, s. 6. "Hver patient sin enestue". *Mediestream*. Web. 17.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:6947eb70-a048-415c-9813-93a569a8a523>>.

Berlingske Tidende. 4. april 1986, sek. 2, s. 1. "Mennesker er skrøbelige". *Mediestream*. Web. 17.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:00ef09b2-c44a-4eed-a22b-c0dd29ded29e>>.

Berlingske Tidende. 15. maj 1986, sek. 2, s. 10. "Overlæge: Medicin giver hjerneskader". *Mediestream*. Web. 17.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:f9dc4c47-d3a1-43c9-9c25-1394edbf00e0>>.

Berlingske Tidende. 19. marts 1991, sek. 1, s. 5. "Sandheden fortiet om »det hvide snit«". *Mediestream*. Web. 17.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:94dcf1e2-c1ab-4b3b-9ec3-a7bf8d8fde5c>>.

Berlingske Tidende. 19. marts 1991, sek. 3, s. 2. "Hjerneskade". *Mediestream*. Web. 17.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:94dcf1e2-c1ab-4b3b-9ec3-a7bf8d8fde5c>>.

Berlingske Tidende. 20. marts 1991, sek. 1, s. 6. "Ønsker ingen undersøgelse af hvide snit-operationer". *Mediestream*. Web. 17.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:8ab1ac47-5dcc-4d77-b1ce-23a72b1438af>>.

Berlingske Tidende. 20. marts 1991, sek. 1, s. 6. "Neurokirurg følger de nye strømninger". *Mediestream*. Web. 17.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:8ab1ac47-5dcc-4d77-b1ce-23a72b1438af>>.

Berlingske Tidende. 24. marts 1991, sek. 1, s. 9. "»Det hvide snit« eller anstalten". *Mediestream*. Web. 17.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:e9377b36-407a-4dd7-aba3-5d0dfa3ecb0c>>.

Berlingske Tidende. 7. april 1991, sek. 1, s. 18. "Det hvide snit". *Mediestream*. Web. 17.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:93eec594-b013-47c3-b1ec-ee66362c6491>>.

Berlingske Tidende. 5. oktober 1991, sek. 1, s. 10. "Aktuelle synspunkter". *Mediestream*. Web. 17.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:5fe0edf6-abfc-45d6-96b5-374eafce7fa0>>.

Information

Information. 17. december 1947, s. 2. "Lobotomi". *Mediestream*. Web. 21.5.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:b70cb4aa-cda6-48e7-9c15-e03f38d933db>>.

Information. 30. januar 1950, s. 7. "Fordomme og mistro omkring vore sindssygehospitaller!". *Mediestream*. Web. 5.5.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:1e922368-2584-4735-a7be-208d71ab8253>>.

Information. 4. marts 1950, s. 7. "Hvorfor – hvordan?". *Mediestream*. Web. 21.5.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:aec49aea-b6b6-4198-99d5-1927ec51d38b>>.

Information. 20. juli 1950, s. 4. "Afrika og den vestlige civilisation". *Mediestream*. Web. 5.5.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:ff50ccf5-10b9-4934-9b00-9a955d4999d1>>.

Information. 5. august 1961, s. 4. "Sin egen lykkes smed". *Mediestream*. Web. 16.5.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:f089076f-a051-4f31-bb63-b58a9ce3440e>>.

Information. 23. marts 1972, s. 4. "Rapport fra et sindssygehospital". *Mediestream*. Web. 7.6.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:c776e3a7-8061-4523-958c-000aa5b20409>>.

Information. 24. august 1973, s. 6. "Psykokirurgi". *Mediestream*. Web. 9.6.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:326fc3bc-8cae-4cf4-a67d-b5fe1153f81a>>.

Information. 18. september 1973, s. 8. "Psyko-rædsler". *Mediestream*. Web. 9.6.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:9634a12c-6f73-4d7b-879f-2c2d4904f4cc>>.

Information. 5. februar 1976, s. 2. "Sovjetisk modangreb om »psykisk syge«". *Mediestream*. Web. 17.6.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:113a3c41-e816-4214-8a89-d4070dcb0ab4>>.

Information. 30. april 1976, s. 4. "Overlæge i psykiatri: At være rask er at fungere – at fungere er at tjene penge". *Mediestream*. Web. 7.6.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:47be717c-28a8-418e-8d2f-c5ec64471c89>>.

Information. 4. august 1977, s. 8. "Scientology Kirken »befrier« syg kvinde fra Sct. Hans".

Mediestream. Web. 9.6.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:e4046468-2bbb-4601-8d6f-1545b41a8a88>>.

Information. 26. november 1977, s. 11. "Henriks sidste chance". *Mediestream*. Web. 3.6.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:ad376594-8a01-4574-b561-944a31fd0219>>.

Information. 10. november 1979, s. 9. "Coming out! Betyder åbent at anerkende sin homoseksualitet". *Mediestream*. Web. 17.6.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:75eaf92a-b917-4eff-90e0-f1a9501c45b6>>.

Information. 29. marts 1980, s. 5. "Mange bivirkninger ved »det hvide snit«". *Mediestream*. Web. 30.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:b622ef82-8101-477d-a6e1-52336608c723>>.

Information. 1. april 1980, s. 1. "Aprilsnar 1". *Mediestream*. Web. 30.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:2fb710d8-30f9-4c89-be6b-60e6a76069c8>>.

Information. 22. juni 1981, s. 6. "Rapport fra elendighedens baggård". *Mediestream*. Web. 30.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:7cd9477e-2472-4fac-b7a5-d56b753c0d49>>.

Information. 3. februar 1983, s. 4. "VS foreslår særlovgivning for de sindssyge afskaffet". *Mediestream*. Web. 30.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:52fe48dc-1052-4d53-aa2f-b18c85ca154c>>.

Information. 26. november 1983, s. 4. "LSD-ofre ladt i stikken efter afslag om erstatning og hjælp". *Mediestream*. Web. 30.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:0e62a7ef-cec9-49a5-8a1f-09daf0fce2bf>>.

Information. 16. april 1986, s. 6. "LSD-patient: Vi havde ikke noget valg". *Mediestream*. Web. 30.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:476f8e36-0913-457d-bc92-308d39d78e00>>.

Information. 5. juli 1986, s. 4. "Mishandlet gennem sikkerhedsnettets huller". *Mediestream*. Web. 30.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:fc0cee11-58b9-462b-9d70-3a8013d914f5>>.

Information. 29. september 1989, s. 4. "Kandidaten fra Montreal". *Mediestream*. Web. 30.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:21de1708-d6f0-4865-a65f-618e01f75fb2>>.

Information. 19. marts 1991, s. 6. "Overlæge vender sig mod undersøgelse af indgreb".
Mediestream. Web. 30.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:a1b5878c-ddb3-4089-9320-77d90c6e5a02>>.

Information. 13. april 1991, s. 3. "Æg og tomater". *Mediestream*. Web. 30.7.2020.
<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:5015b60e-5b10-440b-ad91-c0c8198ec522>>.

Information. 27. maj 1991, s. 2. "Det hvide snit – et opgør". *Mediestream*. Web. 30.7.2020.
<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:919d9185-6727-4e5f-a3b9-05a00aa2d5e1>>.

Information. 12. juli 1991, s. 3. "Hvad skal der blive af de psykiatriske patienter?". *Mediestream*.
Web. 30.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:61eda2f9-1a21-43c7-a750-2ec760c03f68>>.

Information. 27. september 1991, s. 4. "Personligheden er hullet som en si". *Mediestream*. Web.
30.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:5afe9f13-819d-4b35-95b2-eb732c743aec>>.

Information. 25. november 1991, s. 2. "Tre myter om det hvide snit". *Mediestream*. Web.
30.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:66a1f952-a61f-48f9-95e9-8811d9f8c5e6>>.

Information. 17. december 1991, s. 3. "Hjerteløs journalistik". *Mediestream*. Web. 30.7.2020.
<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:f18c28eb-f491-451a-ab1d-c0f225ea3dae>>.

Information. 10. januar 1992, s. 2. "Hovedløs psykiatri". *Mediestream*. Web. 30.7.2020.
<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:56153413-ed34-4a53-a1b2-19d2fb9c86b1>>.

Information. 29. januar 1992, s. 3. "Tvivlsom humanisme". *Mediestream*. Web. 30.7.2020.
<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:9b9d1e2d-6a75-4834-865a-6c3520a26645>>.

Information. 31. august 1992, s. 5. "Ny bog om dansk KZ-læges 'forsøg'". *Mediestream*. Web.
30.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:3900a770-ecfe-4608-a085-b796908fe92b>>.

Jyllands-Posten

Jyllands-Posten. 15. september 1949, s. 6. "39 berømte Kirurger forhandler i Aarhus".
Mediestream. Web. 14.3.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:e1236307-845c-40ef-b449-df819d833929>>.

Jyllands-Posten. 22. november 1949, s. 3-4. "Sandhedsserum er et Lægemiddel, det maa ikke bruges i Retten". *Mediestream*. Web. 5.5.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:2911d919-608d-4a80-b849-dd28521189d2>>.

Jyllands-Posten. 25. november 1951, s. 3. "En Operation, der kan ændre Menneskesjælden". *Mediestream*. Web. 5.5.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:640b03cb-41c2-4d76-a42a-93e96fa5f512>>.

Jyllands-Posten. 26. april 1952, s. 14. "Smerter, som ikke gør ondt!". *Mediestream*. Web. 5.5.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:7b011781-e543-4e6b-bfa0-3d4f7ad68089>>.

Jyllands-Posten. 15. maj 1954, s. 14. "Hjerne-Operationer ved Hjælp af Radio-Bølger". *Mediestream*. Web. 21.5.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:53d89a88-636e-4b3b-98d3-40cba8fa5b4e>>.

Jyllands-Posten. 21. august 1954, s. 3. "Lægemiddel mod Angst". *Mediestream*. Web. 16.5.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:1760e199-17fd-444e-9212-a9bd2a3f79bf>>.

Jyllands-Posten. 17. marts 1955, s. 3. "Hjerneblødninger kan nu fore bygges ved Operation". *Mediestream*. Web. 30.4.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:1eaaa2f6-780a-4a92-a814-8aaf1d5db51c>>.

Jyllands-Posten. 31. oktober 1964, s. 11. "Mest for Miller-Fans". *Mediestream*. Web. 30.4.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:6ad957b8-2963-448d-b378-86020cdb83a9>>.

Jyllands-Posten. 15. marts 1965, s. 3. "Det er kraniebrud, der giver hjernekirurgen mest arbejde". *Mediestream*. Web. 30.4.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:a8f2a180-4882-4bbd-933a-8c5b2b590995>>.

Morgenavisen Jyllands-Posten. 17. december 1969, s. 2. "Chok-ramte Vietnamsoldater får det hvide snit". *Mediestream*. Web. 21.5.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:e40f68b6-0cb6-4fbc-81ea-5d389482b2d1>>.

Morgenavisen Jyllands-Posten. 29. februar 1972, s. 3. "Danske læger tilbageholdende med psykokirurgi". *Mediestream*. Web. 29.5.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:e4e07b83-cb3e-49d5-96d9-0a0d2457ea45>>.

Morgenavisen Jyllands-Posten. 29. marts 1980, s. 2. "Hver tredje fik det værre efter »det hvide snit«". *Mediestream*. Web. 30.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:a2fc691c-c491-4398-86b0-ffda0796b042>>.

Morgenavisen Jyllands-Posten. 15. februar 1983, s. 2. "Det hvide snit skal godkendes af Sundhedsstyrelsen". *Mediestream*. Web. 30.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:97735150-8c89-4145-8709-5ce0a736cc53>>.

Morgenavisen Jyllands-Posten. 11. maj 1988, del 1, s. 13. "Psyken er vigtigere end kroppen". *Mediestream*. Web. 30.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:e7919477-4dee-4bc2-bf5b-a5ae62f7fd92>>.

Morgenavisen Jyllands-Posten. 16. december 1990, del 2, s. 1-2. "De skar i sjælen". *Mediestream*. Web. 30.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:237f3766-192d-40c9-b63f-e34e7a46b0fd>>.

Morgenavisen Jyllands-Posten. 30. december 1990, del 1, s. 4. "Kortlægning af "det hvide snit"". *Mediestream*. Web. 30.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:d09bf3b9-b72f-4fbe-bb44-8e3e64d80a67>>.

Morgenavisen Jyllands-Posten. 31. december 1990, del 1, s. 4. "Krav om erstatning efter "det hvide snit"". *Mediestream*. Web. 30.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:1e1d1d8e-7920-4554-b7d2-34c310e88c10>>.

Morgenavisen Jyllands-Posten. 13. januar 1991, del 1, s. 5. ""Hvide snit"-sager kulegraves". *Mediestream*. Web. 30.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:1fef05fb-393b-48c4-95c2-e4de6cfd8cdd>>.

Morgenavisen Jyllands-Posten. 3. februar 1991, del 2, s. 4. "Behandlet til et ødelagt liv". *Mediestream*. Web. 30.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:d9005903-442c-45f7-96a5-b25eccd863ec>>.

Morgenavisen Jyllands-Posten. 3. februar 1991, del 2, s. 4. "34 års hovedpine efter det hvide snit". *Mediestream*. Web. 30.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:d9005903-442c-45f7-96a5-b25eccd863ec>>.

Morgenavisen Jyllands-Posten. 24. februar 1991, del 1, s. 8. "Psykisk syge blev vildledt".

Mediestream. Web. 30.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:ac3bedf3-25c4-4733-a1f9-6ade730cc5b8>>.

Morgenavisen Jyllands-Posten. 17. marts 1991, del 1, s. 11. "Danske læger fik frie hænder til hvidt snit". *Mediestream*. Web. 30.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:08b011f2-1690-4756-9d45-37491b71a913>>.

Morgenavisen Jyllands-Posten. 19. marts 1991, del 2, s. 4. "Åndsvage døde af det hvide snit".

Mediestream. Web. 30.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:4f7c122b-aefd-428c-ad6c-adc30ef5cc6d>>.

Morgenavisen Jyllands-Posten. 24. marts 1991, del 1, s. 8. "Det hvide snit stadig muligt".

Mediestream. Web. 30.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:587e81df-221f-498e-9532-142c3a2009d6>>.

Morgenavisen Jyllands-Posten. 31. marts 1991, del 2, s. 11. "'Dræbende' behandling".

Mediestream. Web. 30.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:8d5cf8b1-bd4b-4c59-a490-82fb397b1d1b>>.

Morgenavisen Jyllands-Posten. 7. april 1991, del 2, s. 11. "Hadkampagne mod psykiatrien".

Mediestream. Web. 30.7.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:3fb8e7f6-541c-4bf7-af5d-30f3ba3ad9e5>>.

Morgenavisen Jyllands-Posten. 16. august 1992, del 1, s. 8. "Forbud hindrer danske epilepsioperationer". *Mediestream*. Web. 30.7.2020.

<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:03b92d4e-62f6-44aa-b9e4-1b84363ae0cf>>.

Bilag

Bilag 1: Mediestream

Jeg har indhentet avisartiklerne gennem databasen *Mediestream* på Det Kongelige Bibliotek i København. *Mediestream* er en elektronisk database, der er udgivet af Det Kongelige Bibliotek. Databasen indeholder ikke kun aviser, men også reklamefilm, radio og tv-udsendelser. I perioden 2014-2017 blev 35 millioner avissider fra Statens Avissamling digitaliseret i *Mediestream*.²⁶⁷ En stor del af de nyere avisartikler i *Mediestream* er pålagt ophavsrettigheder ud fra ophavsretsloven. Journalister og fotografer – som har bidraget med indhold til aviserne – har ophavsrettigheder til indholdet i op til 70 år efter deres død. Disse rettigheder overdrages ofte til aviserne. Derfor har Det Kongelige Bibliotek nedsat en grænse for fri online benyttelse af aviserne til 100 år. Grænsen er sat til 100 år, da det er håbet, at denne grænse ikke vil krænke nogen ophavsrettigheder. Dette betyder, at avisartikler der er trykt før 1. januar 1921 frit kan læses online. Aviser trykt efter denne dato, kan kun læses/downloades på Det Kgl. Biblioteks publikum-pc'er.²⁶⁸ Pga. min periode – 1946-1992 – ikke ligger før denne dato, har jeg været nødsaget til at besøge Det Kongelige Bibliotek, for at anskaffe mit kildemateriale. Ligeledes medvirker ophavsretten til, at jeg ikke kan vedlægge de aviser jeg anvender i specialet som bilag. Derfor vil der blot blive henvist til og citeret fra aviserne i dette speciale. I *Mediestream* har jeg anvendt følgende søgeord: Det hvide snit og lobotomi. Herefter blev avisartiklerne sorteret efter, hvilken relevans de havde i forhold til min problemstilling. En sådan sortering var nødvendig, da søgningen resulterede i avisartikler, der ikke nødvendigvis havde noget med den psykiatriske behandlingsmetode at gøre. Fx gav søgningen på Det hvide snit flere hits på forskellige former for tøjstile indenfor design. Derudover gik et musikband under navnet 'det hvide snit'. Det var derfor nødvendigt at frasortere disse emner fra kildematerialet.

²⁶⁷ Det Kgl. Bibliotek. "OM MEDIESTREAM". <<http://www2.statsbiblioteket.dk/mediestream/info/1>>.

²⁶⁸ Det Kgl. Bibliotek. "OPHAVSRET PÅ AVISER". <<http://www2.statsbiblioteket.dk/mediestream/info/7>>.

Bilag 2: Oversigt over momenterne i hele perioden

Farvekode:

Grøn = positivt moment.

Rød = negativt moment.

	Periode: 1946-1969	Periode: 1970-1979	Periode: 1980-1992
Momenter i perioderne	Personlighedsændring	Personlighedsændring	Personlighedsændring
	Kontrol	Kontrol	Forværret tilstand
	Rationel videnskab	Rationel videnskab	Det hvide snit som fejltagelse
	Lægen som helt og videnskabsmand	Kritik af lægerne	Kritik af lægerne
	En sidste udvej	Bedste alternativ	
	Arbejdsduelighed	Effektiv behandling	
	Helbredelse	Forbedret psykokirurgi	
	Ro og fred	Komplikationer	
		Manglende samtykke	
	Uvidenskabelig		